

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (ARAP DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI**

İBN ‘ARABÎ’NİN MUVAŞŞAHALARI

Yüksek Lisans Tezi

Osman Düzgün

Ankara-2006

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (ARAP DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI**

İBN ‘ARABÎ’NİN MUVAŞŞAHALARI

Yüksek Lisans Tezi

Osman Düzgün

Tez Danışmanı

Prof.Dr.M. Faruk Toprak

Ankara-2006

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (ARAP DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

İBN ‘ARABÎ’NİN MUVAŞŞAHALARI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Prof. Dr. M. Faruk Toprak

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. M. Faruk TOPRAK

.....

Doç. Dr. Nurettin CEVİZ

.....

Doç. Dr. Hicabi KIRLANGIÇ

.....

Tez Sınavı Tarihi : 17.08.2006

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	IV
ÖNSÖZ	V

GİRİŞ

Muvaşşaha Nedir?.....	2
Bu Adın Veriliş Nedeni.....	3
Ortaya Çıkışı.....	4
Muvaşşaha'nın Gelişimi.....	9
Muvaşşahanın Yapısı.....	13
Muvaşşahanın Unsurları.....	15
Muvaşşahada Kullanılan Temalar.....	23
Muvaşşahanın Önde Gelen Şairleri.....	25
Muvaşşaha Terimlerinin bir Muvaşşahada Gösterilmesi.....	26

I. BÖLÜM

İBN ARABÎ'NİN DİVANINDAKİ MUVAŞŞAHALARIN YAPI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

İbn Arabî'nin Hayatına Kısa bir Bakış.....	30
I.DİVANDAKİ MUVAŞŞAHALARIN YAPI BAKIMINDAN İNCELENMESİ	32
I.1. MATLA' – KUFL	32
I.1.1. Matla' ve Kufüllerindeki Cüz ve Uyak Düzeni.....	33
I.2. SIMT	35
MUVAŞŞAHA ÖRNEKLERİ	38
I.2.1. Müfred Cüzlü Olan Sımtlar:.....	38
I.2.1.1. III Müfred Cüzden Oluşan Sımt.....	38
1. Muvaşşaha.....	38
5. Muvaşşaha.....	41
6. Muvaşşaha.....	44
8. Muvaşşaha.....	47
15. Muvaşşaha.....	50
16. Muvaşşaha.....	53
17. Muvaşşaha.....	56
19. Muvaşşaha.....	60
20. Muvaşşaha.....	62
21. Muvaşşaha.....	65

23. Muvaşşaha.....	68
24. Muvaşşaha.....	71
25. Muvaşşaha.....	74
26. Muvaşşaha:.....	76
27. Muvaşşaha:.....	78
I.2.1.2. IV Müfred Cüzden Oluşan Sımt	80
18. Muvaşşaha.....	80
I.2.2. Mürekkeb Cüzlü Olan Sımtlar.....	84
1.2.2.1. II Fıkra ve III Cüzden Oluşan Sımt.....	84
4. Muvaşşaha.....	84
7. Muvaşşaha.....	88
9. Muvaşşaha.....	91
11. Muvaşşaha.....	93
12. Muvaşşaha.....	96
13. Muvaşşaha.....	101
14. Muvaşşaha.....	104
22. Muvaşşaha.....	109
1.2.2.2. II Fıkra ve III Cüz + III Fıkra ve III Cüzden Oluşan Silsileli Sımt.....	112
10. Muvaşşaha.....	112
1.2.2.3. III Fıkra ve III Cüzden Oluşan Sımt.....	117
3. Muvaşşaha.....	117
1.2.2.4. IV Fıkra ve III Cüzden Oluşan Sımt.....	121
2. Muvaşşaha.....	121
I.3. HARCE.....	124
I.4. BEYT SAYISI.....	126

II. BÖLÜM

İBN ARABİ'NİN DİVANINDAKİ MUVAŞŞAHALARIN İÇERİK BAKIMINDAN İNCELENMESİ

II. DİVANDAKİ MUVAŞŞAHALARIN İÇERİKLERİ.....	128
SONUÇ.....	140
KAYNAKÇA.....	142
TEZ ÖZETİ.....	147
ABSTRACT.....	147

KISALTMALAR

a.e.	: Aynı eser
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.mad.	: Adı geçen madde
b.	: Bin (Oğlu)
bkz.	: Bakınız
b.t.y.	: Basım tarihi yok
b.y.y.	: Basım yeri yok
c.	: Cilt
.	: ođul
ev.	: Çeviren
h.	: Hicrî
H.z.	: Hazreti
M.	: Miladî
mad.	: Maddesi
M.E.B.	: Milli Eđitim Bakanlığı
öl.	: Ölüm
s.	: Sayfa
Tah.	: Tahkik
Tas.	: Tassavvuf

ÖNSÖZ

İbn Arabî, tasavvuf tarihi ve İslam düşünce hayatındaki yeri itibariyle öne çıkan şahsiyetlerden biridir. Aynı zamanda doğurgan bir yazar olan Şeyhu'l-Ekber'in tekrara düşmeksizin çok sayıda –beş yüz kadar- eser ortaya koyduğu bilinmektedir.

İbn Arabî'nin şiirleri ve diğer yapıtlarının hepsi –kendi söylemine göre- ilâhî ilhamdan kaynaklanmıştır. Kuran'ın simgeleriyle örülüdür. Şiirlerinde devamlı ilâhî aşktan bahsetmektedir. Bu nedenle şiirlerinde görülen aşk, şevk, coşku vb. kesinlikle dünyevi aşk ile karşılaştırılmamalıdır. Bununla birlikte yazarın, *Tercümânu'l-Eşvâk* adlı eserine yazdığı ön sözünde, kitabı yazmaya başlama sebebine dair bir şeyhin güzel bir kızına aşık olması olarak açıklanmışsa da, bu onun, gerçek aşkı bulmasına yardım edebilecek bir aşktan öteye gitmemiştir.

Tezimizin Giriş bölümünde, genel olarak Endülüs'te ortaya çıkan ve burada doruk noktasına ulaşan muvaşşaha şiir türünü ele aldık. Burada, ortaya çıkışından, isimlendirilmesinden, kavramlarından, işlenilen içeriklerinden ve öne çıkan şairlerinden bahsettik.

Birinci bölümü ise, İbn Arabî'nin muvaşşahalarını yapı olarak sınıflandırdıktan sonra, ilgili muvaşşahaların Arapça ve Türkçe çevirilerini, gerektiği yerlerde dipnot koyarak oluşturduk.

İkinci bölümde ise, şairin kendine has üslubundan bahsettikten sonra, muvaşşahalarının konuları hakkında bilgi verdik. İçerik konusunun geniş bir şekilde ele alınabilmesi için bu türde muvaşşaha söylemiş yazarların temalarını aktarmakta da fayda gördük.

Burada, tezin hazırlanmasında, ayırdığı değerli vaktinden ve katkılarından dolayı, sayın Hocalarım Prof. Dr. M. Faruk Toprak'a ve Öğr. Göv. Dr. Kemal Tuzcu'ya saygı ve şükranlarımı sunuyorum.

Osman DÜZGÜN

GİRİŞ
MUVAŞŞAHA NEDİR?

MUVAŞŞAHA NEDİR?

Muvaşşah, muvaşşaha veya tevşîh de denilen şiir türü "veşeha" (وَشَّحَ) kökünden türetilmiştir. Fakat bu (وَشَّحَ) "veşeha" kökü kullanılmadığından (وَشَّحَ) "veşşeha" (إِتَّشَّحَ وَ تَوَشَّحَ) "itteşeha" ve "teveşşaha" sülâsî mezîd fiiller kullanılmamıştır. Bunlardan "veşşeha" sülâsî mezîd fiili" (kemer, kuşak vb.) giydirmek" manasında kullanılırken "İtteşeha" ve "teveşşaha" sülâsî mezîd fiilleri ise yine "kemer, kuşak veya kılıç için kuşanmak, üzerine almak ve omzuna atmak" manasında kullanılmaktadır. (تَوَشَّحَ* ٱ تَوَاشِيح) "tevşîh ç. tevâşîh", muvaşşahanın diğer bir adıdır ve bu mecazî olarak kullanılan bir isimdir. Şiirin bu türünde söz ile süsleme sanatı had safhaya ulaştığı için böyle bir ad verilmiştir.¹ Bununla birlikte I. Abbas'a göre muvaşşahanın asıl manası; "orijinal renginden farklı bir renkle (ya da çizgili desenle) nitelenen, veya nakşedilmiş atkı veyahut süslü giyim eşyası"dır.²

(وَشَّحَ ٱ وَشُوحٌ، أَوْشِحَةٌ، وَشَائِحٌ): kelimeleri "kadınların omuzlarına çapraz

olarak bağladıkları kuşak, şal, boyun atkısı, kayış" vb. gibi anlamlara gelmektedir³.

(وَشَّحَ الخَطِيبُ خُطْبَتَهُ بِالآيَاتِ) denildiği zaman "hatip hutbesini âyetlerle

süsledi" demektir.

¹ Hannâ el- Fâhûrî, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, 3. Baskı, b.y.y., 1960, s. 806. Ayrıca bkz. Muhammed Rıdvân ed-Dâye, *Fi Edebi'l-Endelüs*, Dâru'l-Fikr, Dimaşk 2000, s. 178.

² G. Schoeler, *The Encyclopedia of Islam*, New Edition, Newyork 1993, c. VII, s. 809, Muwashshah mad.

³ Ayrıca bkz. İbn Hazm, *Güvercin Gerdanlığı*, Çev. Mahmut Kanık, İnsan Yayınları, İstanbul 1995, s. 20.

İbn Senâ el-Mulk⁴ muvaşşahayı tarif ederken: (الموشح كلام منظوم على وزن

⁵ (مخصوص) yani “*Muvaşşaha özel bir vezin üzerine bina edilmiş manzum bir sözdür*”

demektedir. el-Mulk’un bu tarifinde bir nebze olsun kavramı basite indirgediği görülse de, *Dâru’t-Tırâz fi ‘Ameli’l- Muvaşşahât* adlı kitabı bu konuda en önemli kaynak sayılmaktadır.

BU ADIN VERİLİŞ NEDENİ

Kabul edilen görüşe göre "Muvvaşşaha" lafzı *vişâhul mer’a* (وِشَاحُ الْمَرْأَةِ) dan yani kadın şalına benzetme yoluyla türetilmiştir. Bu şal kadınların giyindiği büyük bir bez parçasının adıdır. İkisinin arasındaki benzerlik ise, bu edebi türde *kufüllerin* ve *gusunların* şalın üzerindeki inciler gibi sıralanmış olmasıdır.⁶

M. Özdemir bu konuya şöyle değinmektedir:

"Muvaşşaha" lirik şiir türü Endülüs'te kadınların omuzdan kalçaya doğru üçgen biçimde takındıkları, çeşitli ve renkli incilerle süslü, atkı gibi bir çeşit kuşak denilebilecek vişâh kökünden kıyasla türetilmiştir"⁷

⁴ Hayatı için bkz. Corci Zeydân, *Târîhu Âdâbi'l-Lugati'l-Arabîyye*, tah. Şevki Dayf, Dâru'l Hilâl, Kahire 1798, c. III, s. 15.

⁵ İbn Senâ el-Mulk, *Dâru't-Tırâz fi ‘Ameli’l- Muvaşşahât*, Dımaşk 1949, s. 25.

⁶ Ali Diyâb, *Fi'l-Edebi'l-'Arabî el-Endelüsî ve'l-Magribî*, Dımaşk 2002, s. 301.; Abdulazîz ‘Atîk, *el-Edebü'l-'Arabî fi'l-Endelüs*, Dâru'n-Nahdati'l-Arabîyye, Beyrut 1976, s. 341.

⁷ Mehmet Özdemir, *Endülüs Müslümanları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1997, s. 94.

Muvaşşaha kelimesinin Endülüs isminin kullanıldığı her yerle bir ilişkisi vardır. Bu durum, bu şiir türünün orada ortaya çıkıp, gelişmesinden ve yine orada tamamlanmasından dolayıdır. Çünkü Maşrık bu yeni sanat türü ile, tıpkı Zecel'de⁸ olduğu gibi, Endülüs'te ortaya çıkmasından uzun bir süre sonra tanışmıştır. Her ne kadar zecel'in muvaşşaha'dan ayrılan kendisine ait birtakım özellikleri olsa da muvaşşaha ve zecel iki kardeşirler.⁹

ORTAYA ÇIKIŞI

Araştırmacılar muvaşşahanın kökeni, oluştuğu çevre ve bu türde ilk ürün ortaya koyan şair hakkında görüş ayrılığına sahiptirler.¹⁰ Bazıları onun Maşrık kökenli olup çölde ortaya çıktığı ve bunun Abdullah bin Mu'tezz'e dayandığı görüşündedirler¹¹ ve bu savlarını desteklemek için de, İbn-i Zuhr'e ait olan meşhur

قد دعوناك و إن لم تسمع (أيها الساقى إليك المشتكى) muvaşşahayı ona

⁸ Endülüs'te ortaya çıkan, iraba uyulmayan, avam dilinin ve yabancı kelimelerin de kullanıldığı bir şiir türüdür. Önde gelen temsilcisi de Ebû Bekr b. Kuzmân'dır. (ö. 555/1160). (Hayatı ve eserleri için bkz. Ebû'l-Hasen Alî b. Bessâm eş-Şenterînî, *ez-Zehîra fî Mehâsini Ehli'l-Cezîra*, tah. Salim Mustafa el-Bedrî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, b.t.y., c. II, s. 458-465.)

⁹ Angel Gonzalez Palencia, *Târîhu'l-Fikri'l-Endelüsî*, Çev. Huseyn Mu'nis, Mektebetu'n-Nahdati'l-Mısriyye, Kahire 1955, s. 142.

¹⁰ Geniş bilgi için bkz. ed-Dâye, *a.g.e.*, s. 178.; el-Fâhûrî, *a.g.e.*, s. 812.; Diyâb, *a.g.e.*, s. 296-300.; Mustafa Sâdık er-Râfî'î, *Târîhu Âdâbi'l-'Arabîyye*, Dâru'l-Kitabi'l-'Arabî, Beyrut, b.t.y., c. III, s. 160-162.; Palencia, *a.g.e.*, s. 142-143.; Seyyid Abdulazîz Sâlim, *Kurtuba Hâdîratu'l-Hilâfe fî'l-Endelüs*, İskenderiyye, s. 184.; Abdulazîz 'Atîk, *a.g.e.*, s. 339-340.; Mustafa eş-Şik'a, *el-Edebü'l-Endelüsî, Mevdû'âtuhu ve Funûnuhu*, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, Beyrut 1975, 3. Baskı, s. 371-374, 383-385.

¹¹ W. Montgomery Watt, *A History of Islamic Spain*, Edinburgh at the University Press, 1977, s. 120.

nisbet ederler.

İbni Bessâm *ez-Zehîra*'sında "Bana ulaşan bilgiye göre bu türü ilk ortaya koyan Muhammed b. Mahmud el-Kabrî ed-Darîr'dir. Kendisi şiir *şatırlarının* aruzları üzerine muvaşşaha yazıyor ancak çoğunlukla kullanılmayan vezinleri kullanıyordu. Halk dilindeki anlaşılması güç sözleri alıyor onlara *merkez* diyor ve muvaşşahasını bunlar üzere bina ediyordu" demektedir.¹²

İbni Haldun *Mukaddime*'sinde bu şiir türünün doğuşuna işaret ederek "Endülüs diyarında şiir fazla gelişip, birtakım tarzları ve türleri düzenli bir hal alarak sanat itibari ile son haddine ulaştınca, sonraki Endülüs şairleri yeni bir şiir türü icat etmişler ve bu şiir türüne 'Muvaşşaha' adını vermişlerdir" demektedir.¹³

Başka bir grup da bu türün Endülüs'te doğduğunu ve buradan Maşrık'a gittiğini öne sürer. Her ne kadar muvaşşahada Maşrık kökenli etkiler olsa bile, o ortaya çıkıp gelişebileceği bir zemini sadece Endülüs'te bulmuş, miladi IX.y.y.'da ortaya çıkıp beş yüzyıl boyunca geçerliliğini korumuş ve Maşrık'ta da Mağrib'deki¹⁴ gibi kabul görmüştür. Özellikle de son dönem Mehcer şairleri bu türü benimsemiş ve

---

¹² Schoeler, *a.g.e.*, *a.g.mad.*, c. VII, s. 811.; Palencia, *a.g.e.*, s. 153.; Sâlim, *a.g.e.*, s. 186.; Maria Rosa Menocal, R. P. Scheindlin, M. Sells, *The Literature of al-Andalus*, Cambridge University Press, b.t.y., s. 168.

¹³ İbni Haldûn, *Mukaddime*, Çev. Zakir Kadîrî Ugan, M.E.B. Yayınları, İstanbul 1991, c. III, s. 288., İbni Hazm, *a.g.e.*, s. 20.

¹⁴ İslam dünyasının batı kısmını (Mağrib) teşkil eden Kuzey Afrika ve Endülüs'te yaşayan Müslümanlara *Megâribe*, doğu kısmında (Maşrık) yaşayanlara da *Meşârika* (Maşrikîler) denilmektedir. Ancak İslam coğrafyacıları Mağrib'in sınırlarının tesbiti konusunda görüş birliğine varamamıştır. Bu konudaki üç farklı rivâyet değerlendirildiğinde İslam coğrafyacılarının Mısır'ın batısında kalan bölgelere Mağrib adını verdiği anlaşılmaktadır. Kuzey Afrika tarihçileri, bu iki bölgeyi ayıran sınır olarak genellikle Libya'nın Trablusgarp şehrini kabul etmişlerdir. (İsmail Yiğit, *İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2004, C. XXIX, s. 377, Meşrikîler mad.)

edebi açıdan değerli kabul edilebilecek ürünler ortaya koymuşlardır.¹⁵

Muvaşşaha hakkında Endülüs ve Maşrik kökenli kaynaklar:

a) Endülüs'te ortaya çıkmış, gelişmiş ve orada son noktasına ulaşmış edebi bir türdür,

b) İcat edenler Endülüslülüdür,

c) Müzik eşliğinde, şarkı formunda icra edilmiştir,¹⁶ demektir.

Ayrıca edebiyat tarihçileri arasında muvaşşaha isminin, bu türün ortaya çıkışından itibaren kullanıldığı veya tür ortaya çıktıktan çok kısa bir süre sonra bu isim ile anıldığı konusunda görüşler söz konusudur.

Bu konuda ilk kabul edilen isim, Mukaddem b. Mu'âfâ el-Kabrî el-Endelüsî'dir¹⁷. Muvaşşahanın vezin ve şekli onun çalışmaları sonucunda oluşmuştur.

Mukaddem b. Mu'âfâ'nın ölümü, h. 299 yılı civarındadır. Bu yüzden muvaşşaha türünün, h. III. y.y'ın ikinci yarısında Kabre veya Kurtuba yakınlarında ortaya çıktığı kabul edilmektedir.

Yukarıda bahsedildiği gibi, edebiyat tarihçileri muvaşşahanın kökeni

---

¹⁵ Muhammed Mehdi el-Basîr, *el-Muvaşşah fi'l-Endelüs ve fi'l-Maşrik*, Matbaatu el-Ma'ârif, 1948, s. 74-82, 98-99.

¹⁶ Abdullah b. Ali ez-Zîrân, *el-Endelüs Kurûn mine't-Takallubât*, Matbû'âtu Mektebeti'l-Melik Abdulaziz el- 'Âmme, 1996, s. 431.

¹⁷ Kurtuba'ya 30 mil uzaklıkta bulunan Kabre şehrine nispet edilmiştir. Methiyeleri ile meşhur olan bu şair Emir Abdullah'ı ve Said b. Cudî'yi methedenler arasında yer alır. Ancak ona nispet edilen muvaşşahalardan hiçbirisi elimize ulaşmamıştır. (Ahmed Muhammed el-Makkarî et-Tilimsânî, *Neḥḥu't-Tîb min Gusni'l-Endelüsü'r-Râtîb*, tah. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd, b.y.y., b.t.y., c. IX, s. 220.; Özdemir, *a.g.e.*, s. 95.; S. M. Imamuddin, *Muslim Spain 711-1492 A.D.*, Leiden 1981, s. 148.; Montgomery, *a.g.e.*, s. 120.; eş-Şik'a, *a.g.e.*, s. 373.

hakkında büyük görüş ayrılığına sahiptirler. Her görüş sahibinin kendilerini destekleyen delilleri bulunsa da, aralarındaki bu ayrılık ciddi sayılabilecek boyuttadır.¹⁸

1. Grup: “Muvaşşaha, Endülüs'te ortaya çıkmasından önce klasik edebiyatta bulunan ve bilinen şiir türlerinin biraz gelişmiş şeklidir” görüşünü benimser. Bunlara göre Endülüslülerin rolü, bu yeni forma verdikleri düzenden öteye gitmemektedir.

Bu görüştekiler, muvaşşahanın Maşrik kökenli olduğunu savunurken Dîk el-Cinn el-Hımsî'nin aşağıda bulunan birkaç beytini örnek gösterip biraz daha ileri giderek İmru'u'l-Kays'a ait böyle bir şiirin olduğunu da ileri sürerler.¹⁹

قولي لطيفك يثني من مضجعي عند المنام

Silüetine söyle uyuduğum zaman yatağımdan uzak olsun

فعمسى أنام فتتنظفي نار تأجح في العظام

Belki bu şekilde uyurum da kemiklerimdeki sevgi ateşi söner

جسدي تقلبه الأكف على فراش من سقام

Hasta yatağında olan bedenimi senin ellerin evirip çeviriyor

¹⁸ ed-Dâye, *a.g.e.*, s. 181-182.; Palencia, *a.g.e.*, s. 155.

¹⁹ Muhammed b. Cheneb, Tam. A. Ateş, *İslam Ansiklopedisi*, Maarif Basımevi, İstanbul 1960, c. VIII, s. 867, *Muvaşşaha* mad.

أما أنا فكما علمتِ
فهل لوصلك من دوام²⁰

Bildiğin gibi ben aynı benim (hala senin sevdanda), Sana ulaşmaya bir yol var mı?

Görüldüğü gibi bu şiirin muvaşşaha ile uzaktan veya yakından herhangi bir ilgisi yoktur.

2. Grup: Muvaşşahaların İspanyolca şarkıların etkisiyle ortaya çıktığını savunurlar. Oryantalist Ribera'nın görüşüne göre; İspanyalı kadınlar Arapların evinde – bu iki kavmin evlilikle karışması sonucu - düğünlerde, merasimlerde hatta çocukların ninnisinde ve günlük çalışma saatlerinde bile bu şarkıları söylerlerdi.

Bu gruba, muvaşşahanın Arap olmayanlara ait olduğunu söyleyenler de katılır. Ayrıca muvaşşahaların Provance bölgesinde bulunan Troubadur ve Conclir'lerden alındığını söyleyenler de vardır.²¹ Muvaşşahanın oradaki Araplardan alındığı görüşü daha isabetli görünmektedir. Çünkü bu tür, İspanyalı gezginlerden yaklaşık olarak iki yüzyıl önce ortaya çıkmıştı ve bu türde şiirler ortaya konuyordu.

ez-Zecel fi'l-Endelüs kitabının yazarı Dr. Abdülaziz el-Ehvâni'nin görüşü ise bu konuda en muteber olanıdır. Buna göre muvaşşahalar Endülüs'te, oradaki müziksel eğilimin bir sonucu olarak ve Endülüslülerin yerel halk dilinde söyledikleri

---

²⁰ ed-Dâye, *a.g.e.*, s. 180.

²¹ Imamuddin, *a.g.e.*, s. 147.; Reynold A. Nicholson, *A Literary History of the Arabs*, Cambridge at the University Press, 1956, s. 416.

şarkılarıyla bir kaynaşma sonucu ortaya çıkmıştır.

Dr. Ehvani'nin bu görüşü, yalnızca muvaşşahanın değil aynı zamanda zecelin de ortaya çıkışını aydınlatmaktadır. Yani muvaşşaha ve zecelin ortaya çıkışındaki temel esas halk diliyle söylenen şarkılar olup önce muvaşşaha söyleyenler ve sonrasında da zecel söyleyenler bu halk şarkılarından yararlanmışlardır.

MUVAŞŞAHA'NIN GELİŞİMİ

Önceden beri Endülüs edebiyat tarihçileri muvaşşahanın ortaya çıkıp gelişiminde, daha doğrusu kufullere ve gusunlara bölünmesinde üç isimden bahsetmişlerdir.²²

1. Edebi bir tür olarak muvaşşahayı ilk ortaya koyan kişinin “Mukaddem b. Mu‘âfâ el-Kabrî” olduğu kabul edilir. *Merkez* veya *kufulleri* halk diliyle oluşturmuş ve söylemiştir. İlk muvaşşaha şairi *harcesini* yerel Endülüs dili ile söylemiş ve diğer muvaşşahalarını buna binaen fasih Arapça ile oluşturmuştur. İlk muvaşşaha dil açısından basit olup İbni Bessâm'ın belirttiği gibi o zaman muvaşşahalar, klasik kasidede kullanılan aruz ölçülerine göre değil, kullanılmayan ölçülere göre yazılmışlardır.²³

Fakat bu dönemden günümüze muvaşşaha örnekleri ulaşmamıştır.

2. Mukaddem b. Mu‘âfâ el-Kabrî'den sonra yine onun izinden giden Yusuf b.

---

²² ed-Dâye, *a.g.e.*, s.182-184.

²³ İbni Bessâm, *a.g.e.*, c. II, s. 365.

Hârun er-Ramâdî'dir (ö. h. 403)²⁴. Yetenekli bir şairdir ve muvaşşaha türünde de ürün ortaya koymuştur. Muvaşşahanın *şatırlara, cüzlere ve kufüllere* bölünmesine öncülük eden ilk kişidir.

3. Ubâde b. Mai's-Sema'dır.²⁵ Muvaşşahaların *gusunlarını* çoğaltmasıyla muvaşşahanın genel yapısı tamamlanmıştır.

Endülüslü muvaşşaha şairleri, klasik şiirde kullanılmayan aruz vezinlerini kullanmışlar ve özel bir beğeniye ve zevke dayanan, ritimsel bir yol izlemişlerdir. Muvaşşahadaki bu serbestlik tamamen şairin beğenisine ve zevkine kaldığı için muvaşşahaların ritimlerini belirlemek zordur. Muvaşşaha şairi için önemli olan ortaya koyduğu muvaşşahanın vezninin nağmeler içinde uyumlu olmasıdır.

Aşağıda bulunan el-A'mâ et-Tutîlî'nin muvaşşahasının *matla'* beyti buna örnektir:

ضَاكِحٌ عَنْ جُمَانٍ   سَافِرٌ عَنْ بَدْرِ

Sevgilinin yüzü güldüğü zaman inci gibidir dişleri, yüzü de dolunay,

ضَاقَ عَنَّهُ الزَّمَانُ   وَحَوَاهُ صَدْرِي²⁶

Zamana sığmaz ve kaplar gönlümü o.

²⁴ Hayatı için bkz. Clément Huart, *Arab ve İslam Edebiyatı*, Çev. Cemal Sezgin, b.y.y., b.t.y., s. 130.

²⁵ Hayatı ve eserleri için bkz. Muhammed b. Şakir b. Ahmed el-Meknî, *Fevâtu'l-Vefeyât*, b.y.y., b.t.y., s. 199-201.; İbni Bessâm, *a.g.e.*, c. I, s. 293-299.; Ebi 'Abdillah Muhammed b. Futûh b. 'Abdillah el-Humeydî, *Cezvetu'l-Muktebes fi Zikri Vülâti'l-Endelüs*, tah. Muhammed b. Tâvî et-Tabhî, Kahire, b.t.y., s. 274-275.

²⁶ İbn Senâ, *a.g.e.*, s. 5.; ed-Dâye, *a.g.e.*, s. 184.; el-Makkarî, *a.g.e.*, c. VII, s. 7.; Hamdi Abdu'l-Mün'im Muhammed Huseyn, *Târîhu'l-Magrib ve'l-Endelüs fi 'Asrı'l-Murâbitîn*, İskenderiye 1986, s. 392.; 'Atîk, *a.g.e.*, s. 366.

et-Tutîlî'nin bu beyitlerinin vezinleri, kullanılan aruz ölçülerinin hiç birine uymamakta, bilakis şairin kendi beğenisini ortaya koymaktadır. Şair seçmiş olduğu bu vezin üzerine muvaşşahasını oluşturmuştur.

Bu noktada İbni Bessâm “Birçok muvaşşahanın vezni Arapların kullanageldikleri vezinler dışındadır. Yani Halîl b. Ahmed’in bahirleri ve vezinleri dışında başka vezinler kullanmışlardır” demektedir.²⁷

Bunun yanı sıra muvaşşaha, Halîl b. Ahmed’in ortaya koymuş olduğu bahirlerden biri üzerine de inşa edilebilir ve muvaşşahayı söyleyen şair bazı parça ve şatlara bir veya daha fazla kelime ekleyebilir. Bu şekliyle muvaşşaha *şî'rî muvaşşaha* (موشح غير شعري) olmaktan çıkar ve *gayri şî'rî* (موشح شعري) olur.

İbn-i Bakî'nin muvaşşahası buna örnektir:

صَبْرْتُ وَ الصَّبْرُ شَيْمَةٌ الْعَانِي . وَ لَمْ أَقُلْ لِلْمُطِيلِ هَجْرَانِي . مُعَذِّبِي كَفَانِي !²⁸

Sabrettim, sabretmek saygın insanların sıfatıdır. Mutîl'e benden vazgeçtiğini söylemedim. Sevgilim, yeter bana verdiğin acı!

Beytin sonuna şâyet (مُعَذِّبِي كَفَانِي) sözcükleri eklenmemiş olsa idi, bu beyit

²⁷ İbni Bessâm, *a.g.e.*, c. II, s. 366.

²⁸ ed-Dâye, *a.g.e.*, s. 185.

*Münserih*²⁹ bahrinden olacaktı.

Bununla beraber muvaşşaha şairi eserini oluştururken vezni *şi'rî* ile *gayri şi'rî*'yi bir muvaşşahada birleştirebilmektedir. İbn-i Hatime el-Ensârî'nin bir muvaşşahasının *matla*'ı buna örnektir:

هَبَّتْ مِنَ النَّوْمِ عَيْنٌ   تَوَمِّي بِلِحْظِ رَقِيعٍ   إِلَى اقْتِبَالِ الرَّبِيعِ

İlkbaharı karşılamak için, uyku kaçtı gözümden, göğe bir bakışın imasıyla

رَقَّتْ حَوَاشِي الزَّمَانِ   وَ الْفَصْلُ يَا صَاحِ ثَانٍ

Zaman inceldi ey dostum! Mevsim ikinci baharken...

Buradaki *kufî* bilinen hiçbir vezne uymaz iken *gusn Müctess*³⁰ bahrindedir.

Kufuller kendi arasında vezin, cüz ve uyak yönünden bir olacağı gibi *gusunler* arasında cüz ve vezin bir olsa bile uyak, muvaşşaha şairinin zevk ve beğenisine göre değişebilir. Örnek:

Matla' beyti:

مَنْ وَكَلِي   فِي أُمَّةٍ أَمْرًا وَلَمْ يَمْسُكْ عَدْلٍ

Kim bir milletin hükümdarı olur ve adil hükmetmezse

يُعْزَلُ   إِلَّا لِحَاطِ الرَّشَاءِ الْأَكْحَلِ

Azledilir, sürmeli gözlü ceylan hariç

²⁹ Münserih Bahri: Müstef'ilün, Mef'ûlâtü, Müstef'ilun   Müstef'ilun, Mef'ûlâtü, Müstef'ilun
(Celâl el-Hanefî, *el-'Arûd Tezhîbuhû ve 'Î'âdetu Tenvînihî*, Matba'âtu'l-Ânî, 1978, s. 56.)

³⁰ Müctess Bahri: Müstef'ilün, Fâ'ilâtun,   Müstef'ilün, Fâ'ilâtun, (aynı eser, s. 53.)

Gusnu:

حُـرَّتْ فِي حَكْمِكَ فِي قَتْلِي يَا مَسْرَفُ

Ey aşırıya kaçan! Bana ölüm hükmü vermekle de aşırıya kaçtın,

فَانصَفِ فَوَاجِبٌ أَنْ يُنصَفَ المنصفُ

İnsaf et çünkü hakkı gözetene insaf yakıştır.

وَأَرَأَيْتَ فَإِنَّ هَذَا الشُّوْقَ لَا يَرَأْفُ³¹

Acı! Çünkü bu hasret bana hiç acımıyor.

Muvaşşaha hakkında Endülüs ve Maşrık kökenli kaynaklar incelendiğinde, bu türün Endülüs'te ortaya çıkmasına rağmen, bu alanda ortaya konulan eserlerin doğu kökenli eserlere nazaran azlığı dikkati çekmektedir. Bu ise doğunun bu türe verdiği önemi göstermektedir.

MUVAŞŞAHANIN YAPISI

Genel olarak muvaşşaha 5 *gusnu* takip eden 6 *kufülden* oluşur. Fakat muvaşşaha şairleri buna bağlı kalmayıp kısaltarak 4 *gusun* ile birlikte 5 *kufli* veya 4 veya 6 *gusun* ile yetinmeyip 7 *gusun* veya daha fazla sayılardaki *gusunlarla* muvaşşahalarını oluşturmuşlardır. Lisanu'd-Dîn b. el-Hatîb'in muvaşşahası buna örnektir.³²

³¹ ed-Dâye, *a.g.e.*, s. 185.; Diyâb, *a.g.e.*, s. 310-311.; 'Atîk, *a.g.e.*, s. 364.

³² Hayatı için bkz. İbni Hazm, *a.g.e.*, s. 29-30.

جَادَكَ الْغَيْثُ إِذَا الْغَيْثُ هَمِي   يَا زَمَانَ الْوَصْلِ بِالْأَنْدَلِسِ

*Çiğse çiğse yağdığı zaman yağmur ne bereketli idi, Ey Endülüste'ki
kavuşma vakti!*

لَمْ يَكُنْ وَصْلَكَ إِلَّا حُلْمًا   فِي الْكُرَى أَوْ خَلْسَةِ الْمُخْتَلِسِ³³

*Sana ulaşmak, uykuda iken görülen bir düştten veya çalınmış bir
fırsattan ibaret oldu...*

Fakat *gusun* ve *kufullerin* vezin ve kafiyeleri, muvaşşahayı ortaya koyan şaire bağlıdır. Bu şekilde muvaşşahada bir dış eşitliğin veya uyumun olması gerekmeyip buradaki temel ölçüt daima şairin zevki ve beğenisi olmuştur.

Bununla birlikte muvaşşaha şairinin başka bir şaire ait olan yapıyı alıp kullanması da hor karşılanmaz. Özellikle harcelerde bu durum göze çarpar. Örneğin, *Lisanu'd-Dîn* b. el-Hatîb harcesini, İbn Sehl el-İşbilî'nin matla'ından almıştır.³⁴ İbn Arabî de muvaşşahalarında farklı şairlerden, 7 *harce* alıntısı yapmıştır.

³³ Bu muvaşşahanın tümü için bkz. *el-Makkarî*, a.g.e., c. IX, s. 225-227.; Kâmil Keylânî, *Nazarât fi Târîhi'l-Edebi'l-Endelüsî*, Matba'ati Mektebeti't-Ticâriyye, 1924, s. 234-236.

³⁴ Atîk, a.g.e., s. 375-378.

MUVAŞŞAHANIN UNSURLARI

Kaynaklarda, bu türün terminolojisi ile ilgili maddeler aşağıda yer almaktadır.

Elimizde bu isimlendirmelerin, kimin tarafından-ne zaman yapıldığı noktasında net bir bilgi yoktur fakat h. IV. yüzyılın ortalarına doğru net bir hal aldığı öngörülmektedir. Terimler sırasıyla aşağıdaki gibidir.³⁵

1- MATLA‘ (مطلع): Muvaşşahada bulunan ilk *kufuldür*. Muvaşşahanın temel unsurlarından değildir. Matla‘ bulunursa muvaşşaha *Tâm*, yoksa *Akra‘* olarak adlandırılır.

2- DEVR (دور): Devr *matla‘*dan hemen sonra gelen *sımtlar* grubudur. Fakat bu, İbn Arabî’de hem *sımt* grubunu hem de sonraki gelen *küflü* içermektedir.

3- SIMT (سمط): *Devri* oluşturan her bir kısma *sımt* adı verilir.

4- KUFL (قفل): Muvaşşahanın ilk beyti veya birkaç beyitten oluşan giriş kısmıdır. Her beyitten önce tekrarlandığı için “*el-Lâzime* (اللازمة)” adı da verilmiştir.

Kufüllerde uyağa, vezne, cüzlere ve şiirdeki beyit sayısına dikkat edilmesi gerekir. *Kufül* II cüzden aşağı olmayacağı gibi bazen cüz sayısının VII’ye veya IX’a ulaştığı oldukça nadir olmakla birlikte cüz sayısının X’u bulduğu da görülür.

---

³⁵ Terimler ve öngörüler hakkında bkz. el-Fâhûrî, *a.g.e.*, s. 807-811.; ed-Dâye, *a.g.e.*, s.187-190.; ‘Atîk, *a.g.e.*, s. 345-358.; Schoeler, *a.g.e.*, c. VII, s. 809-810, Muwashshah mad.; M. R. Menocal, R. P. Scheindlin, M. Sells, *a.g.e.*, *a.g.mad.*, s. 167-169.; eş-Şik‘a, *a.g.e.*, s. 375-379.

1- II cüzden oluşan *Kufl*.³⁶

شمس قارنت بدرًا   راحٌ و ندمٌ

Dolunayla boy ölçüşen bir güneş; şarap ve bir içki arkadaşı...

2- III cüzden oluşan *Kufl*:

حَلَّتْ يَدُ الْأَمْطَارِ   أَزْرَةَ النَّوَّارِ   فَيَا خِدْنِي

Ey dostum, dokundu yağmurun eli, çiçeklerin tomurcuklarına...

3- IV cüzden oluşan *Kufl*:

أَدِرْ لَنَا أَكْوَابَ يُنْسَى بِهَا الْوَجْدُ   وَ اسْتَحْضِرِ الْجُلَّاسَ   كَمَا اقْتَضَى الْوُدُّ

Dolandır bize şarap kadehlerini, içki arkadaşlarını davet et, dostluğun gerektirdiği gibi...

4- V cüzden oluşan *Kufl*:

يَا مَنْ أَجُودٌ وَ يَبْخُلُ   عَلَى شِحِّي وَ افْتِقَارِي

Ey kendisine cömert olduğum! Benim fakirliğime ve yoksulluğuma karşı cimrilikle davranan!

أَهْوَاكُ وَ عِنْدِي زِيَادَةٌ   مِنْهَا شَوْقِي وَ ادِّكَارِي

Seviyorum seni fakat (sevgimden) daha çok sana olan özlemim ve seni hatırlamam var...

³⁶ Bu örneklere ulaşılan kaynaklar: İbn Senâ, *a.g.e.*, s. 26-27.; el- Fâhûrî, *a.g.e.*, s. 807-808.

5- SİLSİLE (سلسلة): İbn Senâ el-Mulk, muvaşşahanın diğer bütün unsurlarından bahsetmiş fakat, sonradan ilave edilmiş olan bu unsura değinmemiştir. Yaptığımız bütün taramalarda, sadece Muhammed Mehdi el-Basîr'in, *el-Muvaşşah fi'l-Endeliis ve fi'l-Maşrık* adlı kitabında gerekli açıklama bulunmuştur.³⁷ *Silsile*, muvaşşahada *sımt* grubundan sonra, *kufülden* önce yer alır. Bütün *silsilelerde* aynı uyağa ve cüz sayısına uyulmak zorundadır. Bu yönüyle *kufle* benzer. Fakat İbn Arabî'nin *silsileli* bu muvaşşahasında uyak düzeni aşağıdaki gibidir:

_____	a	_____	a	_____	a
_____	b	_____	b	_____	b
_____	c	_____	c	_____	c

6- GUSN (غصن): *Kuflün* her bir parçasına verilen addır. Eğer iki parçadan oluşuyorsa, bir uyak üzere olacağı gibi ikisi farklı uyak üzere de olabilirler. Eğer üç parçadan oluşuyorsa, üçü de aynı uyak üzere olabileceği gibi, kendi arasında ikisi aynı uyak üzere olup biri farklı uyak üzere olabilir. Eğer dört parçadan oluşuyorsa, dördü de aynı uyak üzere olabileceği gibi üçü bir veya ikisi bir uyak üzere olabilir. Veya her biri ayrı uyak üzere olabilir.

---

³⁷el-Basîr, *a.g.e.*, s. 22.

7- BEYT (بيت): İki *kufül* arasında bulunan *Sımtlar*dır. *Beyt*, *Gusn* adı verilen parçalardan oluşur ve bu parçaların sayısı şairin beğenisine kalmıştır. Genellikle 3 parçadan oluşurken 2 veya 3,5 olduğu da görülür. Bütün *beyitler* vezin ve cüz bakımından bir olmak zorundadır, fakat uyaklarının her *beyte* göre farklılık arz etmesi daha iyi karşılanır.

8- HARCE (خرجة): Muvaşşahadaki son *kufül* olup en önemli bölümüdür. Fakat onun nükteli olması ve halk dilinde söylenmiş olması beklenir.³⁸ Eğer muvaşşaha methiye temasını işliyor ve harcesinde de övülen kişinin ismi yer alıyorsa o zaman fasih dilde de oluşturulabilir.

Muvaşşaha şairine göre *harcenin* konumu, klasik kasidedeki *matla'* ile aynı olduğundan, *harceye* çok itina gösterilir. Bu öneme işaret olarak İbn Senâ el-Mulk *Dâru't-Tirâz'* da şunları söylemiştir:

"الخرجة أبقار الموشح و ملحه، و سكره و مسكه و عنبره..."³⁹

Harce muvaşşahanın çekirdeği, tuzu-şekeri, miski ve anberidir...

Harcenin özellikleri ise şu şekildedir:

- *Harce* -daha öncede belirttiğimiz gibi- fasih Arapça ile oluşturulmuş olabileceği gibi yerel veya yabancı dilde oluşturulmuş olabilir. Fakat yabancı dilde

³⁸ Montgomery, *a.g.e.*, s. 119.

³⁹ İbn Senâ, *a.g.e.*, s. 32.

veya yerel halk dilinde oluşturulmuş olan muvaşşahaların sayısı artınca İbnü Şüheyd, kendi asrındaki fasih olmayan harceleri eleştirerek “bu konuya ne Sibeveyh’in ne de Ferâhîdî çözüm getirebilir”⁴⁰ demiştir.

- Sadeliği ile öne çıkar. Örnek:

نأى بفؤادي   صيرني حادي   فظلتُ أنادي:

Kalbime bir hüzn çöktü, sevgili bıraktı beni tek başıma, sürekli çağırırmaktayım:

محبوبي مسافر   صبروني!

Sevgilim yolcu (gidiyor), sabır verin bana!

- *Harceden* önce “نَادَى، أُنشِدَ، عَنَى” vb. gibi musiki değeri olan ifadeler bulunabilir. Muvaşşahanın, şarkı ile aynı ortamda ortaya çıktığını kanıtlayan delillerden bir tanesi, harcesinden önce bu ve benzeri fiillerin kullanılması sayılabilir.⁴¹ Yukarıdaki muvaşşahada bu görülmektedir.

- Aynı *harce* hem muvaşşahada hem de zecelde bulunabilir.

- Genellikle *harcelerdeki* konular Endülüs çevresinden seçilir. Örnek:

Yolculuk, gurbet, savaşa çıkış ve düşmanla mücadele gibi.⁴²

- *Harcelerin* genç kızların veya sarhoşların ağzından söylenmesi de söz

⁴⁰ el- Fâhûrî, *a.g.e.*, s. 807-808.

⁴¹ ‘Atîk, *a.g.e.*, s. 368.; M. R. Menocal, R. P. Scheindlin, M. Sells, *a.g.e.*, s. 167-169.

⁴² Schoeler, *a.g.e.*, *a.g.mad.*, c. VII, s. 810.

konusudur.

- Harce genellikle 3 şekilde karşımıza çıkar:

a) **el-Harcetu'l-Mu'rebe**: Fasih Arapça ile oluşturulmuş olan harcedir.

b) **el-Harcetu'l-Âmmiyye**: Halk dili ile oluşturulmuş olan harcedir.

c) **el-Harcetu'l-A'cemiyye**: Roman dilleri ile yani Latin kökenli diller (Fransızca, İtalyanca ve İspanyolca) ile oluşturulmuş olan harcedir.

Maşrıklı muvaşşaha şairleri *harcelerini*, birçok kişinin anlayabildiği dillerde de oluşturmuşlardır. Fakat İbn Senâ el-Mulk, bu *harcelerde* farklı bir dil kullanmayı *harcenin* bir gereği olarak görmüştür. Bir bakıma Endülüslüleri yanlış anlayan İbn Senâ el-Mulk bunu bir gereksinim olarak görmüş ve hem kendisine ait hem de derlediği muvaşşahaların –ki 108 adettir- 6 tanesinin içinde Türkçe ve Farsça kelimeler bulunan *harceleri* kullandığı veya derlediği görülmektedir. Oysa Endülüs'teki halk, tabiatı gereği birçok dil biliyor ve konuşuyor olduğundan *harcelerde* bulunan Acemi ifadeler, o bölgede birçok kişi tarafından anlaşılıyordu.⁴³

Harcelerinde az da olsa Türkçe ve Farsça kelimeler kullanan Maşrık kökenli iki şair, İbn Senâ el-Mulk ve es-Salâhu'd-Dîn b. Aybek es-Safedî'dir.

İbn Senâ el-Mulk'e göre *harcenin* fasih bir dil ile oluşturulmuş olmasının iki gerekliliği vardı. Birincisi, muvaşşahanın temasının methiye olması ve *harcesinde* övülen kişinin ismi bulunmasıydı. Diğeri ise *harcenin* fasihliği, onun dilinin basitliği

---

⁴³ ez-Zîrân, a.g.e., s. 438-439.

ile öne çıkan, gazelsel bir ifade ile oluşturulmasıdır. Fakat İbn Senâ el-Mulk'un belirtmesine göre, bu şekilde kabul edilebilecek *harce* sayısının 2 veya 3'ü geçmediğidir.⁴⁴

el-A'mâ et-Tutûlî'nin *harcesi* Endülüslü muvaşşaha şairleri arasında çok beğeni kazanmış olup çağdaşları onun için şöyle seslenmişlerdir :

أما ترى أحمدًا في مجده العالی لا یلحَقُ!

Ahmed'in kimsenin yakalayamacağı büyük yüceliğini görmüyor musun?

أطلعه المغربُ فأرنا مثله یا مشرقُ!⁴⁵

Magrib yarattı onu! Göster bize onun gibisini ey Doğu !

Farsça ile oluşturulan bu harceye örnek:

معنى لم يفهم

Anlaşılmayan bir mana,

مضى لم يرحم

Aman vermeyen bir bitkinlik

غنى بالعجمي

Yabancı bir dilde şöyle söyledi:

یا جان بکشی لما هجرتی

Ey katilim! Beni terk edersen, sonucuna katlanırsın

⁴⁴ İbn Senâ, *a.g.e.*, s. 31.

⁴⁵ el-Makkarî, *a.g.e.*, c. VII, s. 13.

Türkçe ile oluşturulan bu *harceye* örnek:

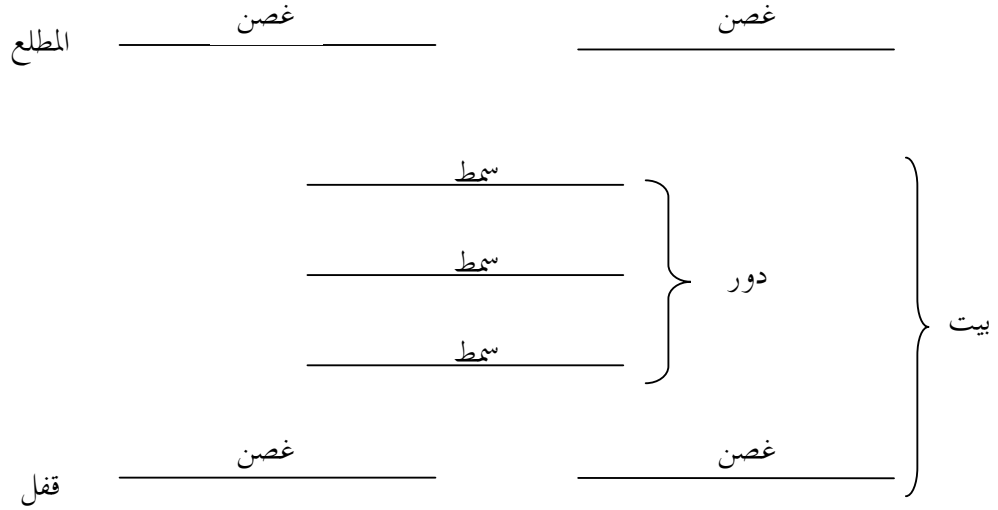
إذا وصلت للري سلم على حبيبي وانظرهما بعيني

Rey vadisine vardığın zaman, sevgilime selam söyle ve ona benim gözümlle bak

تنظرهما شمسا و أي و البدر بالتركي أي⁴⁶

Onlardan (gözlerden) birini güneş, diğerini ay (bedr) olarak görürsün, ve “bedr” Türkçede “ay”dır

Yukarıda anlatılan terimler aşağıdaki şema üzerinde gösterilmiştir.⁴⁷

⁴⁶ İbn Senâ, *a.g.e.*, s. 165.; ez-Zîrân, *a.g.e.*, 440-441.

⁴⁷ Bu tabloda *beyt* ile gösterilen kısım İbn Arabî'nin divanında *devr* olarak gösterilmiştir.

MUVAŞŞAHADA KULLANILAN TEMALAR

Hiç şüphesiz muvaşşaha, basit bir dille ve şarkı amacıyla ortaya konulmuş manzum bir türdür. Her ne kadar İbn Senâ el-Mülk, muvaşşahanın hemen bütün klasik şiir temalarında (Agrâdu's-Şi'r) gazel, methiye, risâ, hicâ ve zühd'ü konu edindiğini söylese de, muvaşşahanın tabiatı gereği, basit ve açık ifadelerden oluştuğu için önceleri sadece gazel, ve tabiat tasviri konusunu işleyen ürünler ortaya konulmuştur

Önceleri muvaşşaha gazel, tabiat tasviri, hamriyat ve methiye konularını işlerken hicâ, risâ, tasavvuf ve savaş tasviri gibi konuları ele almaktan geri kalmıştır. Çünkü bu konuların ele alınması, dil bakımından daha karmaşık ifadeler ve söz sanatları gerektirmekteydi. Muvaşşahanın dili klasik kasideninkine nazaran oldukça basitti.

Tabiat ve içki meclisini tasvirde dilin güçlü olması gerekmiyordu. Bu yüzden bu temalar gazel ile birlikte kullanılıyordu. Şairi etkisi altına alan en büyük etkenin çevre olduğu göz önünde alındığında Endülüs'te ortaya konulan muvaşşahaların ana temasının tabiat tasviri ve gazel olması yadsınamaz.

Muvaşşahada kullanılan temaları, kullanım oranlarına göre sıraladığımızda:

1. Gazel
2. Tabiat tasviri
3. Methiye

4 .Zühd-tasavvuf

5. Risâ (çok azdır)

olduğunu görürüz.⁴⁸

Dikkate değer bir konu ise Maşrıklıların bu türü Endülüslülerden aldığı zaman, tabiat tasviri dışında bütün temalarda ürün ortaya koymuş olmalarıdır. Bunun temel nedeni ise, Maşrıklıların Endülüslülere göre, doğa güzelliğinden nispeten yoksun olmaları şeklinde açıklanabilir. Tasavvuf ve zühd konulu muvaşşahalar, önceleri Hz. Peygambere methiye yazanlar tarafından işlense de bu tema Muvahhidler döneminde Muhyiddîn İbn Arabî ile doruğa ulaşmıştır.⁴⁹

Muvaşşahanın temalarının hem Maşrıkta hem de Endülüs'te farklılık arz etmemesi, onun dilinin her iki tarafta da birbirine olan benzerliğinden kaynaklanmıştır.

---

⁴⁸ ed-Dâye, *a.g.e.*, s. 190. Ayrıca bkz. el- Fâhûrî, *a.g.e.*, s. 813.; ez-Zîrân, *a.g.e.*, s. 422-436.; Diyâb, *a.g.e.*, s. 308-310.; 'Atîk, *a.g.e.*, s. 363-394.; eş-Şik'a, *a.g.e.*, s. 405-443.

⁴⁹ eş-Şik'a, *a.g.e.*, s. 440-443.

MUVAŞŞAHANIN ÖNDE GELEN ŞAİRLERİ

Bunlardan Yusuf b. Hârûn er-Remâdî (ö.h. 403), Ubâde b. Mâi's-Semâ' (ö.h. 419), Meriye şehri hakimi Mu'tasım b. Sumâdih'in şairi Muhammed b. Ubâde el-Kazzâz (ö.h. 488)⁵⁰, İbni Bakî (ö. 1145)⁵¹, el-Ebyad lakabıyla tanınan Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed el-Ensârî (ö.h. 525)⁵², Ebû Bekr b. el-Lebbâne (ö.h. 507), el-A'mâ et-Tutûlî⁵³, Ahmed b. Abdillâh b. Hüreyre el-Kaysî (ö.h. 525), Ebû'l-Kâsım el-Menîşî (ö.h. 557), Ebû 'Âmir b. Yennâk (ö.h. 547), ve el-Hafîd olarak bilinen Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh b. Zuhr (ö.h. 525), İbni Bâce, İbni Sehl el-İsrailî (ö. 1251), İbni Hatîb (ö. 1374)⁵⁴, İbni Nubâte⁵⁵ ve İbni Zemrek⁵⁶ sayılabilir.⁵⁷

---

⁵⁰ Hayatı ve muvaşşahaları için bkz. Şevki Dayf, *el-Mugrib fi Hule'l-Magrib*, Dâru'l-Ma'ârif, 3. Baskı, c. II, s. 134-137.; İbni Bessâm, *a.g.e.*, c. I, s. 500-502.

⁵¹ Hayatı ve muvaşşahaları için bkz. Dayf, *a.g.e.*, c. II, s. 25.; İbni Bessâm, *a.g.e.*, c. II, s. 363-375.; Keylânî, *a.g.e.*, s. 240-241.

⁵² Muvaşşahası için bkz. Keylânî, *a.g.e.*, s. 237.

⁵³ Hayatı ve eserleri için bkz. Huart, *a.g.e.*, s. 130.; Feth b. Hâkân, *Kalâ'idu'l-'Ikyân*, b.y.y., b.t.y., s. 273-279.

⁵⁴ Muvaşşahaları için bkz. el-Makkarî, *a.g.e.*, c. VII., s. 65-68.

⁵⁵ el-Makkarî, *a.g.e.*, c. VII., s. 86-88.

⁵⁶ el-Makkarî, *Ezhâru'r-Riyâd fi Ahbâri 'Iyâd*, b.y.y., b.t.y., c. II, s. 176-206.; Bu şairin adı, İbn Zumuruk şeklinde de telaffuz edilir.

⁵⁷ Schoeler, *a.g.e.*, *a.g.mad.*, c. VII, s. 811-812. Ayrıca bkz. el-Fâhûrî, *a.g.e.*, s. 812.; ed-Dâye, *a.g.e.*, s. 192.; er-Râfi'î, *a.g.e.*, c. III, s. 164-166.; Özdemir, *a.g.e.*, s. 96.; Cheneb, *a.g.e.*, *a.g.mad.*, c. VIII, s. 867-868.

MUVAŞŞAHA TERİMLERİNİN BİR MUVAŞŞAHADA GÖSTERİLMESİ

موشح ابن زهر الأندلسي (الحفيد)

“EL-HAFİD” OLARAK BİLİNEN İBİNİ ZÜHR’ÜN MUVAŞŞAHASI

أَيُّهَا السَّاقِي إِلَيْكَ الْمُشْتَكِي (غصن)
قد دعوناك و إن لم تسمع (مطلع)
(غصن)

(دور) { و ندیمِ همتُ في غُرَّتِه (سمط)
و شربتُ الرَّاح من راحته (سمط)
كلما استيقظَ من سكرته (سمط)

جذبَ الزَّق إليه و اتَّكَا (غصن)
و سقاني أربعاً في أربع (قفل)
(غصن)

(دور) { غُصْنُ بَانٍ مالٍ من حيثُ استوى (سمط)
بات من يهواهُ من فرطِ الجوى (سمط)
خفقَ الأحشاءِ موهونَ القوى (سمط)

كلُّما فكَّر في البَيْنِ بكى (غصن)
و يحه بيكي لما لم يقَع! (قفل)
(غصن)

(دور) { ما لعيبي عَشِيَّتُ بالتَّظَرِّ؟ (سمط)
أنكرتُ بعدك ضوَاءَ القمرِ (سمط)
و إذا ما شئتَ فاسمعَ خَبْرِي (سمط)

عَشِيَّتُ عينايَ من طولِ البُكاءِ (غصن)
و بكى بعضي على بعضي معي (قفل)
(غصن)

(دور) { ليس لي صبرٌ ولا لي جَلْدٌ (سمط)
يا لَقَوْمٍ هَجَرُوا و اجتهدوا (سمط)
أنكروا شكواي مَّا أَجْدُ (سمط)

ان مثلي حالي حقُّهُ أن يُشَتِّكِي (غصن)
كَمَدَ اليأسِ و ذُلَّ الطمعِ (قفل)
(غصن)

(دور) { كَبِدٌ حَرَّى و دمعي يَكِفُّ (سمط)
يعرفُ الذنبَ و لا يعترفُ (سمط)
أبيها المعرضُ عمًّا أَصْفُ (سمط)

قد نما حُبُّكَ عندي و زكا (غصن)
لا تُثْقَلُ في الحبِّ إني مدَّعي (خرجة)
(غصن)

Çevirisi:

Ey Sâki sana şikâyetimiz var, seni çağırdık ama sen bizi duymadın

Alnındaki güzel beyazlıkla meşgul olduğum kişi dosttu

El ayasından şarap içtiğim,

Her uyandığı zaman sarhoşluğundan

Dayandı ve çekti kırbayı kendine, yaptı bana dört dörtlük sâkilik...

Bân ağacının dalı, bulunduğu yerden eğildi

Onu aşırı derecede sevenin yüreğinde aşk acısı kaldı

İçi titreyerek, güçsüz ve zayıf bir şekilde...

Ağladı her ayrılığı düşündüğü zaman. Vaylar ona ki, ağlıyor başına gelmediği şey için.

*Gözlerime ne oldu ki bulanık görmeye başladı?
Senden sonra da ay ışığını reddetti
İstersen dinle benimle ilgili haberleri
Bulanık görmeye başladı gözlerim sana çok ağlamaktan
Ağladı yüreğim de benimle birlikte...*

*Artık dayanacak ne gücüm kaldı ne de kuvvetim
Öyle bir kavim ki, her zaman beni terk etti ve (buna) çaba gösterdi...
Ettiler çektiğim acının şikâyetini de ret,
Benim gibi olanın şikâyeti yerinde bulunur, üzüntülü bir kalple ve arzuları tükenmiş
bir şekilde.*

*Yanıyor ciğerim, akıyor gözyaşım
Suçunu biliyor ne var ki itiraf etmiyor
Ey tasvir ettiğim duygulara karşı çıkan!
Yüreğimde sevgin büyüdü ve arttı, iddia ettiğim sevdadan vazgeçme!..*

I. BÖLÜM

İBN ‘ARABÎ’NİN DİVANINDAKİ MUVAŞŞAHALARIN YAPI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

I. BÖLÜM

İBN ARABÎ'NİN DİVANINDAKİ MUVAŞŞAHALARIN YAPI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

İbn Arabî'nin Hayatına Kısa bir Bakış

Tam adı “Muhyiddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. ‘Alî b. Muhammed b. Ahmed b. ‘Alî b. Arabî el-Hâtemî et-Tâî el-Endülüs”dir. İbni Surâkâ -yada Serâkâ-, Muhyiddîn İbn Arabî, Şeyh-i Ekber ve İbn Arabî diye de anılır.⁵⁸ Hicrî 543’de Fas’da ölen ünlü bilgin Ebû Bekr ibnü’l-Arabî ile karıştırılmaması için, adı harf-i tarifsiz olarak “İbn Arabî” diye kullanılmamıştır.

7 Ağustos 1165 Cumartesi günü (Hicri 27 Ramazan 560), Endülüs’ün Mursiye (Murcia) şehrinde dünyaya gelmiştir. Babasının ismi Ali’dir. İbn Arabî soylu, kültürlü, maddî ve manevî dereceleri yüksek olan bir ailenin tek erkek çocuğuydu. Sekiz yaşında ilim tahsili için İşbiliyye’ye gitmiştir. Yirmi yaşında tasavvuf yoluna girmiştir ve hayatının sonuna kadar 500’e yakın eser oluşturmuştur.⁵⁹

---

⁵⁸ Muhyiddîn İbn Arabî, *Rûhu’l-Kuds*, Çev. Vahdettin İnce, Kutsal Yayınları, İstanbul, b.t.y., s. 17., İbn Arabî, *Resailü İbnu’l-Arabî (Nurlar risalesi)*, Çev. Mahmut Kanık, İnsan Yayınları, İstanbul 2004, s. 4.; Muhyiddîn İbni Arabî, *Meleklerin Ruh Âleminde Madde Âlemine İnişi*, Çev. Selâhaddin Alpay, Esmâ Yayınları, İstanbul, b.t.y., s. 6.; Ahmed Fâik Arslantürköğlü, *Muhyiddîn İbn-i Arabî ve Fütûhât-ı Mekkiye’den Tavsiyeler*, Yasin Yayınevi, İstanbul 2004, s. 14.; İbn Arabî, *Tercümânü’l-Eşvâk (Arzuların Tercümanı)*, s. 7.; Muhyiddîn İbnu’l-Arabî, *Nurlar Hazinesi*, Çev. Mehmet Demirci, İz Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 45.

⁵⁹ Muhiddin-i Arabî, *Lübb’ül-Lübb (Özün Özü)*, Çev. İsmail Hakkı Bursevî, Sad. Abdülkâdir Akçiçek, Bahar Yayınları, İstanbul 2000, s. 20.; Arslantürköğlü, *a.g.e.*, s. 16., İbn Arabî, *Hakikat ve Tefekkür*, Çev. Mahmut Kanık, Hece Yayınları, Ankara 2003, s. 1.

İbn Arabî daha sonra Doğuya seyahate çıkmıştır. Kuzey Afrika, Tunus, ve Mısır'a uğrayarak Mekke'ye gitmiş, oradan Bağdat ve Musul'a uğramış, oradan da Anadolu'ya geçmiştir. Konya'ya yerleşmiş ve burada Sadreddîn Konevî'nin dul annesiyle evlenmiş, Sadreddîn Konevî'yi (ö.h. 672) yetiştirmiştir.⁶⁰ Sonra Malatya'ya uğramıştır, burada tekrar evlenmiştir. Oğlu Sadeddin burada doğmuştur. Daha sonra Şam'a gitmiştir ve Hicri 638'de, Miladi 16 Kasım 1240'da Şam'da vefat etmiştir. Şam'ın Sâlihiyye bölgesinde, Kâsiyûn dağı eteğine defnedilmiştir.⁶¹ Oğlu Muhammed Sadeddin (H. 617- 656) ve Muhammed İmâmuddîn (ö: H.667) ve kızı Zeyneb aynı yerde yatmaktadır.⁶²

---

⁶⁰ Muhiddin-i Arabî, *Lübb'ül-Lübb (Özün Özü)*, s. 20.; Ahmed Fâik Arslantürkoğlu, *a.g.e.*, s. 15.; İbn Arabî, *Hakikat ve Tefekkür*, s. 1.

⁶¹ Muhyiddîn İbnu'l-'Arabî, *Nurlar Hazinesi*, s. 45.; Muhiddin-i Arabî, *Lübb'ül-Lübb (Özün Özü)*, s. 20.

⁶² İbn Arabî, *Tercumânu'l-Eşvâk (Arzuların Tercümanı)*, s. 8.

DİVANDAKİ MUVAŞSAHALARIN YAPI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

İbn Arabî'nin muvaşşahaları, 1. *Matla'* – *Kufüllerine* göre, 2. *Sımtlarına* göre, 3. *Harcelerine* göre ve 4. *Beyt* sayılarına göre olmak üzere, dört ana başlık altında ele alınmıştır.

I. 1- MATLA' – KUFL:

Bu sınıflandırma sonucunda İbn Arabî'nin, ortaya koymuş olduğu 27 muvaşşahasından beş tanesini, *matla'* beyti olmadan oluşturduğu ortaya çıkmıştır. Bu şekliyle İbn Senâ el-Mulk'un sınıflandırmasıyla, *Akra'* muvaşşahadır. Kısacası muvaşşaha bir *kufülle* değil, -yerine göre de *beyt* adı verilen- bir *sımt* grubuyla başlamaktadır. Bununla birlikte, geriye kalan 27 muvaşşahasının giriş kısmında bir *matla'* beyt oluşturmuştur.

Bu sınıflandırmaya kitabı tahkik eden, Muhammed Rukabî er-Reşidî Muhammed dikkati çekmiş, *Akra'* olan muvaşşahaların bazılarını, *Akra'* olarak isimlendirirken, bazılarını isimlendirmemiştir. Yine *matla'* dizelerin bazılarını “zu-Minkâl, lehu Minkâl, Mure'es, zî-Ra's” olarak isimlendirmiş, fakat bu isimlendirmeyi yalnızca beş muvaşşaha üzerinde göstermiştir. Bu, bir bakıma er-Reşidî'nin, kitabı tahkik ederken izlediği düzenli bir metodunun olmayışıyla

açıklanabilir. Bu sınıflandırmayı kendisinin oluşturmuş olduğu ise, her muvaşşahanın başında bulunan giriş kısmında “وقال ايضا في نظم التوشيح” (yine muvaşşaha düzeninde söyledi) diyerek belirtmesinden anlaşılmaktadır.

I. 1.1. Matla' ve Kufüllerindeki Cüz ve Uyak Düzeni

İbn Arabî, bütün *matla'* ve *kufüllerini* 14 farklı uyak üzerine – [ى] – ب –
(ا) – [ى] – ب –
(ي) – ن – م – ل – ق – ف – ع – س – ر – د – ح – ت oluşturmuştur. Bunlar kullanım sıklığına göre (ن)-19, (ى-ا)-9, (ر)-8, (ل)-8, (ب)-6, (ح)-6, (ق)-6, (ت)-4, (م)-3, (ي)-3, (ع)-2, (د)-1, (س)-1 ve (ف)-1 olarak sıralanmaktadır.

İbn Arabî'de *matla'* ve *kufl* dizisi, cüz sayıları bakımından farklılık göstermektedir. II, III, IV ve V cüzden oluşan *matla'* ve *kufüllerde* şair, İbn Senâ el-Mulk'ün *Dâru't-Tırâz'* ıyla bir paralellik ifade ederken, aynı eserde bulunan fakat İbn Arabî'nin muvaşşahalarında göremediğimiz cüzler de vardır. Bunlar; V, VIII, X ve XI cüzden oluşan *matla'* ve *kufüllerdir*.⁶³ Yine aynı eserde –zeyl'indeki 2 Farsça harceli muvaşşaha dahil- bulunan 71 muvaşşahadan 17'si *Tâm*, 54'ü *Akra'* olarak tespit edilmiştir.

⁶³ Geniş bilgi için bkz. İbn Senâ, *a.g.e.*, s.26-27.

Bununla birlikte İbni Hacer el-Askalânî, divanında oluşturmuş olduğu VII muvaşşahasının hepsine, II, III ve IV cüzden oluşan bir *matla'* beytiyle başlamış ve bunlardaki uyak beğenisi ise (ل)-4, (ر)-3, (ن)-3, (ح)-2, (د)-1, (ق)-1 ve (ك)-1 olmak üzere 7 farklı revî olmuştur.⁶⁴

Safîyyu'd-Dîn el-Hillî, divanına aldığı 11 muvaşşahasının 7'sine *matla'* koymuş ve bunları –el-Askalânî gibi - II, III ve IV cüzden oluşturmuştur. Uyak düzeni ise (ل)-6, (د)-4, (ب)-2, (ر)-2, (س)-2, (ق)-2, (ن)- 2 ve (ه)-2 olmak üzere 8 farklı revî olmuştur.⁶⁵

İbn Arabî'nin bu bölümdeki örnekleri sonraki bölümde gösterilecektir.

---

⁶⁴ Tah. Subhi Reşâd Abdu'l-Kerîm, *Dîvânu'l-Hâfiz İbni Hacer el-'Askalânî*, Dâru's-Sahâbe Li't-Tûrâs, b.t.y., s. 243-258.

⁶⁵ Tah. Kerem el-Bustânî, *Dîvânu Safîyyu'd-Dîn el-Hillî*, Dâru Sâdır, Beyrut, b.t.y., s.125-128, 131-133, 194-197, 213-217, 452-460, 672-673.

I.2. SIMT:

İbn Arabî'nin muvaşşahalarını, *sımtları* bakımından ele aldığımızda bunların, temelde iki ana başlık altında incelenebileceğini görürüz. Bunlar –İbn Senâ el-Mulk'un *Dâru't-Tırâz*'da yaptığı sınıflandırmasına göre;

a) Müfred (ayrı) Cüzlü (اجزأؤه مفردة): Bunlar cüzlerin birbiriyle anlam ve şekil (uyak) yönünden birbirinden bağımsız olan *sımtlardır*,

b) Mürekkeb (bitişik) Cüzlü (اجزأؤه مركبة): Bunlar cüzlerin birbiriyle anlam ve şekil (uyak) yönünden birbirine bağı olan *sımtlardır*, bu ayırım ise *fıkra* olarak belirtilir.

Bu iki türün örnekleri de aşağıda gösterilecektir.⁶⁶

A) Müfred Cüzlü sımttan oluşan *beytler*⁶⁷ cüz sayısı bakımından ikiye ayrılır.

1. III cüzden oluşan *sımt* (bu türde 15 adet muvaşşahaya rastlanmıştır).

2. IV cüzden oluşan *sımt* (bu türde 1 adet muvaşşaha bulunmaktadır).

B) Mürekkeb Cüzlü sımttan oluşan *beytler* fıkra ve cüz sayısı yönünden dörde ayrılır:

---

⁶⁶ Ayrıca bkz. 'Atîk, *a.g.e.*, s. 357-358.

⁶⁷ Burada beyt anlamı, klasik kasidede kullanılan beyt anlamında olmayıp, araştırma konumuz olan muvaşşahadaki beyt anlamındadır. Yani iki kufi arasında bulunan sımt grubuna verilen addır.

1. II fıkra ve III cüzden oluşan *sımt* (bu türde 8 adet muvaşşaha vardır),

2. II fıkra ve III cüz + III fıkra ve III cüzden oluşan *silsileli sımt* (bu türde 1 adet muvaşşaha bulunmaktadır)

3. III fıkra ve III cüzden oluşan *sımt* (bu sınıfta 1 adet muvaşşaha vardır)

4. IV fıkra ve III cüzden oluşan *sımt* (bu türde 1 adet muvaşşaha bulunmaktadır)

İbn Arabî'nin yaptığı yukarıdaki bu gruplandırma, bütünüyle İbn Senâ el-Mulk'un yaptığı sınıflandırmaya uymamaktadır. Bundan ayrılan kısım ise *mürekkeb* cüzlü *sımtın*, II fıkra, III cüz + III fıkra ve III cüzden oluşan *silsileli* sımtı *Dâru't-Tırâz*'la farklılık arz etmektedir. Çünkü bu *silsileli* kısım İbn Senâ el-Mulk'ten sonra ortaya konulmuş ve nadir de olsa kullanılmıştır.⁶⁸

Bununla birlikte İbn Senâ el-Mulk'un *Dâru't-Tırâz*'da belirttiği, fakat İbn Arabî'nin bu şekilde ürün ortaya koymadığı yedi kadar form –toplam 13- vardır.⁶⁹ *Dâru't-Tırâz*'ın bir derleme muvaşşahalar kitabı olduğu göz önüne alınırsa, bu kadar formun fazla oluşu yadsınamayacaktır. Bu formlar:

---

⁶⁸ el-Basîr, *a.g.e.*, s. 22.

⁶⁹ Geniş bilgi için bkz: İbn Senâ, *a.g.e.*, s. 27-30.

Mürekkebe Cüzlü:

1. 2 fıkra ve 2 cüzden oluşan *sımt*,
2. 2 fıkra ve 3,5 cüzden oluşan *sımt*,
3. 2 fıkra ve 4 cüzden oluşan *sımt*,
4. 2 fıkra ve 5 cüzden oluşan *sımt*,
5. 3 fıkra ve 2 cüzden oluşan *sımt*,

Müfred Cüzlü:

1. 5 cüz *müfred* olan *sımt*.

İbni Hacer el-Askalânî'nin, yazmış olduğu muvaşşahalar, *sımt* bakımından değerlendirildiklerinde onların *sımt* formlarının, beş tanesinin İbn Arabî ile paralellik gösterdiği, fakat diğer II formun –IV fıkra ve II cüz, II fıkra ve IV cüzün- farklılık gösterdiği görülür.

Safıyyu'd-Dîn el-Hillî ise divanına almış olduğu 11 muvaşşahasının, 10 tanesinin form olarak İbn Arabî ile aynı olduğunu, bir tanesinin ise –IV fıkra ve IV cüz- farklı bir şekilde olduğu görülür.

Divanda bulunan 27 muvaşşahanın *matla*'larına, *sımt*larına, *kufüllerine*, *harcelerine* ve *beyt* sayılarına göre sınıflandırılarak, aynı sınıflardaki muvaşşahaların hem Arapça hem de Türkçe metinlerinin alt alta verilmesini uygun gördük.

MUVAŞŞAHA ÖRNEKLERİ

I.2.1. Müfred Cüzlü Olan Sımtlar:

I.2.1.1. III Müfred cüzden oluşan *sımt* (divanda bu türden, 1., 5., 6., 8., 15., 16., 17., 19., 20., 21., 23., 24., 25., 26. ve 27. olmak üzere toplam 15 adet muvaşşahaya rastlanmıştır, bunlar sırasıyla aşağıdadır).

1. Muvaşşaha:

(دور)

الحق صورني في كل صوره

كمثل بسملة من كل سوره

اقامني عند حشر الناس سوره

بجنة و بناء علي اختلاف الدراري فانا بين حي و ميت في تبار

Hak⁷⁰ her türlü görüntüsünde yarattı beni

Her sûresinde Besmele gibi

---

⁷⁰ Hak: Hak yaratan, halk yaratandır; Hak Allah, halk masivadır; Hak gerçektir, karşıtı batıldır. Kul, maa'l Hak bi'l Hak li'l Hak'tır, yani Allah'la beraber, Allah ile ve Allah için bulunur. (Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2002, s. 152, *Hak* mad.) Esmâü'l-Hüsnâ'da ise *Varlığı hiç değişmeden duran* demektir. (Ali Osman Tatlısu, *Esmâü'l-Hüsnâ Şerhi*, Seha Neşriyat, 12. Baskı, İstanbul 1993. s. 145.)

Beni insanların toplandığında⁷¹ kendi kalesine oturttu

Bahçe ve meskende, soyu sopu ne olursa olsun insanların arasında, ne ölüyüm ne diri...⁷²

(دور)

لو ان هذا الذى اخذت عنه

من كل ما لاح لي ميني و منه

ما كان لي في وجود الحق كنه

اسرى فلست بسارى كمثل سير الدرارى بين نشر و طى فعل الشؤوس المدار

Bundan ve ondan bana görünen her şeyden aldığım bu ise

Hakkın mevcudiyetinde benim hiçbir gerçekliğim yoktu

Yürüyorum ama yürüyor değilim, tıpkı gökyüzünün açık ve gizli yerlerinde yörüngesinden çıkmış yıldızlar gibi...

(دور)

انا الامام الذي ضم المواكب

كمثل بدر بدا بين الكواكب

ارمى الكتائب بي على الكتائب

حتى اخذت بثارى و قمت احمى دنارى انا من نسل طي السادة الكبار

Grup ve cemaatleri birleştiren lider benim

Tıpkı yıldızlar arasında görünen dolunay⁷³ gibi

⁷¹ Haşir ve Haşir alanı için bkz: İbn Arabî, *Futûhat-ı Mekkiye*, Çev. Selahaddin Alpay, H. Mustafa Varlı, Esmâ Yayınları, İstanbul 2005, s. 476-482.

⁷² Ölü-Diri, Eşanlamlısı: Konuşan-Susan (mütekellim-samit). Ölü-diri insanın Berzah'taki halidir. İnsanın bedeni kabirde dünyadaki insanlara göre ölü, Hz. Peygamber'in hadislerinde zikredildiği üzere kabir azabı veya Münker ve Nekir meleklerinin sorularına muhatap olması açısından diridir. (Suad el-Hakîm, *İbnü'l-'Arabî Sözlüğü*, çev. Ekrem Demirli, Kabcacı Yayınevi, İstanbul 2004, s. 510, *Ölü-Diri* mad.)

Taburlar beni kumullara⁷⁴ attılar

Böylece intikamımı aldım, mahremimi korudum. Ben Tay'ın önde gelenlerinin soyundanım.

(دور)

عاد الحبيب الذى يكون يعرف
و انه بوجودى منى اعرف
و فى مشام رجال الله أعرف
لولا وجود السرار و ساجحات الدرارى لم يكن ثم عى
غداة تزجى السوارى

Tanınmış hale gelen sevgili döndü

O benim varlığıma benden daha çok vakıftır

Allah⁷⁵ erleri arasında güzel kokudur

İşıl ışıl parlayan yıldızlar ve güzel cariyeler olmasaydı, kafilenin yola çıktığı zaman nutkum tutulmazdı.

---

⁷³ (بدر ج أیدار) İbn Arabî'nin tecellî, nur ve hilafet görüşlerinin bir yönünü açıklamak için yararlandığı benzetmelerden bir tanesidir. Buna göre ışığın kaynağı olan güneş ayda ortaya çıkıp onu bütünüyle aydınlatığı ve belirlediğinde ay *Bedr* diye isimlendirilir. Allah da isim ve hükümleriyle halifenin zatu üzerindeki en kâmil tecellisinde "Ebdâr" (en parlak), halife ise "Bedir" dir. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 162, *Dolunay* mad.) Ayrıca bkz. İbn Arabî, *Tercumânu'l-Eşvâk (Arzuların Tercümanı)*, s. 95.

⁷⁴ (كثيب ج كئيب) Kesîb, Adn Cennetindeki bir mekanın ismidir, orada Hak tecellî eder ve bütün mutlu kullarını – onlar Cennetteki yerlerine yerleşmişlerdir – kendisini görmeye davet eder. Burası Hakk'ın menzildir. İnsanlar oraya yerleşemez, kendi cennetlerine iner. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 418, *Kesib Cenneti* mad.)

Geniş bilgi için bkz. Müzemmil 14, İbn Arabî, *Tercumânu'l-Eşvâk*, s. 26, 32, 64, 67, 69.; İbn Arabî, *Resailu İbnu'l-Arabî (Nurlar risalesi)*, s. 13.; İbn Arabî, *Futûhat-ı Mekkiye*, s. 491-493.

⁷⁵ (الله) Allah: Ulûhiyyete mahsus sıfatların hepsini kendinde toplamış bulunan Zât-ı Vâcibu'l-Vücûda delalet eden âlemdir ve güzel isimlerinin (Esmâü'l-Hüsnâ) içinde İsm-i A'zam'dır. (Tatlısu, *a.g.e.*, s. 19.)

(دور)

أهيم وحدا بمن القى عليّا
قولا ثقيلاً أتى مني اليّا
اعوذ منه به يا صاحبيّا

بدر حلاه الدرارى بين الجوانح سارى ليس يدنيه شىّ على دنوّ المزار

İçimde olup ta (benden bana gelen) bir şeye ve bana ağır söz söyleyen o karşılaştığım kişiye tutuldum

Ey dostlarım! ondan yine ona sığınırım

Sinemde parlak yıldızların süslediği bir dolunay var, ziyaret vaktinin yaklaşmasına rağmen onu bana yaklaştıran hiç bir şey yok.

5. Muvaşşaha:

(مطلع)

تاهت على النفوس القلوب فسر عاذل و رقيب

Kalpler nefislere karşı büyüklendi, kınayan⁷⁶ ve gözetleyen sevindi.

(دور)

فى سبّح اسم ربك الاعلى
غصن زها فغز و جلا
سواه كالحام المحلى

فيممت حماه الغيوب واشعلت هناك حروب

A‘la sûresinde⁷⁷ öyle bir dal, kol var ki çok görkemli

⁷⁶ Arapça metinde (رقيب) Rakīb ifadesi yer almaktadır. Bu kelime ise tasavvufta Dünya ve Şeytan anlamına gelmektedir. (Uludağ, a.g.e., s. 287. Rakip mad.)

Onu süslü bir güvercin⁷⁸ haline getirdi

Onu gayblara yöneltti ve orada savaşları ateşledi.

(دور)

في الطور طار عنى فؤادى

فلم ازل عليه أنادى

اضنان هجر ك المتمادى

يا ايها الصفى الحبيب

فقال لى الوصال قريب

Tûr⁷⁹ sûresinde⁸⁰ gönlüm benden ayrıldı

Hala çağırılmaktayım seni

Sürekli benden kaçışın beni tüketti

Dedi ki bana vuslat⁸¹ yakındır. Ey seçkin sevgili!

---

⁷⁷ Kur'ân'ın 87. sûresidir. Allah'ın "Yüce" anlamındaki adıyla başladığı için "el-A'lâ" denilen bu sure 19 âyet olup, Mekke'de inen ilk surelerdendir. Cenab-ı Allah bu surede kâinatın Esrârını, oluşunu, işleyişini özlü bir anlatımla ifade etmiştir.

⁷⁸ Güvercin, dört kuştan (Anka, Güvercin, Kartal ve Karga) birisidir. Güvercin Kartal'ın (ilk mertebe) karşıtı olarak, ikinci varlık mertebesine işaret eder. Bu ilk Akıl'ın karşıtı Küllî Nefs; Yüce Kâlem'in karşıtı Korunmuş Levha; Âdem'in karşıtı Havva mertebesidir. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 217. *Güvercin* mad.)

⁷⁹ (طور) Tûr: 1. Sina çölünde Hz. Musa'nın İlâhî hitabı işittiği dağ. 2. tas. Nefs, Tûr insan nefsinin batılı olup bu da İlâhî hakikatten ibarettir. Gazali'ye göre Tûr-i Sina sinedeki tûrdur; tûr ise feyz ve marifet sularının menbaı ve fişkırıldığı kaynaktır. Sular dağdan fişkırıldığı gibi marifet ve feyz de tûrdan kaynaklanır. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 355. *Tûr* mad.)

⁸⁰ Kur'ân'ın 52. sûresidir. Mekke'de inmiştir. 49 âyettir. Adını, birinci âyette geçen ve üzerinde Hz. Musa'ya Tevrat'ın indiği, böylece onun ilâhî hitaba mazhar olduğu Tûr dağından almıştır.

⁸¹ (وصلة) Vuslat: tas. Hakk'a ermek, kemale ermek, olgunlaşmak; seyr ve süluku tamamlamak. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 375. *Vuslat* mad.)

(دور)

في النجم صح لى العرش ملكا

و قيل خذه قهرا و ملكا

فقمتم فيه عبدا و ملكا

و من شاه زهر يطيب

فمن سماه زهر تصوب

Necm sûresinde⁸² tahtın kralının ben olduğum doğru oldu

Denildi ki al bunu fakat taşıması zordur

Bende hem köle, hem kral olarak bu işe giriştim

Kim onu bırakırsa o solan bir çiçektir, kim de onu arzu ederse çiçektir o hoş kokulu.

(دور)

في الحجر حجر عبد تولى

عن سر نور علم تجلى

فحاز سبعة ليس الا

يصاب تارة و يصيب

منها بدأ و فيها يغيب

Hicr sûresinde⁸³ tecellî eden bilginin nurunun sırrından yüz çeviren 7⁸⁴ cehennem

kapısından başkasını kazanmaz

Oradan çıktı ve orada kayboldu. Bazen isabet eder bazen de edilir.

⁸² Kur'ân'ın 53. sûresidir. Mekke'de inmiştir. 62 âyettir. Yalnız 32. âyeti Medine'de nâzil olmuştur.

⁸³ Kur'ân'ın 15. sûresidir. 99 âyet olup 87'si Medine'de, diğerleri Mekke'de inmiştir. Hicr, bir yer adıdır. 80-84. âyetlerde Hicr'den bahsedildiği için sureye bu ad verilmiştir.

⁸⁴ Surenin 44. âyetinde cehennemın 7 kapısının olduğundan bahsedilmekte ve 87. âyetinde de 7 mesani'den (fatiha sûresinden) bahsedilmektedir.

(دور)

في لم يكن أتاني الرسول

فلاح في المحيا السبيل

و كان لي بذاك دليل

يدعو لنفسه و يجيب

ان الوجود سر عجيب

Beyyine sûresinde⁸⁵ resul geldi bana

Yüzde yol gözüktü

Bunda apaçık bir delil vardır bana

Varlıkta⁸⁶ çok garip bir sır vardır ki kendisini çağırıp cevap⁸⁷ veriyor.

6. Muvaşşaha:

(مطلع)

من غدا لله برّاً تقياً

حاز مجداً سنياً

Allah'tan çekinip iyilik işleyen kişi yüce bir şeref elde eder.

⁸⁵ Kur'ân'ın 98. sûresidir. Açık delil manasına gelen ve birinci âyette geçen "beyyine" kelimesi sureye ad olmuştur. Talâk sûresinden sonra Medine'de inmiştir, 8 âyettir. Bu surede kâfirlerden ve müşriklerden söz edilmiş, onların bazı davranışları anlatılmış, inanan ve iyi işler yapanların kurtuluşa ereceği ifade edilmiştir.

⁸⁶ (وجود) Vücûd: Elde edilebilen bir makamdır ve bunun elde edilmesi de "var olanlar" anlamında mevcuda, başka bir ifadeyle Hakk'ın dışındaki her şeyden uzak durmaktır. İbnü'l-Arabî varlığı bireyleriyle gerçeklik kazanan ve onların dışında bulunan bir cins saymamış, bilakis varlığı cinsin zıddı yapmıştır. Cins, birliği göreceli, çokluğu gerçek olandır. Bunun yanı sıra cins, bireylerin dışında bulunmaz. Halbuki varlık, birliği gerçek, çokluğu göreceli olandır; varlığı da şahısların varlığı sayesinde gerçekleşmez. (el-Hakîm, a.g.e., s. 690-694, *Vücûd* mad.)

⁸⁷ (إجابة) İcâbet: tas. Kulun Hak ile olan ahd ve peymanı. Hak ile sohbet iki kelimeyle özetlenir: İcâbet ve istikâmet. İcâbet ahittir, istikâmet ahde vefa etmektir. İcâbet şeriattır, istikâmet hakikattir. (Uludağ, a.g.e., s. 179, *İcâbet* mad.)

(دور)

بقديم العناية

لرجال الولاية

لاح نور الهداية

حين خروا سجدا و بكيا

لاح شيا فشيّا

Velâyet⁸⁸ ehlinin eskiden beri süre gelen İnâyeti⁸⁹ sayesinde Hidâyet⁹⁰ nuru gözükütü

Ağlayarak secdeye kapandıklarında⁹¹, yavaş yavaş ortaya çıktı.

(دور)

يا منير القلوب

بشموس الغيوب

نفحات الحبيب

فيريني الحق طلق الحيا

تتوالى عليّا

Ey gaybların güneşiyle kalpleri⁹² aydınlatan, sevgilinin hoş kokuları ard arda bana geliyor, bunun da gereğini açıklıkla gösteriyor.

⁸⁸ (ولاية) Velâyet: Velilik, ermişlik, Hakk'ın kulunu, kulun Mevlâ'sını dost edinmesi, Allah ile kulu arasındaki karşılıklı sevgi ve dostluk; Allah'ın kulun (ibadet, taat gibi) işleri kendi üzerine alması; Allah'ın kulun, kulun da Allah'ın velisi (vekili) olmasıdır. (Uludağ, a.g.e., s. 371. *Velâyet* mad.) ayrıca bkz: el-Hakîm, a.g.e., s. 675-682. (*Veli / Velâyet* mad.)

⁸⁹ (عناية) İnâyet: tas. Allah'ın kulunu kayırması (Uludağ, a.g.e., s. 184, *Înâyet* mad.)

⁹⁰ Hidâyet: Hidâyet kulun hayret mertebesine ulaşmasıdır. "Hüdâ, insanın hayret mertebesine ulaşmasıdır. Bu mertebeye ulaştığında, işin hayret olduğunu öğrenir. Hayret telaşlanma ve hareket demektir; hareket ise hayattır" (el-Hakîm, a.g.e., s. 308, *Hüdâ* mad.)

⁹¹ Şair, Meryem sûresi 58. âyetten "İşte bunlar, Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberlerden, Âdem'in soyundan ve gemide Nuh ile beraber taşıdıklarımızın neslinden, İbrahim ve İsrail'in soyundan, Hidâyete erdirdiğimiz ve seçtiğimiz kimselerdir. Kendilerine Rahmân (olan Allah)'ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapandırları," iktibas yapmıştır.

⁹² (قلب) Kalp: tas. A) İlâhî hitabın mahalli ve muhatabı. B) Marifet ve irfan denilen tasavvufî bilginin kaynağı, keşf ve ilham mahalli. C) İlâhî genişlik mahalli; Allah'ın evi, yere göre sığmayan Allah'ın içine sığıdığı yer D) Tecellî aynası, İlâhî isim ve sıfatların en mükemmel şekilde tecellî ettiği yer. (Uludağ, a.g.e., s. 203, *Kalp* mad.) Sûfiler kalbi keşif ve ilham mahalli, bilme vasıtası, gaybın anlamlarının yansıdığı ve hikmetlerin indiği bir ayna saymada, Kur'ân'ın yolunda yürümüşlerdir. (el-Hakîm, a.g.e., s. 400, *Kalp* mad.) Ayrıca İbn Arabî "İnsanda kalbin yeri, Keşif ve ilham mahalli

(دور)

زلزلت ارض حسى

وفنى عين نفسى

وبدا نور شمسى

للكبير المتعالي نجيا

و غدا الروح حيا

His dünyam sarsıldı

Ruhumun gözü kapandı

Güneşimin ışığı da ortaya çıktı

Ruh⁹³ canlandı, Yüce⁹⁴ ve Büyük⁹⁵ olanla fısıldaştı

(دور)

فى الفنا عن فنائى

يبدو سرّ الرداء

ذو السنأ و السنأ

عن جميع الخلق اضحي غنيا

صمدا سرمدياً

Boşlukta (fenada⁹⁶) yüce ve ışıldayan elbisenin sırrı ortaya çıktı

---

anlamında kalp, İlâhî genişlik mahalli anlamında, İyilik ve kötülüklerin defteri anlamında, Tecellî aynası anlamında kalbin yüzü, kalp gözü olarak" olmak üzere çeşitli başlıklar altında konuya değinmiştir. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 399-402, *Kalp* mad.)

⁹³ (روح) Ruh: Paul Nwyia, "Exegese Coranique" adlı kitabında Kuran-ı Kerim'de ruh kelimesini önceki sûfilerden üç kişinin görüşleri çerçevesinde araştırmıştır. Bu üç sûfi, Mukatil, Tirmizi ve Harraz'dır. Söz konusu sûfilerin görüşlerini şu hususlarla özetleyebiliriz: Ruh= Cebrail (Kuds). Ruh=Vahiy. Ruhullah= Allah'ın rahmeti. Ruh= Yaratmanın başlangıcı, peygamberlik, Kuran-ı Kerim ve Vahiy. Ruh= Bedene hayat veren şey. İbnü'l-Arabî'ye göre ruh, düzenlenmiş surette ebedî ve ezeli –daimi İlâhî tecellîyi kabul istidadının gerçekleşmesidir. Böylece ruh, tek tecellîdeki farklılıkların kaynağı ve pek çok tecellî suretinin bulunmasının nedenidir. Ruh hüküm yönünden hayattan ayrılır: Hayat, bütün var olanlara nüfuz etmiştir ve hükmü daimdir; ruhun ise hükmü süreksizdir. Ayrıca tasavvufta ruh, "mücerret insan latifesi, insandaki bilen ve idrak eden latife olup emr âleminden inmiş (insandaki) hayvani ruha (cana) binmiştir, kühünü idrak mümkün değildir" demektir. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 539, *Ruh* mad., Uludağ, *a.g.e.*, s. 294, *Ruh* mad.) Bize göre buradaki manası ise Hz. Cebrail'dir.

⁹⁴ (المتعالي) el-Müte'âlî: Yaratılmışlar hakkında aklın mümkün gördüğü her şeyden, her hal ve tavırdan pek yüce. (Tatlısu, *a.g.e.*, s. 200.)

⁹⁵ (الكبير) el-Kebîr: Pek büyük. (Tatlısu, *a.g.e.*, s. 110.)

Hiçbir şeye ihtiyacı olmayıp⁹⁷, zatıyla kâim ebedî bir şekilde ortaya çıktı.

(دور)

من لصب كئيب
مستهام غريب
يدعى شمس القلوب

قلت مني أخبروني عليا

واحد بين ذيا

Kalplerin güneşi olarak adlandırılan, aşktan dolayı akli başından gitmiş garip kişinin sevdasına kim var çare bulacak!

Bunlar arasında yalnız birisi, dedim ki: “Beni bana anlatın!”

8. Muvaşşaha:

(المطلع)

هل لي من سراح

سألت جود فالق الاصباح

Sabahları aydınlatan⁹⁸ rabbın cömertliğine sordum, benim için bir yol-kurtuluş var mı?

---

⁹⁶ (فناء) Fena: tas. Kulun fiilini görmemesi hali. Bu mertebede bulunanlar "Lâ fâile illallâh" derler. (Uludağ, a.g.e., s. 134. *Fena* mad., ayrıca bkz. *Fena*, *Beka* mad.)

⁹⁷ (الصمد) es-Samed: Hâcetlerin giderilmesi, ızdırapların dindirilmesi için tek merci. (Tatlısu, a.g.e., s. 180.)

⁹⁸ İbn Arabî burada iktibas yapmıştır. Metinde geçen "فالق الإصباح" En'âm sûresinin 96. âyetinde "Karanlığı yarıp tanyerini ağartan O'dur. Geceyi, dinlenmek için; Güneş'i, Ay'ı (vakitlerinizi) hesaplamak için yaratmıştır. İşte bu, her şeye galip gelen ve her şeyi bilen Allah'ın takdiridir" şeklinde geçmektedir.

(دور)

فقال لا فانك معلول

و عن امور ملكك مسئول

ما كل قاتل هو مقبول

قد جاءت الجسوم و الارواح   تسعى في الرواح

Bana hayır dedi, çünkü sen hastasın

Ve teb'anın yaptıklarından da sorumlusun

Her söyleyenin sözü makbul değildir

Bedenler ve ruhlar geldiler, koşarak ve yürüyerek.

(دور)

من قال بالتقابل يلقاه

و في براعة الخصم لاقاه

من كان مثله ما توقاه

قلنا له فهذه الاشباح   ضيق و النفاح

Kim iddia etti eden bulur diye

Rakibinin üstünlüğünde onu görür

Kim onun gibi ise ondan korunmaz

Ona söyledik, gördüğün bu siluetler bir sıkılma ve bir rahatlaktır.

(دور)

ليس النديم من دان بالعقل

ان النديم من دان بالنقل

اقول كلما قال لي قل لي

امالاه و صفف الاقداح   في البيت الضراح

Dost (nedim) aklını kullanan değildir

Bilakis her işi nakil ile olandır

Bana her bir şey anlattığında "bana söyle!" diyorum

Ona bardakları doldurdu ve dizdi durâh⁹⁹ evde.

(دور)

في الراح راحة الروح يا صاحي

فقل لها مقالة افصح

ما بين عادلين و نصّاح

والله ما علي شارب الراح   فيه من جناح

Ey dostum, şarapta ruhun bir rahatlığı vardır

Kınayan ve nasihat edenler arasında açık bir söz söyle!

Allah'a yemin olsun şarap içene hiçbir günah yoktur.

(دور)

فاح الندى من عرف محبوبي

اذ كان مابدا منه مطلوبي

فصحت يا مناي و مرغوبي

حبيبي ان اكلت لتفاح   جيء و اعمل لي آح

Sevgilimin kokusundan çiğler yayıldı

İsteğim şey ortaya çıktığında

Ey arzum, ey dileğim diye bağırdım

Sevgilim eğer o elmadan¹⁰⁰ yediysen gel ve bana bir pişmanlık ahı çek!

⁹⁹ (البيت المغمور في السماء الرابعة) el-Beytu'd-Durâh: Firuzabadi "el-Kamus el-Muhit"inde demektir. Bu ise tasavvufî terminolojide şöyle geçer: "İlâhî sureti kabul edip vücudi tecellîye mazhar olması itibariyle kul, Hakkı içine alması ve sığdırması itibariyle müminin kalbi. 'Yerlere ve göklere sığmadım ama mümin kulumun kalbine sığırdım', kudsî hadisiyle bu eve işaret edilmiştir; el-Beytü'l-Mamur da budur" (Uludağ, a.g.e., s. 75. Beyt mad.) Ayrıca bkz: İbn Arabî, *Fütûhat-ı Mekkiye*, s. 468-475.

15. Muvaşşaha:

(مطلع)

يا صاح ان القلوب اضحت بسرّ الغيوب في نعيم

Ey dostum, gerçekten kalpler, gaybların gizemiyle bir refah içinde olur.

(دور)

ما عندى الا الذى

قد قاله الترميذى

للعالم الجهيذى

انى اذا ما اتوب اليه لا من ذنوب لا اقيم

Tirmizi'nin büyük bir alime dediğinden başka bir şey yok elimde

Tevbe ettiğimde ona, değildi bu işlediğim günahlardan¹⁰¹ dolayı...

(دور)

لم يدر ما قالها

الا الذى نالها

فلا تقل مالها

فيها السرّ الحبيب من بديع عجيب مستقيم

Onun dediğini bilen tek kişiydi ki ona mazhar olan

Nedir diye sorma

---

¹⁰⁰ Bir bakıma, Hz. Adem gibi bir günah işlediysen.

¹⁰¹ Buradaki tövbe, ıstılahî anlamda kullanılmamıştır. Bu dönüş varlık vasıtasıyla dönmektir: Kul bütün varlığıyla Hakk'a döner. "Allah'a döndü" anlamındaki "Tâbe İlellâh"ın anlamı ister isyan ister itaat olsun, her durumda Hakk'a dönmek demektir. O halde İbnü'l-Arabî tövbeyi günaha bağlamaz, tövbe her halukârda Hakk'a dönmektir. (S. El-Hakîm, *a.g.e.*, s. 630-631. *Tövbe* mad.)

Orada şahane, acayip ve dosdoğru bir yaratıcıdan sevgili bir sır vardır.

(دور)

بالله يا ظلي

ان كنت لي قبلي

فانت من جملي

فاعمل عليه تصيب فانت فيه المصيب في العموم

Allaha and olsun ey gölgem¹⁰²

Şâyet kıblem sensen, benden bir parçasın

Ona doğru çabala, elde edersin onu, çünkü sen genelde başarılı olansın.

(دور)

ان الصيود ترى

في جوف هذا الفرا¹⁰³

ما فيه من افترا

فانه ما يخيب عند اللبيب الاريب القويم

Kimse onun eline su dökemez, iftiradan uzaklığı noktasında

Anlayışlı, zeki ve dürüst olan kişi hayal kırıklığına uğramaz.

¹⁰² (ظل) Zill: tas. A) Mâdûmâtтан ibaret olan a'yân-ı mümkünenin taayyünleri ile zâhir olan izafi varlık.

B) Perde arkasında ferahlama. Bir şeyle onun gölgesi ayrı ayrı şeyler olmakla beraber gölge şahsa bağlıdır; onsu olmaz. Vahdet-i vücudu izah için âlemin Allah'ın gölgesi mesabesinde olduğu söylenir. (Uludağ, a.g.e., s. 384-385, Zill mad.). İbnü'l-Arabî bir şeyin suretini, ışığı ve gölge veya gölgelerini mecaz olarak alır ve bu üç unsur ile şunları yorumlar: 1) Yaratma ve çoğalma 2) Hak ve yaratıklar arasındaki ilişki 3) Fiilin birliği. Gölge, İbnü'l-Arabî'de, kendine özgü bir anlama sahip değildir. Gölge, İbnü'l-Arabî'nin mahzarlarda çoğalan tek varlığa dair düşüncesini anlaşılır kılmak için benzetme olarak kullandığı kelimedir. (el-Hakîm, a.g.e., s. 214, Gölge mad.)

¹⁰³ "كُلُّ الصَّيْدِ فِي حَوْفِ الْفَرَا" (Bütün avlar yaban eşeğinin karnında...) "Kimse onun eline su dökemez" anlamında bir Arap atasözü. (Ebû'l-Fazl Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm en-Nişâbü'rî el-Meydânî, Mecmau'l-Emsâl, tah. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd, Dâru'l-Fikr, c. II, s. 136.)

(دور)

لو ان بدرا بدا

لم يتركني سدا

وجاءني ابتداء

بكل معنى غريب   فيه غذاء الاديب   و النديم

Dolunay görünseydi

Beni beyhude bırakmayıp ezele götürecekti

Bütün tuhaf anlamlarda sadık kişinin¹⁰⁴ ve dostun gıdası¹⁰⁵ vardır.

(دور)

ان القلوب التي

عن الهدى و لت

ما هي من ملتي

تروح عند الغروب   لما دعاه القريب   بالقيم

Doğru yoldan yüz çeviren kalpler benim ümmetim değildir

Gün batımında gidenler, her şeyden yakın olan değerlerine çağırıldığında...

(دور)

لله نور بدا

في المرتدى و الردا

به الولي اهتدى

شبابه كا المشيب   اذا دعاه الحبيب   القديم

¹⁰⁴ (اديب-ادب) Edeb - Edib: tas. Kişideki bir meleke olup onu kötü hal ve hareketlerden vazgeçirir. Tasavvuf tümüyle edepten ibarettir. Edep kurallara uymayı ve resmi olmayı gerektirir. Oysa sevgi ve dostluk tam olursa edebe uymak şart olmaktan çıkar. Edep gözetene edepli (edfb), gözetmeyene edepsiz denir. (Uludağ, a.g.e., s. 116, Edep mad.)

¹⁰⁵ Gıdaların gıdası: İlk gıda. Hayat ve beslenmenin önce kendisiyle başlaması yönünden Mutlak Zât'tır. Mutlak Zât, İlâhî isimlerden öncedir (yaratılmışın varlığının beslenmesi) ve aynı zamanda yaratmadan da öncedir (isimlerin gıdası). Zât, en yüksek makam ve bütün gıdaların en ulvisidir. (el-Hakîm, a.g.e., s. 213, Gıdaların Gıdası mad.)

Allah aşkına! Görünen nur ne de hoştur

Hırkada ve ona bürünende¹⁰⁶

Veli¹⁰⁷ kişi onunla yol bulur

Onun gençliği ihtiyarlığı gibidir¹⁰⁸, ezeli sevgilisi olan Allah onu çağırdığında...

(دور)

فما له من شبيهه

عند العليم النبيه

قد حرت فيّ وفيه

اراه عند الكئيب من غير شك مريب كالحميم

Seçkin, alim kişinin katında onun bir benzeri yoktur

Şaşıp kaldım benim ve onun haline

Onu kum tepesinde görürüm, hiç şüphesi olmayan candan arkadaş gibi...

16. Muvaşşaha:

(مطلع)

يا طالب العلم بالاسرار هيهات لا تكشف الاسرار

Ey sırlar¹⁰⁹ dünyasının kapısını açmaya çalışan! Boşa uğraşıp ortaya çıkarma!¹¹⁰

¹⁰⁶ Bkz. *Hırka* mad.

¹⁰⁷ (وې) Veli: 1. Dost, yâr, sevgili, eren, ermiş. 2. tas. Hakk'ın dostu ve sevgili kulu. "Allah bir kulunu sevdimi onun gören gözü, işiten kulağı; tutan eli, yürüyen ayağı olur. Bu kul Allah'tan bir şey dilese dileği kabul edilir. Allah'a sığındığında da Allah onu korur. Allah, velisine düşman olan kimselere harp ilan eder" (Buhari, Rekaik 38). Veli masum değildir, ama mahfuzdur, yani Hak onları günaha düşmekten değilse bile, düşükleri günaha ısrar etmekten korur. Veli keramet izhar etmez, ama keramet veliden zuhur eder. Gayr-i ihtiyari kendisinden keramet zuhur edince de, bunun bir mekr-i İlâhî olması ihtimalini göz önüne alarak, endişe eder. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 372, *Veli* mad.) Ayrıca bkz. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 675-682, *Veli/Velâyet* mad.)

¹⁰⁸ (خير شبابكم من تشبه بهولكم، وشر كهولكم من تشبه بشبابكم) "Gençlerinizin hayırlı olanı (günahlara girmemede) yaşlılara benzeyendir, ve yaşlılarınızın şerli olanı ise (günahlara girmede) gençlerinize benzeyendir" ('Abdu'r-Ra'ûf el-Munâvî, *Feyzu'l-Kadîr Li'l-Âcizi'l-Fakîr*, Mısır h. 1356, c. III., s. 487.) Hadisine işaret vardır.

(دور)

الامن اخذ القزديرا

و درس في ذاته الاكسيرا

ليقلب العين و التصويرا

شمسا تلوح لذي الابصار وليس تدركها الابصار

Kalayı alan adam hariç, iksiri¹¹¹ kendi özünde harmanlayan

Özünü ve şeklini değiştirmek için

O, basiret sahipleri için parlayan bir güneştir; diğer gözler ona erişemez.

(دور)

يا سائلی عن مقام الروح

وهل تضاهي لنور يلوح

اسلك هديت سبيل نوح

مازال يولع بالانوار حتى تجلت له الانوار

¹⁰⁹ (اسرار) Esrâr: 1. Sırlar, gizemler. 2. tas. Sâlikin Hak'ta ve Hakk'a erdiği noktada, "Benim Allah'la öyle bir vaktim var ki, o vakitteyken ne bir resul ne de bir melekle ilgilenebilirim" sözünün hükmüyle incelenmesi ve erimesi. (Uludağ, a.g.e., s. 127, *Esrâr* mad.)

¹¹⁰ (كشف) Keşf: 1. Açığa çıkarma, perdenin açılması. Örtülü olanı açma, gizli olanı meydana çıkarma, sezme, tahmin etme. 2. tas. A) Sûfilere göre, maddi ve duyulur âlemden gelen tesir, kir ve pas kalbin gayb âlemini görmesine engel olan bir perde (hicab) oluşturur. Riyazet ve tasfiye ile bu perde kalkınca gayb ayan-beyan görülür. Bu perdenin açılmasına, yani kalp gözünün açılmasına keşf denir. Keşf, perdenin ötesindeki gaybi hususlara ve hakiki şeylere, bunları yaşayarak ve temaşa ederek vakıf olmaktır. Mükâşefe, beden ve his perdesinin kalkması ve ruh âleminin seyredilmesi. B) İlham. Doğrudan ve aracısız Allah'tan alınan bilgi. Bu bilgi ya İlâhî hitabı işitmek ve dinlemek veya gayb âlemini görmek suretiyle elde edilir. C) İbn Arabî'ye göre veliler bilgileri peygamberlere vahiy getiren meleğin aldığı kaynaktan doğrudan alırlar. (Uludağ, a.g.e., s. 210-211, *Keşf* mad.) Ayrıca bkz. (el-Hakîm, a.g.e., s. 484-487, *Müşahede* mad.)

¹¹¹ (كسیر) İksir: 1. Bakırı altına dönüştürdüğüne inanılan bir madde. 2. tas. Hakk'ın eşyadaki vecihi (tecellîsi) hakkındaki bilgi veya her mevcut için söz konusu olan özel İlâhî vecih (tecellî) hakkındaki bilgi. Buna ariflerin iksiri denir. Nasıl iksir bakırı değiştirip onu altın mertebesine, yani kemaline ulaştırıyorsa, tasavvufî anlamdaki iksir de insanın tabiatını değiştirerek onu kemal mertebesine ulaştırır. (Uludağ, a.g.e., s. 182, *İksir* mad.)

Ey ruhun makamını bana soran! Güneş ışığıyla kendini bir mi tutarsın?

Nuh'un¹¹² yolundan git; umulur ki kurtuluşa erersin

Sürekli nurlara dalar, nurlar ona tecellî edinceye kadar.

(دور)

لما رأيت بها ادريسا

شبهته بالنبي عيسى

محيي الصدا و أخاه موسى

يهدى إلى منزل الابرار ما تشتهي به الابرار

Hız. İdris'i orada gördüğümde, onu Hz. İsa'ya benzettim

Cüzamlıya ve kardeşi Musa'ya¹¹³ hayat veren

Salihlerin¹¹⁴ istedikleri şeyleri yine onların makamına götürür.

(دور)

لما تحققت بالانواء

وقد تلاعبت بالاهواء

تلاعب الفعل بالاسماء

لما تحققت بالايثار علمت ما أعطت الايثار

Yıldızlarla uğraştım zaman

Tutkularla oynadım, fiillerin isimlerle¹¹⁵ oynadığı gibi

---

¹¹² Kur'an'ı Kerim'de 27 defa ismi bulunmaktadır. 1050 yıllık ömre sahip Ulu'l-Azm peygamberlerdendir. Kendisine inanmayan kavmine İlahî azap geleceği için Allah (c.c.)'ın emriyle gemi inşa edip, kendisine inananları, tüm hayvan çiftlerinden de birer çift olmak üzere yanına almıştır. Beşeriyetin ikinci babası olarak bilinen "İkinci Adem" lakabıdır. Halkına 950 sene tebliğ yapmıştır.

¹¹³ Kendisine dört büyük kitaptan Tevrat verilmiştir. Beni İsrail peygamberlerindedir. Firavunun sarayında büyümüştür. Asası ile 15.000 sihirbazı dize getirmiştir. Tûru Sina dağında Allah (C.C.) ile konuştuğu için lakabı "Kelamullah"tır.

¹¹⁴ (مَسْوَل) Menzil: Makam, konak, durak, mertebe, seyr ve sülûk esnasında varılan ve geçilen konaklama yerleri. (Uludağ, a.g.e., s. 241, Menzil mad.)

İlâhî iradeden¹¹⁶ emin olduğumda, alametlerin bana bıraktığını öğrendim.

(دور)

يا سائلى اين حظ الجسم

وروحه من حظوظ الرسم

فقال لى حظه فى الاسم

من يتغى العلم بالافكار حارت فى مطلبه الافكار

Ey bana varlıklar âleminde ruhun ve cismin bedeninin neresindedir diye soran!

Ve bana dedi ki: "Onun bedendeki hissesi isimdedir"

Ey ilmi düşünceyle arayanlar! Onu aramakla şaşkına döndüler.

17. Muvaşşaha:

(مطلع)

انى انا النير الغاسق مثل ما انا الصامت الناطق اذا كتب

Ben parlayan ayım¹¹⁷, konuştuğunda suskun¹¹⁸ olup yazan kişi gibi.

---

¹¹⁵ (اسم) İsim: tas. A) İlim ve kudret gibi subutî, kuddûs ve selam gibi selbî sıfatları bulunması itibariyle zat. Tasavvufta önemli olan müsemmadır. Fakat zâta delalet etmesi ve delil olması itibariyle isim de çok önemlidir. B) Belli bir zamanda kula hakim olan ve onu etkisi altında tutan İlâhî isim. İsimden maksat müsemma ve zattır. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 188-189, *İsim* mad.). İsmi iki delaleti vardır: birincisi müsemmaya (isimlendirilen), diğeri kendi hakikatine delalet. Her ismin kendisini diğeri isimlerden ayırt eden bir hakikati vardır. Bu yüzden İlâhî isimler, sayıca çok olsalar bile, aralarında eşanlamlısı yoktur. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 378, *İsim* mad.)

¹¹⁶ (ايتار) İsâr: tas. Bir insanın, fayda sağlama ve zarardan korunma konusunda kendisinden çok başkalarını, özellikle dostlarını ve din kardeşlerini düşünmesi. Diğergamlık. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 188, *İsâr* mad.). Kerem, isteyince vermektir. Cûd (cömertlik), istemeden vermektir. Seha, gerektiği kadar vermektir. İsâr verirken –cömertliğin en üstünüdür- veya gelecekte muhtaç olacağın şeyi vermektir. Her ikramın bir İlâhî ismi vardır, isârın ise yoktur. Allah el-Vehhab, el-Kerim, el-Cevad ve es-Sahiy'dir. Ancak onun için el-Mü'sir (başkasını tercih eden) denilemez. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 376, *İsâr* mad.)

¹¹⁷ Bkz. *Ay peygamberliği-güneş peygamberliği* mad.

¹¹⁸ Bkz. *Ölü-diri* mad.

(دور)

تھت بالذی فی من مجلی

وانا به البصر الاجلی

مثل ما انا المورد الاجلی

لا احاف من فجاة الطارق انه به الهائم العاشق لذا ارغب

Bende tecellî eden şeyden dolayı kaybettim kendimi

Halbuki onu en açık şekilde gören benim

Kaynakların en tatlısı ben olduğum gibi

Gece gelen ziyaretçinin¹¹⁹ ansızın çıkışından korkmuyorum, muhakkak o aşkıdan dolayı kendini kaybetmiş, bu yüzden arzuluyorum.

(دور)

ربّ وارد جاء من عنده

يطلب الامانة من عبده

والوفا بما كان من عهده

امتطى الجياد السوابق التقى بھي الغرائق من المطلب

Onun adına gelen¹²⁰ niceleri vardır

¹¹⁹ (طارق) Târık: Geceleyin gelen, şiddetlice vuran, kapı çalan demektir. Târık sûresinde geçen "târık" ise gece fazla ışık saçan yıldızda denir ki, bu, sabah yıldızıdır. Mecâzî olarak da ünlü kişiye denir. Câhiliye devri-belki kendisinden önceki zaman- geceye, o devirde gelen Hz. Peygamber-ya da kendisi- de geceyi aydınlatan ve sabahı müjdeleyen sabah yıldızına benzetilmiş olabilir.

¹²⁰ (وارد) Vârid: 1. Gelen, varan, inen. 2. tas. Kulun kastı olmaksızın gaybten (Hak'tan) kalbe gelen manalar. Allah'tan gelen vâride (ilhama, feyze) vârid-i Hak, ilimden (şeriattan) gelen vâride vârid-i ilim denir. Bazı vâridler neşe ve sevinç, bazıları hüznün ve sıkıntı tesiri yapar. (Uludağ, a.g.e., s. 667, Vârid mad.) Vârid, her İlâhî isimden kulun kalbine gelip, bir ilim verdikten sonra ayrılan şey demektir. Bu tanım, genelliği nedeniyle, tanımdan beklenen önemini yitirir. Bu nedenle, İbnü'l-Arabî ona, mertebelerine veya geliş tarzına veya içeriğine veya gücüne göre, kendisine özgü nitelikler verir. Bu özel anlamıyla vârid, bevâdih (tas. Gayb âleminden aniden kalbe gelen tatlı ya da acı bir etki meydana getiren hal, his -Uludağ, a.g.e., s. 74, Bevâdih mad.) veya hücum gibi çeşitli isimler kazanır

Kendi kulundan Emâneti¹²¹ ve vefayı¹²² isteyerek

Ki onu daha önce hakkıyla yerine getirdi

Önde giden ata bindi ve onların aradığı görkemli genci buldu.

(دور)

اشتهى يرينى اجلالى

عندما يفصل اجمالى

انى لك النائب الوالى

اعرف الكذوب من الصادق و الذى يجىء به الفاسق من المذهب

Onun bana saygı göstermesini arzuluyorum

Benim bütünlüğümü bozduğunda¹²³

Ben senin yerine geçen vekilimim

Ben doğru insanlardan yalancı olanlarını ayırırım; günahkarı da gittiği yoldan bilirim.

---

veya kahr vâridi veya bast vâridi gibi açıklayıcı anlamlar ona eklenir. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 667, *Vârid* mad.)

¹²¹ (امانة) Emânet: tas. "Kâlu Belâ"da ve elest bezminde Allah'a verilen ahit ve bunun getirdiği sorumluluk, Allah'ın önerdiği ve insanın kabullendiği sorumluluk. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 67, *Bâr-ı Emânet* mad.) Emânet, Allah'ın insanın kalbine, ruhuna veya nefesine yerleştiği bir güç, nitelik veya inançtır. Fakat İbnü'l-Arabî mahalden hale geçer. Başka bir ifadeyle mahalli (kalp, ruh, nefis) insanın üstlendiği Emânet sayar. Emânet Allah'ın Adem üzerinde yarattığı surettir. Adem bu sayede halife olma hakkını elde etmiştir. Buna göre insanın halifeliği asıl değil, ödünçtür. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 171, *Emânet* mad.)

¹²² (وفاء) Vefa: tas. A) Ruh uykusundan uyandırmak, zihni dünya dağdağasıyla meşgul etmemek. Sözde samimi olma, ruhun dürüstlük içinde bulunması. B) Ezelde, bezm-i eleste Allah'a verilen söze, misaka bağlı kalmak. C) İnsanlara verilen ahdi korumak. D) Ezeli İnâyet. Avam ibadet için, aydınlar ubûdiyet için, seçkinler ubûdet için Hakk'a söz vermişlerdir. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 370, *Vefa* mad.)

¹²³ (فصل) Fasl: 1. Ayrılma, kopma. 2. tas. Aşkın sevgiliden umduğu şeyi elden kaçırmaması, ayrı düşmesi. Tasavvufta, vaslın hazzı faslın elemiyle, ermenin zevki ve ayrılmanın acısıyla karışık olarak bulunur. Vasılsız fasl, fasılsız vasl olmaz. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 133, *Fasl* mad.)

(دور)

قلت للذی کان اوصی به

عندما نسکت بانصابه

حلوه مزجت بأوصابه

عسى يغلب

بالذی انا فیه من فارق

انا والولی المفارق

Ona bir şey yapmasını salık verene dedim

Ben sevdiğimden alakamı kesince¹²⁴

Ben ayrılan dostlayım, ayrılığa¹²⁵ aşına olsam da, galip gelmesi durumunda.

(دور)

آمری لقد حرت فی امری

ضاق من هوای فیکم صدری

فعلی علی سنئی تجری

وبالاریب

هی تجیک براس المنافق

ارسل الخیول و الساللق

Ey amirim! halime şaşmışım

Size olan aşkım kalbime sığmıyor

Benim halim, üslubum üzeredir

At ve tazılar gönder ki senin için münafiğın ve hünerli kişinin kellesini getirsin...

¹²⁴ (نسک) Nüsk: Zühd. tas. A) Ahirete yönelmek için dünyadan el etek çekmek. B) Hakk'a yönelmek için dünyadan da ahiretten de el etek çekmek. C) Elde mevcut olsa bile gönülde mal ve mülk sevgisine yer vermemek. D) Fuzûli ve lüzumsuz olanı terk etmek. E) Zaruri olmayan her şeyi terk etmek. F) Helal ve mübahın ihtiyaçtan fazla olan kısmını terk etmek. (Uludağ, a.g.e., s. 389, Zühd mad.). Zühd, kulun geçişken olmayan bir ahlakıdır ve kemali de insanın içindedir. Zühd ölüm vaktine kadar kulun vasıflandığı makamlardan birisidir. (el-Hakîm, a.g.e., s. 730, Zühd mad.)

¹²⁵ (فراق) Firâk: 1. Hicran, ayrılık. 2. tas. Vahdet makamından uzak kalmak. Visal halinde olmamak. Sûfîler "el-firâk el-firâk" der ve hicrandan yakınırılar. Sâlikin asli vatani olan gayb ve ruhlar âleminden ayrılıp bu âleme gelmesi *firak*, bu âlemden o âleme gitmesi ise *visal'dir*. (Uludağ, a.g.e., s. 138, Firâk mad.)

19. Muvaşşaha:

(دور)

متيم بالجمال قد شغفا

قد امتطى السهد فيه و الاسفا

حتى اذا ما انتهى له وقفا

يشكو الجوى و السهاد و الخيلا   ودمعه فوق خده انملا   سالا

Güzelliğe¹²⁶ tutulmuş, kara sevdalı bir adam vardı

Bu yüzden uykudan ve kederden çok çekti

Güzellik ona geldiğinde yakasını bırakmadı, kara sevdanın

Uykusuzluğun ve gururun şikâyeti

Yaşlar boşanırken yanağından...¹²⁷

(دور)

يا حسنه و الظلام قد نزلا

يتلو كتاب الحبيب مبتهلا

ودمعه لا يزال منهملا

حتى اذا ما صباحه اتصالا   بليله و الظلام قد رحلا   مالا

Ne güzeldi¹²⁸, o karanlık çöktüğünde

Sevgilinin kitabını okudu yakarak

Ve yaşları boşandı dinmeksizin

---

¹²⁶ (جمال) Cemâl: 1. Güzellik. 2. tas. Aşğın ısrarlı istek ve arzusu üzerine maşukun kemalleri izhar etmesi. Allah'ın lütuf ve rahmet nedeni olan vasıfları. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 87, *Cemâl* mad.)

¹²⁷ (حد) Had: tas. Mülâhaza mahalli; temaşa edilecek yer. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 151, *Had* mad.)

¹²⁸ (حسن) Hüsn: 1. Güzellik. 2. tas. Zattaki kemal ki, Hak'tan başkasında bulunmaz. İlâhî güzellik. Âlemdeki bütün güzellikler ve güzeller O'nun güzelliğindedir. Güzeli de aşık da O'dur. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 176, *Hüsn* mad.)

Karanlık kalktı ve gitti, gündüzü kavuşana dek gecesiyle.¹²⁹

(دور)

لا عذر لي في غداي يا كبدى

اذا لقيت الحبيب في الخلدى

وأنت تشكو صباية الكمد

ولم تذوبى شوقا اليه و لا و كل من ذاب فيه اذ وصلا غالا

Ey kalbim! Sen aşk acısından yakınıırken, ebedîyette seninle karşılaşacak olursam bu gidişimin bir özü olmaz

Sen ona olan hasretinden dolayı erimedim. Ona ulaştığında, eriyen her kişi de bedelini ödedi.

(دور)

عجبت من لوعتى و من كمدى

و من عنادى و من قوى الجلدى

و من به قد شغف فى الخلدى

فصل به يا فؤاد ان وصلا فكل من بالمهيمن اتصالا صالا

Şaşkına döndüm kederimden, ızdırabımdan

İnadımdan, tahammül gücümden

Ve düşüncemi işgal eden, tutkun olduğum kişiden

Ona bağlan ey kalbim!¹³⁰ Eğer o lütfederse. Her kim ki, O ilmiyle kuşatana bağlanırsa muzafferdir.

---

¹²⁹ Gece ve gündüz, İbnü'l-Arabî'nin sıklıkla kullandığı (gece-gündüz, gayb-şehadet, batıllık-zuhur, cisim-ruh) ve her çeşit hakikat ve olgunun iki yönü yaptığı çift terimlerden birisidir. Gece batış demektir, bu durumda, şu şekli alır: ya gecenin batışıyla zıddı ortaya çıkar (bilhassa kavram ve düşüncelerde gerçekleşir: adaletin gecesi = zulüm); veya gecenin batışı, karanlığa bakmaksızın bilinmezlik anlamını korur. (el-Hakîm, a.g.e., s. 207-208, Gece mad.)

(دور)

ان كان لا بد بين المحتوم

حسى اتصال العلوم بالمعلوم

فاستمعوا جيرتى شدا المحروم

اودعنى يوم بينه خبلا لا صبر لى بعده و قد رحلا لا لا

Eğer taktir edilenden kaçınılmazsa

Bilimlerin bilinene bağlanması bana yeter

Dinleyin komşular mahrum adamın şarkısını:

"Onun ayrılık günü beni deliye çevirdi, onsuz bana sabır yok! yok...!"

20. Muvaşşaha:

(مطلع)

اطوالى المهيمن الطرقا عساك يوما نحوها ترقى

Bütün varlıkları kontrol altına tutana¹³¹ yollar aç, gün gelir oraya yükselirsin.

(دور)

عزیزة الانسان قد ذلت

عساكر الاحوال قد حلت

اهلة الاسرار قد جلست

وصيرت قلبى له شرقا واضلعى لبدرها افقا

¹³⁰ (فواد) Fuâd: 1. Kalp, gönül. 2. tas. A) İlâhî, tecellîleri temaşa ve seyretme mahalli olup atvar-ı seb'a'nın [yedi tavır: tab' (tabiat), nefs, kalp, ruh, sır, hâfî, ahfâ] üçüncüsüdür. B) Kalbin içi, kalp zarı. (Uludağ, a.g.e., s. 139, Fuâd mad.)

¹³¹ (المهيمن) el-Müheymin: Bütün varlıkları ilmiyle gözetici ve koruyucu. (Tatlısu, a.g.e., s. 55.)

İnsanın yüce şerefi küçük düştü¹³²

Hallerin askerleri¹³³ kamp kurdu

Gizemlerin hilali yükseldi

Kalbimi ona bir gündoğumu yaptı, kaburgamı da dolunayına bir ufuk.

(دور)

اخرق سفين الحس يا نائم

واقتل غلاما انك الحاكم

ولا تكن للحائط الهادم

وافتح سموات العلى افتقا وارفق اراضى جسمها رتقا

Ey uyuyan kişi! his gemisini batır, öldür çocuğu, yetkili olan sensin¹³⁴

Duvarı yıkan olma! cennetin perdelerini arala!

Onun topraklarını aş¹³⁵ ve gökyüzüne yüksel!

(دور)

سفينة الاحساس اخرقها

وعروة الشيطان اوثقها

وصورة الانسان اطلقها

وهم بما فى ذاته عشقا وناداه رفقا بما رفقا

Duyuların gemilerini batır!

---

¹³² (ذل) Züll: 1. Zillet. 2. tas. Hak katında izzet bulmak için halkın önünde zelil olmayı tercih etmek, ebedî izzet için geçici zillete katlanmak. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 389, *Ziil* mad.)

¹³³ İbnü'l-Arabî askerler kelimesini, cünd (asker) anlamında kullanır. Asker, tamamlama yapıldığı şeylere göre, farklı anlam kazanır. Bu askerlik, genellikle, belirli bir güçlü fiilin varlığına bağlıdır. Sûfiler Asâkir (askerler) kelimesini kullanırlar ve bununla bazen amellerin, niyetlerin ve mücahedelerin sıkıntılarını kastederler. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 81, *Askerler* mad.)

¹³⁴ Kehf sûresi 60-82. âyetlerde geçen Hz. Hızır ve Hz. Musa arasında geçen olaya işaret vardır.

¹³⁵ (رتقى) Retk: 1. Bitişik olmak. 2. tas. Mutlak ve en büyük unsur denilen vahdaniyet mad.nin özeti. Bu madde yer ve gökler yaratılmadan önce bitişik, yaratıldıktan sonra ayrıktır. (Uludağ, *a.g.e.*, s.290, *Retk* mad.)

Şeytanın ipini bağla!

Nefsin suretini¹³⁶ serbest bırak!

Onun özünü sevdikçe sev ve ona kibarca seslen.

(دور)

خليفة الرحمن قد جلا

عن ان يرى بالسجن قد حلا

او مدبرا عنه اذا ولى

قد احكم الله به الخلقا فجلا ان يحول او يشقى

Yüce göründü Rahman'ın¹³⁷ elçisi,¹³⁸ hapiste bulunmaktan veya kaçır gözükmekten Allah onu mükemmel bir şekilde yarattı, O acı çekmek için veya değişmek için oldukça mükemmeldi.

(دور)

يا سائلى عن كنه ما اجمل

من حب مولى لم يزل يحمل

فقتت اشدوه كما انزل

القى الهوى بالقلب ما القى قلا تسل عن كنه ما القى

Ey özü bana soran, ne de güzel!

---

¹³⁶ (صورة) Suret: 1. Şekil, biçim. 2. tas. İnsan-ı kâmil. Allah insanı kendi suretinde yarattığından, kâmil insan Hakk'ın suretidir. Çünkü Hak, bütün isim ve sıfatlarıyla en mükemmel biçimde onda tecellî etmiştir. Yine bu yüzden o, yeryüzünde Allah'ın halifesi (nâibi, vekili) olmuştur. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 319, *Suret* mad.) İbnü'l-Arabî suret kelimesini içeren üç ifade kullanmıştır: A) Suret (tekil ve tamlama olarak) özel anlamını genellikle tamlamasından alır. B) Hakk'ın sureti (genellikle tamlama olmaksızın, *es-Suret* şeklinde geçer.) C) Âlemin sureti. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 571-572, *Suret* mad.)

¹³⁷ (الرحمن) er-Rahmân: Ezelde bütün yaratılmışlar hakkında hayır ve rahmet irade buyuran, sevdiğini, sevmediğini ayırt etmeyerek bütün mahlukatını sayısız nimetlere boğan. (Tatlısu, *a.g.e.*, s. 29.)

¹³⁸ (خليفة) Halife: İnsan-ı kâmil, hakiki mürşit. Allah'ın bütün isim ve sıfatlarına mazhar olan veli. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 155, *Halife* mad.) Allah'ın halifesi olmak, İbnü'l-Arabî'nin sözlüğünde insan-ı kâmil'in âlemde İlâhî isim ve sıfatlarla zuhur etmesidir. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 247, *Halife* mad.)

Mevlâ'nın sevgisi uğruna hala katlanıyor

Kalktım ve söyledim (kalbime) ineni:

"Arzuyu kalbe bırakacağımlı bıraktı, onun bıraktığı, hissettiğim şeyin özünü sormaz."

21. Muvaşşaha:

(مطلع)

تدرع لاهوتی بناسوتی وحصل موسى اليم تابوتی

İlâhî yönüm¹³⁹ beşeri yönüme¹⁴⁰ zırh olarak büründü ve denizdeki Hz. Musa tabutumu (sandığımlı)¹⁴¹ elde etti.

(دور)

فمن قال عني اني العبد

وقد صح ان الملك الفرد

فرب عليم غره الجحد

فانظر عزتي فيك و تثبيتي على عرش تزيهي عن القوت

Kim benim hakkımda bana kul derse

Benim tek ve bütün mevcudatın gerçek sahibi¹⁴² olduğum doğru olmuştur

İnkarnın ayarttığı nice bilge kişiler var!

¹³⁹ (لاهورت) Lâhût: Eşyaya sirâyet eden bir hayat olup bunun mahalli Nâsût'dur. Saf vahdete de lâhût denir. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 224, *Lâhût* mad.)

¹⁴⁰ (ناسوت) Nâsût: Genellikle Hakk'a ve insanın İlâhî, ruhi, manevi, batini yönüne *lâhût*; Hâika (madde) ve insanın maddi, beşeri, bedensel, zâhirî yönüne *nâsût* adı verilir. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 268, *Nâsût* mad.)

¹⁴¹ Tabut insan bedeninin simgesidir. Sûfiler ona lâhût'un (ruh) karşılığında nâsût demişlerdir. Aslında tabut bir simge olmaktan çok bir benzetme kalıbıdır. Çünkü o, düşünürlerin ruhun bedenle ilişkisini açıkladıkları benzetme kalıplarından birisidir. İbnü'l-Arabî ise tabutu, içerdığı meşakkatlerle kulun kalbinde manevi olarak; uzuvlarında ise duyusal bir şekilde ortaya çıkan İlâhî yükümlülöklere işaret eder. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 592, *Tabut* mad.)

¹⁴² (الملك) el-Melik: Bütün kainatın sahibi ve mutlak surette hükümdarı. (Tatlısu, *a.g.e.*, s. 39.)

Sendeki şerefime ve sebatıma bak; çünkü ben gıdadan¹⁴³ feragat edebilecek bir konumdayım.¹⁴⁴

(دور)

ولو كنت خلقا كنت محصورا

ولو كنت عبدا كنت مقهورا

و كنت على الايمان مفطورا

فجسمى فيكم جسم مكبوت وروحي فيه روح منحوت

Mahluk olsaydım kısıtlamalara maruz kalırdım

Eğer kul olsaydım boyun eğderdim ve inanma fitratlı olurdu

Benim cismim sizde sindirilmiş bir cisim olurdu, ruhun ise yontulmuş bir ruh.

(دور)

الا فاكتمی یا نفس او بوحي

فقد ثبت الجسم مع الروح

عيانا ثبوت الرقم في اللوح

فان حكم الله بتشتيتي هنالك يبدو عجز لاهوتي

Ey ruh ister saklan ister ortaya çık!

Beden ruhla kâimdir

¹⁴³ (فوت) Kût: 1. Gıda; rızık. 2. tas. Aşğın gıdası, ezeli varlığın güzelliğini temaşa etmektir. (Uludağ, a.g.e., s. 220, Kût mad.)

¹⁴⁴ (عرش) Arş: 1. Feleklerin feleği, en büyük felek, taht, mülk, hâkimiyet, ihâta, zuhur, tecellî. 2. tas. A) Azamet mazharı, tecellî mahalli, zâtın hususiyeti, cism-i küllî. B) Allah'ın mukayyet isimlerinin istikrâr mahalli. C) Küllî cisim, mutlak varlığın bedeni. D) Arş, üzerine Allah'ın istivâ ettiği bir varlıktır. Yerlere, göklere sığmayan Allah, mümin kulunun kalbine sığıdığından, onun esas arşı ve istivâ ettiği varlık insan-ı kâmilin kalbidir. (Uludağ, a.g.e., s. 46, Arş mad.). Bu kelime İbnü'l-Arabî'de belirli ve belirsiz olarak geçer. Belirli anlamda arş, "Rahman, arş üzerinde istivâ etti" âyetinde işaret edilen Rahman'ın Arş'ıdır. Bu bir varlık mertebesidir ve yaratılış âleminin ilkidir; ardından *kürsî* gelir. Belirsiz anlamda arş, özel bir zâtı gösteren, kendine özgü bir anlama sahip değildir. Bu anlamda arş, anlamını tamamladığı şeyden alır. (el-Hakîm, a.g.e., s. 76, Arş mad.)

Levh'te¹⁴⁵ yazılı olduğu gibi

Eğer Allah benim dağılmama karar verecekse, İlâhî yönümün aczi orada ortaya çıkar.

(دور)

فان قال غيرى اننى مثلك

وان كنت عرشا فانا ظلك

او ديمة قطر فانا و بلك

فعيشى على ذلك او موتى

اقول لى نفسى هات او هيتى

Biri benim sana benzediđimi söylerse

Sen sultansan (taht) ben de gölgenim

Eğer sen yağmur isen ben de sağanağım

Kendime söylerim, gel yada getir, bu şekilde yaşa veya öl!

(دور)

الم تعلمى اذ بنى البيت

ما اسرع ما يهدمه الموت

ويبقى عليه حزنه الفوت

و كم بين ذى التابوت و الحوت

فكم ليين ملحوظ و ممقوت

Bilmedin mi! Bir ev¹⁴⁶ inşa edilirse çok geçmeden ölüm¹⁴⁷ onu yıkar

Onun üzüntüsü ona kalır

---

¹⁴⁵ (سوح) Levh: Belli bir süreyle sınırlanmış yazı ve takdir. Kitab-ı mübin, küllî nefis. (Uludağ, a.g.e., s. 227, *Levh* mad.)

¹⁴⁶ Bkz. *Ev* mad.

¹⁴⁷ (موت) Ölüm: tas. Tasavvufta tabii ve ihtiyari, yani iradi olmak üzere iki ölüm vardır. "Ölmeden evvel ölmek," deyimi iradi ölümü, diğeri ise tabii ölümdür. (Uludağ, a.g.e., s. 280, *Ölüm* mad.). Ölüm ile eş anlamlı terim, dostu müşahadedir. Ölümden söz etmek sadece sûfilere tatlı gelir. Bu bağlamda onlar, ölüme arzu, özlem ve iç huzuru ile bakan neredeyse yegane gruptur. İbnü'l-Arabî, hemen hemen bu tasavvufî çizginin dışına çıkmamış, bununla birlikte, coşkun şiirsel ifadelerle bu çizginin zenginleşmesine katkı sağlamıştır. (el-Hakîm, a.g.e., s. 461, *Mevt* mad.)

Beğenilen ve nefret edilen arasında nice mesafe vardır

Tabut ve balık arasında da...¹⁴⁸

(دور)

فلو زال تزئيد و تبريح

في القول و في القلب تجريح

لفتح في سرك تفتيح

ولاحظت ما لاحظ من اوتى معاينه القرب و ما اوتى

Eğer biterse sözdeki acı ve kalpteki yaralar

İçindeki gizem açıldıkça açılırdı

Onun yakinen elde ettiği görüşü¹⁴⁹ onun elde ettiği gibi edeceksin.

23. Muvaşşaha:¹⁵⁰

(مطلع)

عندما لاح لعيني المتكا ذبت شوقا للذى كان معى

Dost meclisi gözüme gözüktüğünde, benimle olana özlemimden dolayı eridim.

(دور)

أيها البيت العتيق المشرف

جاءك العبد الضيف المسرف

عينه بالدمع شوقا تذررف

¹⁴⁸ Hz. Musa ile Hz. Yunus kast ediliyor

¹⁴⁹ (معاينة) Mu'âyene: 1. Gözle görme. 2. tas. Hakk'ın çeşitli mertebelerdeki tecellilerini temaşa etme, kalp gözüyle görme. Bir şeyi bütün özellik ve nitelikleriyle şüpheye yer bırakmayacak şekilde açıkça bilmek. Hakk'ı apaçık görmek. (Uludağ, a.g.e., s. 250, Muayene mad.)

¹⁵⁰ Bu muvaşşahanın harcesini şair İbni Zuhr'den alıp tazmin yapmış ve yapı bakımından ona benzetmiştir.

غربة منه و مكرًا فالبكا ليس محمودا اذا لم ينفع

Ey şerefli eski ev!¹⁵¹ (Ey şanlı Ka'be!)
Zayıf ve savurgan kulun sana geldi
Gözyaşları da hasretten dökülüp duruyor
Gurbetten, işlediği günahlardan ağlıyor
Ağlamak kâr etmezse onun övülecek bir tarafı yok.

(دور)

كلما عدّدت فيه قال لى
ليس هذا فى بل فى ايلى
سأرى حكم قليب قد بلى
هواها مستغيثا قد شكا وانا اعلم شكوى الجزع

Ona güzel sıfatları verdiğim zaman
“Bu (söylediklerin) bende değil, ancak Rabbimdedir” dedi
Göreceğim, kalbinin hükmünün eskidiğini
Ona tutulan şikâyet etti ve ben acı çekenin halini bilirim.

(دور)

اشرقت شمس له ما شرقت
فرأيناها بما اذ شرقت
ارعدت سحب لها ما ابرقت
فعلمنا انه حين بكى ما بكى الا لامر موجع

Ona parlayan güneş, daha önce kimse için parlamadı
Onu güneşin parlaklığında gördük

¹⁵¹ (بيت العتيق) Beytü'l-'Atîk: 1. Ka'be. İnsanlar için yapılan ilk ev olduğu için bu ad verilmiştir. Hakk'ı içine alan arif kulun kalbine *el-beytu'l-Atik* denir. (Uludağ, a.g.e., s. 75, Beyt mad.)

Gök gürlledi fakat şimşek çakmadı

Öğrendik ki, onun ağlaması çok acı bir olay içindir.

(دور)

مرّ بي في ليلة ليس لها

آخر و الصبح قد جللها

والذي حرمها حللها

وانتدى يطلب و صلى و اتكى و مضى اذ ومضا لم يرجع

Sonu olmayan sabahın aziz kıldığı bir gece uğra bana

Onu haram kılan helal da kılmıştır

Gelip bana kavuşmayı istedi ve yayılıp oturdu. Şimşek¹⁵² çaktığında gitti ve geri dönmedi.

(دور)

ايها الساقى اسقنا لا تأتل

فلقد أتعب كبرى عذلى

و لقد أنشده ما قيل لى

ايها الساقى اليك المشتكى ضاعت الشكوى اذا لم تنفع

Ey Sâki, şarap ver bana ve kusur etme!

Bizi kınayanlar zihnimi yordular

Bana söyleneni terennüm ediyorum:

"Ey Sâki! şikâyet sanadır; faydalı olmayacaksa şikâyetin anlamı yok."

---

¹⁵² Şimşek: Sâlike ilk olarak görülen ve onu *seyr fillâh* (Allah'ta seyr) etmesi için Mevlâ'ya yakınlık makamına davet eden parlak ışıklar. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 73, *Berk* mad.)

24. Muvaşşaha:

(مطلع)

الا بأبي من ضمه صدرى و ادريه قطعاً و هو لا يدري

Bağrıma bastığım, beni bilmediği halde iyi tanıdığım kişi,

(دور)

لقد اقسم الله بما اقسم

وعلمنا ما لم نكن نعلم

و أوضح لي ما كان قد اهتم

فاقسم بالشفع و بالوتر فاثبت عيني عند ذى حجر

Allah yemin ettiği gibi yemin etti

Ve bize bilmediklerimizi öğretti

Karmaşık olanı bana açıkladı

Tekin ve çiftin¹⁵³ üzerine yemin etti

Akıl sahipleri nezdinde¹⁵⁴ benim varlığımda karar kıldı.

(دور)

لقد صح لي من كنت ابغيه

وأثبتته وقتاً و أنفیه

وقلت لمن قد جاء يطغيه

لقد مر بي الليل اذا يسرى بحالة عسر الكون في يسر

Arzuladığım kişi bana münasip geldi

Kimi zaman kabul, kimi zaman inkar ederim

Gelip de onu azdıran kişiye dedim ki:

¹⁵³ Fecr sûresinin 3. âyetinde "tek ve çiftin" üzerine yemin edilmiştir.

¹⁵⁴ Aynı surenin 5. âyetinde "akıl sahiplerine" atıfda bulunulmuştur.

“Gece yürürken, kainatın¹⁵⁵ zor durumundan kolaylıkla geçti.”

(دور)

نظرت اليه نظر العين

باكمل وصف يقتضى كونى

وفى كشفه اردية الصون

وقد خط بالامر الذى تدرى من قدر الذى فى سورة القدر

Kendi gözlerimle gördüm onu

Benliğimin gerektirdiği en mükemmel nitelikle

Onun açığa çıkmasında iffet örtüleri var

Kadir sûresinde¹⁵⁶ olan biteni takdir eden, senin o bildiğin yazgıyı da takdir etmiştir.

(دور)

وليلة قدر ما لها صبح

يتزل فيها النصر و الفتح

على قلب عبد نعتة الشرح

ويتزل فيها عالم الامر و الروح الى مطلع الفجر

Kadir gecesinin sabahı yok!

O gece yardım ve zafer iner

Şerh sûresinde¹⁵⁷ nitelediği insanın kalbine

---

¹⁵⁵ (كون) Kevn: 1. Oluş, olmak. 2. tas. Tüm varlıklar, kainat, âlem, kün (ol!) emriyle oluşan varlıklar. (Uludağ, a.g.e., s. 212, Kevn mad.)

¹⁵⁶ Kadir gecesinden söz ettiği için bu adı almıştır. Abese sûresinden sonra Mekke'de inmiştir. 5 âyettir. Surede, Kadir gecesinden, onun faziletinden, o gecede meleklerin yeryüzüne inişinden bahsedilir.

¹⁵⁷ “İnşirâh” açılmak, genişlemek, sevinmek manalarına gelir. Duhâ sûresinden sonra Mekke'de inmiştir. 8 (sekiz) âyettir. Bu surede Peygamberin, çocukluğunda risalete hazırlamak üzere kalbinin açılıp arıtılmasından söz edilmektedir. Ayrıca, onun getirdiği dindeki kolaylıklara dikkat çekilerek Allah'a şükretmeye teşvik edilmektedir.

Şafak sökünceye kadar emirler ve ruhlar âlemi iner.

(دور)

لو ان الذى اشهدت فى الجهر
واعطيته فى الشأن والامر
يلوح لذى الطور من الستر

ما كلم فى النار الذى تدرى   وصيره فى قبضة الاسر

Aşık bir şekilde bize gösterdiğin

Ve her konuda ona verdiği

Tûr sahibine (Hz. Musa'ya) perde arkasından görünseydi

Bildiğin o ateşte¹⁵⁸ konuşamazdı

Ve onu esaretin penceresine bırakırdı.

(دور)

وجارية باتت تغنيه
وتومى الى الغير و تعنيه
وما تبتغى الا تعنيه

اجرّ ذيلى إما جرّ   فاوصل منك السكر بالشكر¹⁵⁹

Nice cariyeler geceyi şarkı söyleyerek geçirir

Bir diğerine el işareti ederek

Fakat onun isteği, onun zor bir duruma düşmesi

Eteğimi sürerim istediğim gibi (mecaz: her istediğimi yaparım), birleştiririm senin için iki sarhoşluğu da (Sokr¹⁶⁰ ve şükr¹⁶¹ halini).

¹⁵⁸ (ن) Ateş: 1. Od, cehennem. 2. tas. Aşk, sevgi harreti, muhabbet alevi, aşk ateşi. (Uludağ, a.g.e., s. 51, Ateş mad.) Ateş, cennet ve onun yolunun karşıtı olarak, ahiretteki iki konaklama yerinden birisidir. O, insanın görünür ve görünmeyen amellerinin ateşidir. (el-Hakîm, a.g.e., s. 82, Ateş mad.)

¹⁵⁹ İbni Bâce'nin bir matla'ının hepsini alarak, şair tazmin yapmıştır. (el-Makkarî, a.g.e., c. II, s. 209.; ez-Zîrân, a.g.e., s. 455.; Huseyn, a.g.e., s. 393.)

25. Muvaşşaha:

(مطلع)

عرفنى بالكريم الخلاق

ترجمان الاشواق

Arzuların tercümanı¹⁶², Kerem sahibi¹⁶³ ve çok Yaratıcı¹⁶⁴ olanı tanıttı bana.

(دور)

للاله الحق

همتى فى السبق

بجئول الصدق

هذا الذى اودعت فى الاوراق

لم تنل باستحقاق

Hak olan ilahıma and olsun ki

Gayretim doğruluğun süvarileriyle hep ileriye gitmektir

Sayfalar arasında kaybolan şey hakkettiğini elde edemedi.

---

¹⁶⁰ (سكر) Sekr: 1. Sarhoşluk, mest olmak, kendini kaybetmek. 2. tas. A) Zâhirî ve batini kayıtları bir yana bırakıp Hakk'a yönelmek. B) Kuvvetli bir vârid (tecellî) ile kendinden geçip ruhi bir haz ve zevke erme. C) Zekr vecd haline hastır. Kul cemal tecellîsini temaşa edince sekr haline gelir, ruh haz alır, kalp sermest olur. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 306, *Sekr* mad.)

¹⁶¹ (شكر) Şükür: 1. Teşekkür, nimeti dile getirme. 2. tas. A) Yapılan iyiliğin makbule geçtiğini dile getirme, iyiliği yapanı övme. Kul, Allah'ın lüfüt ve nimetlerini dile getirir ve onu överse, şükretmiş olur. B) Nankör olmamaktır. Şükür, nimetten evvel onu vereni (mun'imi) görmektir, nimet içinde, nimeti vereni düşünmektir. Şükür sızlanmamaktır. Şükür sevap, şekva günahdır. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 334, *Şükür* mad.)

¹⁶² Yazarın, *Tercumân'l-Eşvâk* adı altında telif ettiği kitabına işaretir

¹⁶³ (الكريم) el-Kerîm: Keremi bol (Tatlisu, *a.g.e.*, s. 123.)

¹⁶⁴ (الخالق-الخلاق) el-Hâlık – el-Hallâk: Her şeyin varlığını ve varlığı boyunca görüp geçireceği halleri, hâdiseleri tayin ve tesbit eden ve ona göre yaratan, yoktan var eden. (Tatlisu, *a.g.e.*, s. 62.)

(دور)

من حلوم جلت

في قلوب صلت

عن هواها و لت

لم تنل بالاملاق الا الذي عندها من اشفاق

Dua eden kalplerdeki yüce varlıklar, boş arzulardan yüz çevirirler

Fakirliğinden dolayı sadece onda bir kaygı...¹⁶⁵

(دور)

هو فضل منه

قد اخذنا عنه

ان يكن هو كره

واعتمد في الارزاق على الاله الكريم الخلاق

Ondan aldığımız onun lütfudur, sevilmeyen bir şey olsa da

Rızıkta yalnızca kerem sahibi, yaratıcı olan Allah'a güven.

(دور)

يا اله الخلق

ان عدلت استبق

فانا في الحق

فلتجد بالانفاق بقدر ما عندنا من املاق

Ey mevcudatın Rabbi olan Allah! Adilsen kuru beni

Zira zayıf bir durumdayız

---

¹⁶⁵ (اشفاق) İsfâk: 1. Esirgemek, yazıklamak, kaygılanmak. 2. tas. Acıma duygusu ile sürekli sakınma halinde olmak. (Uludağ, a.g.e., s. 194, İsfâk mad.)

Bizdeki fakirlik miktarınca bize cömert ol!

(دور)

حكمة الدهيور

ظهرت من طور

عند فقد النور

لولا حكم الاشفاق   ماظهرت حكمة للاشراق

Karanlığın hikmeti belirdi Tûr dağından

Nurun kaybolma vaktinde

Merhametin hükmü olmasaydı aydınlığın¹⁶⁶ hikmeti kalmazdı.

26. Muvaşşaha:

(مطلع)

واردات الافراح   ان وردت ذهبت بالاتراح

Sevinç bir geldi mi üzüntüleri ortadan kaldırır.

(دور)

سائلى عن نفسى

هل لها من انس

ان روح القدس

نافث فى الارواح   ماعنده من علوم الارواح

Ey benim nefsimi soran!

Acaba yakın bir dost var mı bana?

---

¹⁶⁶ (اشراق) İşrâk: 1. Aydınlatmak, aydınlanmak. 2. tas. Ruhun eğitilmesi ve olgunlaştırılması, kalbin arındırılması ve temizlenmesi neticesinde insanın içini aydınlanması suretiyle manevi, ezeli ve ebedî gerçeğin kavranması. (Uludağ, a.g.e., s. 195, İşrâk mad.)

Ruhu'l Kuds¹⁶⁷ ruhlara üfledi, kendi ervah bilimlerini.

(دور)

قل لرب القلب
عن قناة القلب
ان لي في قلبي

انوارها من زناد القداح
خمرة في اقداح

Kalbin efendisine söyle kalbin en derinliklerinden:

Gerçekten kalbimde var şişelerde bir şarap
Onun ışığı çakmaktaşının kıvılcımı gibidir.

(دور)

يا حبيبي قل لي
ان هجرتم من لي
فلتقل من اجلي

انت نور المصباح
مشكاتها ترى من اشباح

Ey sevgilim söyle bana, eğer beni terk ederseniz kim bana teveccüh eder?!

Benim adıma söyle:

Eğer beni bırakırsan, sen bir lamba ışığının duvarda gölgesiz.¹⁶⁸

(دور)

بالاله الفرد
من لكم من بعدى
ان قربي بعدى

النفوس ترتاح
من اثر شربته في الراح

¹⁶⁷ Hz. Cebrail'in diğer ismidir.

¹⁶⁸ (شباح - اشباح) Şebâh - Eşbâh: 1. Ceset, cüsse, cisim, şahıs, karaltı. 2. tas. Âlem-i eşbah veya cinah-ı eşbah. Mücerret varlıklarla maddi varlıklar arasındaki bir âlem. (Uludağ, a.g.e., s. 127, Eşbah mad.)

Tek olan Allah'a hamd olsun
Benden sonra size kim teveccüh eder?
Benim yakınlığım uzaklığımdır
Canlar huzur bulur, içtiği şaraptan sonra.

(دور)

سائلاتي عنى

اين لحظى منى

بلغوه عنى

الشجاع الجحجاح يفنى العدو بطويل الارماح

Bana bakışlarımın nereye yöneldiğini soran
Benden ona şunu iletin:
O cesur kahraman düşmanı yok eder uzun mızraklarla.

27. Muvaşşaha:

(مطلع)

الى الحق راح

ان الذى سمت به الارواح

Gerçekten de ruhların Hakk'a yücelttiği şey şaraptır.

(دور)

مازلت اشتكى الم الصد

ان مت من يكون له بعدى

وعندى منه ذاك الذى عندى

اذا الشوق باح

بالله جد يا فالق الاصباح

Hala yüz çevirmemin acısını çekiyorum

Ben öldükten sonra kim ona teveccüh eder?

Ondan bana geriye kalan işte budur

Hasret kendini gösterdiğinde Ey sabahı yaran ne olursun ihsan eyle!

(دور)

من ذبت فيه من شدة الوجد

لقد قررت عينا به وحدي

وبحت بالغرام عني يجدي

عند الذي يجود بالافراح من اهل السماح

Vecdin şiddetinden dolayı kendisinde eridiğim kişi

Yalnız onda huzura erdim

İhsan sahibi olup sevinçleri ihsan eden kişinin nezdinde aşkı açığa vurma faydalı oldu.

(دور)

ان الذي لدى من الكرب

وما الاقنى من ألم الحب

لقد قضيت من حبه نحبي

يا صاح هل رأيت من ارتاح من غير ارتياح

Gerçekten çektiğim sıkıntı ve aşk acısı beni öldürdü

Ey dostlar endişeli bir şekilde rahata ereni gördünüz mü?

(دور)

لما ورثت في حاله موسى

وجاء بعده المهتدى عيسى

فقال هم عليل هنا يوسى

بنفخنا انارت الاشباح من قيد السراح

Hız. Musa'yı o haliyle vâris aldığında

Ve ondan sonra Hz. İsa "burada tedavi edilecek bir hasta var mı?" diyerek geldiğinde
Nefesimizle gölgeler ışıldadı özgürlüğün kelepçesinden.

(دور)

لما رأيت مالك تعذیبی

سالت منه عن مالك الذیب

سؤال ناقص الحظ مكروب

مقصود الجناح¹⁶⁹

صل یا منى المتیم من راح

Azabımın sahibini gördüğümde

“Ona kurdun sahibi kim?” diye sordum¹⁷⁰

Bahtsız bir adamın sorduğu gibi

Ey aşıkların arzusu! kanadı kırık olanın şarap arzusunu gider.

I.2.1.2. IV *Müfred* cüzden oluşın *sımt* (divanda bu türden sadece 18.
muvaşşaha olmak üzere 1 adet bulunmaktadır. Bu ise aşağıdadır).

18. Muvaşşaha:

(دور)

حقائق القرب رؤية الملك

وهو حجاب المهیمن الملك

اذا انجلى عنك غیهب النفس

و هب عرف من روضة القدس

بلا لحن

فانت الحان

و لم تثن

على الاوتان

¹⁶⁹ Şair, İbni Kazzâz'ın bir muvaşşahasının kufflünü tamamen alıp, harce olarak kullanarak tazmin yapmış. Bkz. Dayf, *a.ge.*, c. II s. 137.

¹⁷⁰ Hz. Yusuf'a işarettir. Yusuf sûresinde 13-14 ve 17. âyetlerde kurdun ve Hz. Yusuf'un bahsi geçmektedir.

Yakınlığın hakikatleri¹⁷¹ Allah'ı görmektir¹⁷²

O, bütün mevcudatın gerçek sahibi ve onları kontrolü altında tutanın bir perdesidir

Ruhun derinlikleri sana görününce

Kutsal bahçeden mis gibi bir koku esti

Sen kusur etmeden putlara şefkat gösteren ve bunu aksatmayan birisin.

(دور)

يا ايها الطائف الذي طرفا

ليت النوى للمحب ما خلقا

فهو اذا ما حبيبه انتزحا

يروض طرفا لانسه جمحا

هبوا جفني

فيا اخوان

عسى يدن

كري السلوان

Ey gece çıkıp gelen yolcu!

Keşke ayrılık seven için yaratılmasaydı

Sevgilisi gurbette olduğunda, isyan eden bir dostunu dize getirir

Ey kardeşler!¹⁷³ göz kapaklarımı indirin, teselli uykusundaki; belki beni ona yaklaştırır.

¹⁷¹ (حقيقة ج حقائق) Hakikat: tas. A) Hakk'ın sâlikten vasıflarını alarak yerine kendi vasıflarını koyması. (ittisaf bi-evsâfillah). Zira kul ile kulda ve kuldân faaliyette bulunan O'dur.. ondan başka hakiki fail yoktur. B) Hz. Âdem'den kıyamete kadar değişmeyen hükümler. (Uludağ, a.g.e., s. 152-153, *Hakikat* mad.) İbnü'l-Arabî, hakikat terimiyle filozofların mahiyet, zât terimiyle kastettikleri şeyi kasteder. Hakikatler başkalaşmaz, değişmez, kendi aralarında bir üstünlük söz konusu değildir. Hakikat, varlığın birliğinin bilgisidir. (el-Hakîm, a.g.e., s. 224, *Hakikat* mad.)

¹⁷² (رؤية الله) Rü'yetu'llah: tas. A) Ahirette-cennette Allah'ı görmek. B) Rüyetullah, Allah'ın görülmesi. İlâhî tecellîleri bu dünyada temaşa etmek. C) İlâhî tecellîleri ruh âleminde kalp gözüyle temaşa etmek. Zât-ı Bâri'nin dünyada, baştaki gözle görülemeyeceğini ifade eden sûfiler bunun dışındaki rüyet şekillerini kabul ederler. (Uludağ, a.g.e., s. 297, *Rüyet* mad.)

¹⁷³ (اخوان) İhvân: tas. Belli bir tarikata ve şeyhe bağlı olanlar birbirinin kardeşi (ihvan), bunun dışında kalanlar ecnebi, ağyâr; diğèrandır (başkaları). Bazı hallerde yabancıların tarikat ayınlerine alınmaları,

(دور)

لله عبد مشى على عجل

لقاب قوسين مشي مقتبل

يشق جناح الظلام في طلقه

مرتديا ثوب فحمتي غسقه

من الدجن على كتمان

يرى منى لعل المان

Ne güzel bir kuldur o, aceleyle giden

Kab-ı kavseyn'e¹⁷⁴ kendinden emin bir şekilde yürür

Karanlığın¹⁷⁵ kasvetini gidişle yarıyor

Zifiri karanlık siyah bir elbise giyiyor

Gece karanlığının mahreminde, cömert olan Allah belki cömertliğini gösterir.

(دور)

نادان الحق من طوى الخلدى

و لم يعرج فيه على جسد

يا فرحة القلب بالمناجات

وحسرة النفس بالغيابات

كمن يكنى فهل من بان

عن الرحمن عن الاذن

şeyhin özel sohbetine katılmaları hiçbir tarikatta uygun görülmemiştir. (Uludağ, a.g.e., s. 181, *İhvan* mad.)

¹⁷⁴ (قاب قوسين) Kab-ı Kavseyn: 1. İki yay aralığı kadar; çok kısa bir mesafe. Hz. Peygamberin Miraç gecesi Allah'a çok yaklaştığını anlatan bir ifade. 2. tas. Varlık dairesi adı verilen emr-i İlâhî'de isimler arasındaki mütakabiliyet itibariyle ismî (esmâî) yakınlık makamı. Hak ile ittihad ve ittisal. (Uludağ, a.g.e., s. 198, *Kâbe Kavseyn Ev Edna* mad.)

¹⁷⁵ (ظلام) Zalâm: 1. Karanlık. 2. tas. A) Madde. Zulmani âlem, maddi âlem. B) Günah. C) Karanlık, nur mukabili. D) Zat hakkında bilgi. Zat varken başka hiçbir şey görülmediği için bu adı almıştır. İlâhî Zata karşı insan kördür. (Uludağ, a.g.e., s. 388, *Zulmet* mad.). İbnü'l-Arabî'de karanlık, bazı tasavvurlarla ilişkili bir terimdir. Karanlık, doğayı gösterir ve nur ile gösterilen ruhun karşıtıdır. (el-Hakîm, a.g.e., s. 403, *Karanlığın Oğlu* mad.)

Hakikat bana aklımın dolambaçlı yerlerinden seslendi, bedenimin içinden geçmeden
Ey münacatlarla¹⁷⁶ kalbin ferahlığı olan, gayptan seslenen nefsin özlemi!

Küyesini ve ismini Rahman'dan alan daha açık adlı birisi var mı?

(دور)

انا محبي و حبي المحبوب

وطالبي و الطلاب و المطلوب

انشد من غيرة و قد هتكا

مني نسيم الرياض ما هتكا

قم ساعدني

يا عود الزان

لمن يجني¹⁷⁷

طاب الرمان

Ben kendimin sevgilisiyim ve sevileniyim

Kendimi arayanım¹⁷⁸, arananım ve istenilenim

Ben kıskançlıktan aranıp duruyorum

Bahçelerin esintisi¹⁷⁹ bende yakıp yıkacağını yıktı

"Ey kayın ağacından yapılan ud! Yardımına koş! Narlar lezzetlidir toplayan için"¹⁸⁰

---

¹⁷⁶ (مناجات) Münâcât: 1. Fısıldaşmak, gizlice söyleşmek. 2. tas. Kulun yüce Mevlâ'sına yalvarması (dua), yakarması (niyaz). Dileklerini ona arzetmesi, onu övmesi ve bağlılığını bildirmesi. Bu konudaki şiir ve düz yazılar. (Uludağ, a.g.e., s. 258, Münâcât mad.)

¹⁷⁷ Bu harceye, İbn Senâ el-Mulk'e ait olan adı geçen kitapta, 31. muvaşşahanın harcesinde rastlanmıştır. Fakat İbn Senâ el-Mulk derlediği muvaşşahaların kimlere ait olduğu noktasına bir açıklık getirmediği için bu muvaşşahanın, şair tarafından bir tazmin mi yapıldığı yoksa şairin bu harcesinin başka biri tarafından mı tazmin yapıldığı açıklık kazanamamıştır. Bkz. İbn Senâ, a.g.e., s. 81.

¹⁷⁸ (طالب - مطلوب) Tâlip: tas. Matlûbu bulmak ve murada nail olmak için O'nu araştırma. Matlûp (aranan) olmak talip (arayan) olmaktan iyi olmakla beraber talep iyidir. Talebi olmayanın matlubu yoktur demektir. Hak Teala, Hz. Davud'a "Bir talibi gördün mü ona hizmet et" buyurmuştur. Talipten maksat talib-i Hak veya talib-i tarik-i Hak'tır. Talip, Hakk'ı sevgiyle arayan değil, ibadet yoluyla arayan kişidir. (Uludağ, a.g.e., s. 337, Tâlip mad.)

¹⁷⁹ (نسيم) Nesîm: 1. Meltem, latif ve hoş bir şekilde esen rüzgar. 2. tas. İlâhî İnâyet yönünden esen rüzgar, İlâhî cemalin tecellî etmesi, kesintisiz rahmet, rahmani nefes. (Uludağ, a.g.e., s. 272, Nesîm mad.)

I.1.2.2. Mürekkebe Cüzlü Olan Sımtlar:

I.1.2.2.1 II fıkra ve III cüzden oluşan *sımt* (divanda bu türden, 4., 7., 9., 11., 12., 13., 14. ve 22. olmak üzere, toplam 8 adet muvaşşahaya rastlanmıştır, bunlar sırasıyla aşağıdadır).

4. Muvaşşaha:

(مطلع)

عدّ عن جنات عدن   وارتسم في الصدر الأوّل
تخفض القسط و ترفع   و تولّى ثم تعزل

Adn¹⁸¹ cennetlerinden söz etmeyi bırak, baş köşede ol!

Kah alçalıp kah yükseliyorsun, kah göreve getirip kah azlediyorsun...

(دور)

بابي معني شريف   بابي معني غريب
بيته بيت كثيف   حجبت فيه الغيوب
حكّمه فيه لطيف   رأيّه فيه مصيب
بطل خلف مجنّ   امتطى أغرّ أرجل
فترى المتلالي الارترع   تحته السماك الاعزل

Benim kapım¹⁸² şerefli ve garip bir anlam taşır

Onun evi¹⁸³ yoğun bir evdi, içine gaybların gizlendiği

¹⁸⁰ Nar cennet meyvesi olduğu için (ما من رمانة من رمانكم هذا إلا وهي تلقح بحبة من رمان الجنة)- Sizde hiçbir nar yoktur ki cennetteki nardan döllenmiş olmasın (İsmâ'il b. Muhammed el-'Alûnî el-Cerrâhî, *Keşfu'l-Hafâ*, Beyrut h.1405, 4. Baskı, Tah. Ahmed el-Kallâş,- bir bakıma "cennet ne güzeldir, ona (ibadetle) ulaşmaya çalışanlar için" demektir.

¹⁸¹ (جنات عدن) Adn Cenneti: En üstün amel cennetidir. Allah onu eliyle yaratmıştır, Tuba ağacını eliyle oraya dikmiştir. Bu cennet seçkinlere aittir ve sıradan insanlar oraya giremez. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 48-49. *Adn Cenneti* mad.)

¹⁸² (باب) Kapı: tas. İnsanın derununa açılan kapı (Uludağ, *a.g.e.*, s. 66. *Bap* mad.)

¹⁸³ (بيت) Ev: tas. A. Beyt kelimesi ya Allah'ın evi (beytullah) gibi bir isim veya mamur beyt (el-Beytü'l-Mamur –ilgili dipnota bakınız-) gibi sıfat tamlaması halinde kullanılır. B. İlâhî sureti kabul

Hükmü incedir, görüşü de isabetli

Kalkanın arkasındaki kahraman beyaz ata bindi

Başakçı yıldızının bile o parlayan şeyin altında kaldığını görürsünüz.

(دور)

نفس غيب المتمنى	اظهر العقل النفيس
و هي ملك ليس يفنى	فهو الملك الرئيس
احرفا جاءت لمعنى	وجد الجسم الخسيس
و أنا لا أتبدل	و عنى بذاك عنى
أمره الامام الاعدل	ثم اخفاه و اودع

İyi akıl, arzulanan şeyin özünü ortaya çıkardı

O en büyük kraldır ve onun krallığı hiç tükenmez!

Aşağılık topluluk harflerin¹⁸⁴ bir manaya geldiğini buldu

Ve bununla beni kast etti, fakat ben değişmem

Sonra onu gizleyip kendi işini en adil imama Emânet etti.

(دور)

بقلوب العارفينا	اشرقت شمس المعاني
فتنة للسالكينا	اشرفت أرض المثاني
لعيون الناظرينا	و بدا سرّ المثاني
نوره لما تنزل	اذ خفى في نشر كئى
بمثال ليس بهمل	لسراج ليس يسطع

---

edip vücudi tecellîye mazhar olması itibariyle kul, Hakkı içine alması ve sığdırması itibariyle müminin kalbi. "Yerlere ve göklere sığmadım ama mümin kulumun kalbine sığdım," kudsî hadisiyle bu eve işaret edilmiştir. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 75. *Be'yt* mad.)

¹⁸⁴(حرف ج أحرف): tas. Harf Hakk'ın söylenmiş kelamının parçalarıdır. Harf herhangi bir âlemdeki tikel hakikattir. Söz konusu hakikat sübut âleminde "görünmez harf", dış varlık âleminde ise "harici harf" diye isimlendirilir. Bu hakikatlerin birleşimiyle kelimeler ortaya çıkar: buna göre insan söz gelişi zatında çeşitli hakikatleri toplaması yönünden bir kelimedir. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 257. *Harf* mad.)

Manaların¹⁸⁵ güneşi ariflerimizin¹⁸⁶ kalbinde parladı
Sureler âlemi Sâliklerimiz¹⁸⁷ için ışıldar oldu
Âyetlerin¹⁸⁸ sırları gören kişiler için apaçık oldu
Onun nuru¹⁸⁹ indiği zaman benim dünyamın içinde kaybolur gider
İçinde benzeri hiçbir şeyin yanmadığı ışıktır dolan.

(دور)

و مقام الوارثينا	حضرة العليّ زين
لذة للشاريينا	جدول بما معين
تجعله الشك يقينا	فهى الصباح المبين
مع بقاء الوبل و الطل	و هى تجلو كل دجن
من سنا المهاة اجمل	فسناها الوتر الارفع

¹⁸⁵ (معنى) Mânâ: tas. Hakikat, sır, marifet. Bir şeyin sahesi ve taklidine dava, hakikatine ve ruhuna mânâ denir. (Uludağ, a.g.e., s. 233. *Mana* mad.)

¹⁸⁶ (عارف) Arif: tas. Allah Teala'nın kendi zatını, sıfatlarını, isimlerini ve fiillerini müşahede ettirdiği kimse. Müşahede ve Temaşadan hasıl olan bilgiye marifet, bu bilgiye sahip olan şahsa da arif denir. Arif, kendisi sustuğu halde diliyle Hakk'ın konuştuğu kimsedir. Arif su gibidir, içinde bulunduğu şeyin rengini ve şeklini alır. Arif Allah'a cehennemden kurtulmak veya cennete girmek için değil, Cenab-ı Allah'ın hakkı olduğu için ona ibadet eder. İbn Arabî arifin dış âlemde "şeyler" (eşya) yaratma gücüne sahip olduğunu ve bu gücün onun himmeti olduğunu söyler. (Uludağ, a.g.e., s. 45. *Arif* mad.)

¹⁸⁷ (سالک - سلوک) Sâlik – Sülûk: tas. A) Allah'a giden yolu tutana seyr halinde bulunduğu sürece müritle müntehi (vâsıl, eren) arasındaki mutavassite sâlik denir. B) Menzil-i maksuda varma azmine sahip, hedefe ulaşma kararıyla tasavvuf yolunu tutan, bu yolun gerektirdiği hususları maddi ihtiyaçlardan önce tutan, tasavvufu meslek edinen insanlar. İbnü'l-Arabî sülûk için iki kökü dikkate alır: katılmak ve intikal (makamlar üzerinde yürümek). Burada söz konusu olan, mana, suret ve bilgide bir yerden başka bir yere intikaldir. Bu nedenle İbnü'l-Arabî'nin metinleri her iki anlamla sınırlıdır. İbnü'l-Arabî sâlikleri Allah'ı bilme derecelerine göre dört kısma ayırır: nefsiyle sülûk eden, Rabbiyle sülûk eden, her ikisiyle sülûk eden, sâlik olmayan sâlik. (Uludağ, a.g.e., s. 302, *Sâlik* mad., el-Hakîm, a.g.e., s.546-547, *Sâlik* mad.)

¹⁸⁸ Arapça metinde "مثنائي" kelimesi geçmektedir. Bu Fatıha sûresine verilen bir addır. (Ebû Bekr Ahmed b. Huseyn el-Beyhakî, *Şa'bu'l-Îmân*, Tah. Muhammed Sa'id Besyânî Zaglûl, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1410, c. II, s. 442.)

¹⁸⁹ (نور) Nur: tas. Allah'ın isimlerinden biri, Allah'ın zâhir ismiyle tecellî etmesi, yani tüm eşyanın suretlerinde kendini gösteren İlâhî varlık. İbn Arabî onu görüşüne göre a) Yaratmanın veya taayyünün ilkesi b) İdrak veya varlığa yayılmış aklın ilkesi sayar. Buna göre varlıkların üzerine yayılan nur, varlığın ve müşahedenin nurunun aslıdır. (Uludağ, a.g.e., s. 277 *Nur* mad.; el-Hakîm, a.g.e., s. 495 *Nur* mad.)

Ulvi, yüce olanın makamı salih kullar için şereftir
Akan ve içenler için zevk veren bir ırmaktır
Şüpheyi gerçeğe çeviren açık bir sabahtır
Her karanlıkta üzerinde sağanağıyla , çığsintisiyle parlar
Onun ışığı en ulvi basamaktadır, güneşin ışığında bile.

(دور)

يا لطيفا بالعباد   ارنى انظر اليكا
قال زل عن كل واد   يعقد الامر عليك
ما انا غير المنادى   فالتفت لناظريك
كيف لا وانت منى   بمكان السر الاكمل
فبسمع الحق تسمع   و تأمر الامر ينزل

Ey kullarına karşı Lütuf¹⁹⁰ sahibi olan! Bana görün ki bakayım sana
Bütün vadilerden¹⁹¹ in (bulduğun her yerden kop gel), bu iş sonra zor olur
Ben seslendiğinden başka bir şey değilim, sana bakana bak!
Nasıl olmaz, sen bendensin, sen en mükemmel sır¹⁹² konumundasın
Hakkın kulağıyla duyarsın, emredersin iner.

¹⁹⁰ (اللطيف) el-Latîf: En ince işlerin bütün inceliklerini bilen, nasıl yapıldığına nüfûz edilemeyen, en ince şeyleri yapan, ince ve sezilmez yollardan kullarına çeşitli faydalar ulaştıran. (Tatlısu, *a.g.e.*, s. 96.)

¹⁹¹ (وادى) Vadi: tas. Nebilerin, velilerin, alimlerin kalpleri. Tûr Dağı'ndan, yani feyz menbaından fişkırın marifet suları ve nefis mûkaşefe halleri bu vadilerde akar. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 363, *Vadi* mad.)

¹⁹² (سر) Sır: A) Mana itibarıyla mevcut olan var-yok arası kapalılık. B) Hakk'ın gaib hale getirip halka bildirmedığı şey. C) Ruh gibi insan bedenine tevdi edilen bir latife. Kalp, ruh ve sır sıralamasında sır ruhtan sonra gelir ve ondan daha latiftir. Kalp marifet, ruh muhabbet, sır temaşa mahallidir. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 313, *Sır* mad.)

7. Muvaşşaha:

(مطلع)

عين الدليل   على اليقين   الزيت و النبراس   للناظرين

Gerçeği, bakanların gözüne gösteren delil, yağ ve lambadır.

(دور)

لانه النائب   في ستره
و هديه الغائب   في كفره
و سهمه الصائب   في نحره
حقا اقول   يا غافلين   معارف الاكياس   على فنون

Karanlıkta onun yardımına yetişen

Bir insan yoldan çıktığı zaman ona doğru yolu gösteren gizli bir Hidâyetidir

Ve onun boynuna saplanan bir ok gibidir

Ey gafiller!¹⁹³ doğruyu söylüyorum, Akıllıların bilgisi (me'ârif)¹⁹⁴ türlü türüdür...

(دور)

لله ما احلي   طعم المذاق
بالمنظر الاعلي   عند المساق
آياته تتلى   علي اتساق
ليل طويل   صبح مبین   كانه الياس   في المرسلين

¹⁹³ Gafil – Gaflet: tas. Nefsin arzularına uymak, zamanı boşa geçirmek, önemli bir şeyin önemini kavrayamamak, değerli bir şeyin kıymetini takdir edememek. Kalbin Hak'tan gafil olması, O'nun zikrinden mahrum kalması. Gaflet derin bir uykudur. Gaflette olan kişilere gafil ve ehl-i gaflet denir. (Uludağ, a.g.e., s. 141, *Gaflet* mad.)

¹⁹⁴ Ma'rifet – Ma'ârif: tas. Sûfilerin ruhani halleri yaşayarak, manevi ve İlâhî hakikatleri tadararak (iç tecrübeyle vasıtasız olarak) elde ettikleri bilgi, irfan. Hz. Ebû Bekir marifeti "Sâlikin O'nun hakkında marifet sahibi olmaktan aciz olduğunu idrak etmesidir" diye açıklamıştır. Bu yoldan Hak'a dair elde edilen bilgiye *marifetullah*, buna sahip olan kişiye de *ârif-i billah* denir. (Uludağ, a.g.e., s. 234. *Marifet* mad.)

Allah aşkına şarabın¹⁹⁵ tadı ne güzel! seyirdeki en ulvi manzarada

Ard arda âyetleri okunur

Açık bir sabah için uzun bir gece, elçiler arasında Hz. İlyas¹⁹⁶ gibidir.

(دور)

لو ان ادريسا	اذ أعرضنا
عليه يوسى	ما مرّنا
وجاءه عيسا	مع القضا
على السبيل	من علة الافلاس
بيدى الانين	مع القرين

Eğer Hz. İdris'in¹⁹⁷ hastalığı arttığına biri ona gelip teselli verseydi, o hasta olmazdı

Son çareyi Hz. İsa¹⁹⁸ getirdi

Arkadaşı olmamasından getirdiği sıkıntıyı açık açık ifade etti.

¹⁹⁵ (مذاق، شراب، راح) Mezâk, Şarâb, Râh: Tasavvufta şarap aşkı, sevgiyi, şevki ve vecdi temsil eder. Şarap gibi aşk da insanı kendinden geçirir, aklını, mantığını ve şuurunu kullanmasına engel olur. Aşıkla ayyaşın dış görünüşleri birçok yönden birbirine benzer. İbnü'l-Arabî, onu içenin halini değiştirmesi özelliğiyle şarabın insan üzerindeki etkisinden yararlanmış ve onu hallere işaret için kullanmıştır. (Uludağ, a.g.e., s. 323. Şarap mad., el-Hakîm, a.g.e., s. 579. Şarap Nehri mad.)

⁵⁴ Kur'an-ı Kerîm'de ismi geçen peygamberlerden biri. Hz. Musa'dan sonra Allah'a isyan ederek haddi aşan bir Benu İsrail kabilesine Hz. İlyas (a.s)'ın gönderildiği rivâyet edilmektedir. Rivâyete göre kavminin imansızlığına kızan İlyas (a.s), Allahu Teâlâ'dan kendisini gökyüzüne kaldırması için dua etmiş, bunun üzerine belirlenen bir yerde yanında Elyas'a (a.s) da varken gökten gelen ateş gibi bir ata binip havalanmış, nübüvvet simgesi olarak da aşağıda kalan Elyas'a hırkasını atmış ve semâya refedilmiştir. Hz. İlyas (a.s)'ın, Hızır (a.s) ile yılda bir kez buluştuğuna inanılır, halk arasında bu buluşma Hızır İlyas (Hıdrellez) şeklinde simgelenmiştir.

¹⁹⁷ Kur'an-ı Kerîm'de adı geçen peygamberlerden biri. İlk kez astronomi ve hesap ilmini, geçmiş zamanların ilimlerini öğrenen İdris (a.s)'dır. Rivâyete göre, ilk defa yazı yazan ve elbise dikip giyen odur. İdris (a.s) hakkında indirilen âyetlerden onun; peygamber, dosdoğru, yüce bir mevkie yükseltilmiş, sabırlı, Allah'ın rahmetine kavuşmuş ve iyilerden olmak gibi niteliklere sahip olduğu görülmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v) Mirac gecesinde semada Hz. İdris ile karşılaşmış, Cebrail (a.s)'a "bu kimdir" diye sormuş. Cebrail (a.s) "Bu İdris (a.s)'dır. Ona selam ver" deyince, Hz. Peygamber ona selâm vermiştir. Hz. İdris selama mukabele ederek "hoş geldin safa geldin salih kardeş salih peygamber" diyerek hayır dua etmiştir (Muhammed b. İsmâ'îl Ebû 'Abdillah el-Buhârî el-Cu'fî, Sahîhu'l-Buhârî, Beyrut 1987, 3. Baskı, Tah. Mustafa Deyyib el-Bagâ, c. III, s. 1173.)

¹⁹⁸ Kur'an-ı Kerîm'de adı geçen ve İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerden. Kur'an-ı Kerîm'e göre Hz. İsa (a.s)'ın annesi Hz. Meryem'dir. İsa (a.s) öldürülmeden göğe yükseltilmiştir. Mezarı dünyada değildir. Ayrıca Mi'rac'da, peygamberimiz kendisini görmüştür. Hz. İsa İslâm âlimlerinin çoğunluğuna göre cisim ve ruhuyla göğe yükseltilmiştir.

(دور)

قد قال
بأنه نالا
وعنه مازالا
و هو الظنين
كذا يقول
من قالا بعلمه
من حكمه
فى زعمه
وساوس الخناس
عند الظنون

Söyleyen kişi ilmine dayanarak söyledi

Onun bilgisini ele geçirdi

Hala o kendi görüşünde

Kendisini nasıl zannediyorsa ona göre söylüyor, zannedilen zamanda-şeyde- şeytanın vesvesesi gibi.

(دور)

لما رأى العاذل ما أملا
و قال للسائل هذا سلا
انشدت للقائل اذ عللا
مالى الشمول
الا الشجون
مزاجها فى الكاس
دمع هتون¹⁹⁹

Kınayan kişi ümit ettiği şeyi görüp

Soran bu avunçtur dediğinde

Ben de Sâki²⁰⁰ bana şarap sunduğunda şöyle dedim:

“Kederden, hüzünden içeceğim tek şey şaraptır; o şarabın karışımı da boşalan gözyaşlarıdır...”

¹⁹⁹ Şair bu harceyi, İbn-i Bakî'nin bir matla'ını tamamiyle alarak tazmin yapmıştır. Bkz. İbn Senâ, *a.g.e.*, s. 67, el-Makarrî et-Tilimsânî, *a.g.e.*, c. VII, s. 95.

²⁰⁰ Sâki: 1. su veren, sulayan, içki sunan. 2. tas. A) Feyyaz-ı mutlak, bütün feyz ve sevginin kaynağı olan Allah. B) Mürşid-i Kâmil, Pir-i tarikat. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 301. *Sâki / Saka* mad.)

9. Muvaşşaha:

(المطلع)

رأيت ما لاح بافق مبین من العلم الفرد

Açık ufukta parlayan şeyi gördüm, Tek olan Allah'ın İlim sıfatıyla.

(دور)

و لما ارتدى بالبردة المثلى
هلال بدا بالافق الاعلى
طعمت الهدى بالمورد الاحلى
وما انا فيما ذقته بالظنين
لعلمى بالقصد

Üstün hırkayı²⁰¹ giydiğimde

Yüksek ufukta bir hilal gözükünce

Hidâyeti en tatlı kaynağından aldım

Meşrebimden²⁰² dolayı töhmet altında kalan ben değilim, muradımı bildiğim için.

---

²⁰¹ (البردة) Hırka: tas. Bir mürit adayı belli bir deneme ve hazırlık döneminden sonra tarikata ehil ve şeyhe layık görülürse ona tekkede yapılan bir törenle hırka giydirilir. Hırka giyen talip artık bundan böyle şeyhin müridi, tarikat mensubu ve diğer müritlerin kardeşidir. Tarikatın kural ve ilkelerine uymak, kendisine verilen görevleri seve seve yerine getirmek zorundadır. Hırka giymek, mürit adayını şeyhin kabul ettiğinin, dolayısıyla Hakk'ın da kendisini kabul ettiğinin simgesidir. Hırka giyen talip artık belli bir derneğin üyesidir. (Uludağ, a.g.e., s. 166. *Hırka* mad.)

²⁰² (زوق) Zevk: tas. A) İlâhî tecellîlerin uç vermesi; vecd. B) tecellîlerin başlangıcı, hallerin başlangıcı. C) Hakk'ın tecellîsiyle evliyanın kalplerine attığı irfan nuru. Evliya, herhangi bir kitaba ve metne dayanmadan hak ile batılı bu nur sayesinde bir birinden ayırt eder. D) Hakk'ın Hak'la temaşa edildiği derecelerin ilki. Bu durumda İlâhî tecellîler art arda çakan şimşekler gibi çok az kalıcı olur. Bu durum biraz ilerlerse ona şürb (içme), son sınırına dayanırsa ona da rey (kanma) denir. Bu durum ruhun, masivadan arınmasına göre farklılık gösterir (Uludağ, a.g.e., s. 384. *Zevk* mad.) Basitliğine rağmen zevk tasavvufî bilginin yapısında büyük bir öneme sahiptir, çünkü: 1) Zevk sufilerle yapılan bütün tartışmalarda ayırım noktasını temsil eder. Bu anlamda zevk, tasavvufî tecrübeyle, hatta ortak olunamayan her şey ile yakından ilgilidir. Sûfîler, zevkten tasavvufî tecrübeyi tatmayan kimseye karşı bir set meydana getirerek, özel düşünme tarzlarıyla sûfî olmayanlardan bu sayede ayrılırlar. 2) Sûfîlere göre zevk bilgi yöntemidir. Zevk yoluyla elde edilen bir şey, ancak zevk vasıtasıyla öğrenilebilir, bu ilimden nasiplenmek sadece tadana mahsustur. Zevk İbnü'l-Arabî'de bir hal ve makamdır. (el-Hakîm, a.g.e., s. 724-726. *Zevk* mad.)

(دور)

من طور سيناء	سمع الصدا
الماء زيراء	وعندى صدا
ينبىء انباء	فقال الصدا
من الصدق للوعد	ليعلم ما جئت به بعد حين

Tûr-i Sinâ'daki yankıyı işittim

Bende akan bir su sesi var

Yankı haber verir, şöyle dedi,

Bir ara, getirdiğim va'din doğru olduğu bilinsin diye.

(دور)

اشهد بالله	تمنيت ان
ان به جاهى	و لم اعلمن
خص بانباهى	فقلت لمن
بما لكمو عندى	لقد علم الروح الخبير الامين

Temennim Allah'ı görmektir

Makamımın orada olduğunu da hiç bilemedim

Benim uyardıma memur edilene dedim ki:

“Güvenilir ve iyi bilen ruh benim size beslediğimi bilir.”

(دور)

بالعهد ازمانا	وفيت لكم
ذاك الذى كانا	و كان بكم
صدقا و ايمانا	و ما قلتكم
فمن يوفى بالعهد	اذا كان مثلى فى هواكم يخون

Nice zaman sözüme bağlı kaldım²⁰³

Bu önceden olan zaten sizinleydi

Size söylediğim doğruluğunuz²⁰⁴ ve imanınız içindir

Benim gibi birisi size olan sözde ihanet ederse, kim var sözü yerine getirecek.

(دور)

و النوى یردى	رجوت وصالا
قال یا بعدى	طلبت اتصالا
للذى عندى	فأنشدت حالا
اعذب بالصد	أحين رجوت الوصالا منكم أحين

Bir kavuşma istedim ama ayrılık bunu yere çaldı

Kavuşmak istedim, “benden uzak ol!” dedi

Yanımda olana da bu durumu söyledim

İltifat edilmeme, reddedilme azabına mı maruz kalıyorum!

11. Muvaşşaha:

(مطلع)

السرمى كاني من انى

Sır bendendir, sanki ben benden var olmuşum.

²⁰³ (وفاء) Vefâ: tas. A) Ruhü gaflet uykusundan uyandırmak, zihni dünya dağdağasıyla meşgul etmemek. Sözde samimi olma, ruhun dürüstlük içinde bulunması. B) Ezelde, bezm-i eleste Allah'a verilen söze, misaka bağlı kalmak. C) İnsanlara verilen ahdi korumak. (Uludağ, a.g.e., s. 370. Vefâ mad.)

²⁰⁴ (صدق) Sıdk: tas. A) mahvolmanın söz konusu olduğu yerlerde bile hak olanı söylemek. B) yalandan başka bir şeyin insanı kurtaramayacağı hallerde dahi doğruluktan ayrılmamak. C) Özün söze uyması (Uludağ, a.g.e., s. 312, Sıdk mad.) Ayrıca bkz: (el-Hakîm, a.g.e., s. 553-555, Sıdk mad.)

(دور)

رأيت ربي
دعوت صحي
رآه قلبي
فما يثنى
بالمنظر الاجلي
للمور الاحلى
في الصورة المثلى
الا اذا يثنى

Yüce Allah'ı en açık-seçik şekilde gördüm.

Ben arkadaşlarımı²⁰⁵ o en tatlı pınara çağırdım

Kalbim onu en yüce ve yüksek bir şekilde gördü

Gönlüm, onun azameti karşısında eğilip büküldüğü zaman övülür O.

(دور)

إلى الكئيب
نحو الحبيب
فيا طيبي
فقال حذني
دعتني اشواقي
دعاء مشتاق
هل لي من راق
ذلك في عدن

Özlemlerim²⁰⁶ ve arzularım beni çöllere²⁰⁷ sürdü

Sevgilinin yolunda, (onu) özleyen çağırısı²⁰⁸ gibi

Hekimime²⁰⁹ söyledim “var mı beni tedavi edecek ?” (muska veya tılsım ile)

Sevgilim dedi ki "Kurtuluşun Adn cennetlerindedir."

²⁰⁵ (صاحب - صاحب) Sâhib – Sahb: tas. A) Sohbeta katılan, mürit, derviş B) Yoldaş, musahip. C) Ehl D) Bir beldeyi veya şehri manen koruyan ve ona bekçilik eden veli veya yatur; örn. Konya'nın sahibi Hz. Mevlâna'dır. (Uludağ, a.g.e., s. 301, *Sahib* mad.)

²⁰⁶ (شوق - أشواق - اشتياق) Şevk – Eşvâk – İştîyâk: Özlem tas. Gönlün sevgiyle buluşma arzusu. Allah'a kavuşma özlemi (Uludağ, a.g.e., s. 329. *Şevk – İştîyâk* mad.)

²⁰⁷ Metinde *kum tepesi, kumul* (كئيب) olarak geçmekte fakat burada *çöl* olarak çevirdik.

²⁰⁸ (دعا) Dua: tas. Kulun Hakk'a yakarışı. Halkın duası lisanla, zahitlerinki fiille, ariflerinki hal diliyledir. Dua sevgiliye özlem duymaktır. Dua Hakk'ın huzuruna utanarak çıkmaktır. (Uludağ, a.g.e., s. 111. *Dua* mad.)

²⁰⁹ (طبيب) Tabîb: tas. Mürşit, pir, kâmil insan (Uludağ, a.g.e., s. 335, *Tabîb* mad.)

(دور)

رأيت صوتي يطلبه كوني
وقال عيني ان به عوني
وليس بيني عنه سوى بيني
فقال آئن قلت اذا تشي

Gördüm ki iffetim, benliğim korunmamı istiyor

Ve gözüm²¹⁰ (nefsim) dedi ki: “Onda benim kurtuluşum var”

Ondan uzak olan sadece benim

Dedi ki: “Sen översen ben överim.”

(دور)

من لي بذاتي من لي بايلافي
وفي ممتي حكم لايلافي
فقلت آتي قال بأوصافي
اياك اعني بالذکر اذ أكني

Kim var yardımcı olacak kendimi tanımama!

Ölümümde reddedilmez bir karar var

Geliyorum dedim, bana “sıfatlarınla²¹¹ gel” dedi

İşte küyesiyle çağırdığım zaman seni kastediyorum.

²¹⁰ (عين) Ayn: 1. Göz, öz, kaynak, çeşme, halis, mal, zihnin dışındaki varlık 2. tas. Bir şeyin Allah'ın ilmindeki sureti (Uludağ, a.g.e., s. 58. Ayn mad.)

²¹¹ (وصف - أوصاف) Vâsf, Evsâf: tas. Niteleyen kişinin nitelediği zatın fiillerinden, hükümlerinden ve ahlakından bahsetmesi. Vâsf kısa, naat geniş olarak tasvir edilenden söz etmektedir. Kulun Allah'ın vasflarıyla vasıflanmasına *ittisaf bi-evsafillah* denir. Halkın zati vâsfı, zati itibariyle mümkün ve fakir (muhtaç) olmasıdır. (Uludağ, a.g.e., s. 367. Vâsf mad.)

(دور)

من كان مثلى   يلى و لا يلى
فقال كللى   انك من اهلى
قد قال قبللى   من ليس من شكلى
اخلفت ظنى   يا كعبة الحسن

Benim gibi olan sınanır²¹², zorluklara katlanır ve gözden düşmez

Benim bütün²¹³ varlığım ve benliğim "sen bendensin" dedi

Benden olmayan benden önce söylemişti:

"Hayal kırıklığına uğrattın beni, Ey güzelliklerin odağı!"²¹⁴

12. Muvaşşaha:

(المطلع)

كل شئ بقضاء و قدر   هكذا المعلوم
والذى يقضى به حكم النظر   سرّ مكتوم

Her şey bir kaza²¹⁵ ve kader üzerinedir, bu bilinir

²¹² Metinde "بلى - يلى" denemek, sınamak anlamındaki sülasi fiil geçmektedir. Bunun mastarı ise (بلاء) Belâ'dır. Bu ise tas. Hakk'ın kulunu denemesi, kendisinde mevcut olan iyi hallere gerçekte sahip olup olmadığını ona fiilen göstermesi, bu amaçla onu sıkıntıya sokması ve azap çektirmesi. Kulun Hakk'a yakınlığı, ondan gelen eza ve cezalara samimi bir şekilde katlanması nispetinde olur. Onun için hadiste, "En şiddetli belalara duçar olanlar peygamberlerdir, sonra da veliler," buyrulmuştur. (Uludağ, a.g.e., s. 71. *Belâ* mad.)

²¹³ Küll: tas. A) Kul, Allah'tan başkasına az ya da çok bağımlı olduğu sürece Hakk'a bütünüyle (küllîyen) küll olamaz. B) İsimleri kendisinde toplayan İlâhî birlik (vahidiyet) mertebesi itibarıyla Hakk'ın ismi. Bu itibarla ona *Bizatıhi tek, isim ve sıfatlarla küll* de denilmiştir. (Uludağ, a.g.e., s. 211. *Küll* mad.)

²¹⁴ Metinde "كعبة" Kâbe geçmektedir. Bu ise; vuslat makamı, gönlün Hakk'a, kalbin sevgiliye yönelmesi demektir. Bu makamda aşkın sevgilisine ermesi için ihrama girmesi icap eder. Hacılar Kâbe'ye giderken, aşıklar dostlarına giderken ihrama girerler. Hacılar Kâbe'yi, Kâabe Hak aşıklarını tavaf ve ziyaret eder. Zahirdeki Kâbe ibadet, batındaki Kâbe temaşa içindir. İki Kâbe (Beytullah) vardır: Mekke'deki bina ve gönül (kalp, dil). Sûfilere göre gönül Kâbe'si daha önemlidir. (Uludağ, a.g.e., s. 198. *Kâbe* mad.)

Hükümün neye göre verildiği ise bir sırdır.

(دور)

كل من اشهده سرّ القدر   ربه يعلم
ان بالحكم الذى فيه ظهر   عينه لا يفهم
عجبا فيمن له نعت البشر   و هو لا يفهم
والذى يشهده نور القمر   فهو المرحوم
والذى غيب عنه و استسرَّ   ذلك المحروم

Bildiğim tek şey, kaderin sırrını²¹⁶ Allah'ın bildiğidir

Kendisinin tecellî ettiği o yargıda (yine) O zatın kendisi hüküm verir

“Benim” diyen insana²¹⁷ şaşırırım ki, (bu kader sırrını) anlamaz!

Ayın ışığının²¹⁸ kuşattığı kişi rahmete kavuşmuştur

Nur kimden ayrışsa o mahrum olmuştur.

---

²¹⁵ Kaza Hakk'a aittir (Allah şuna hükmeder gibi) ve kazasını belirli ölçü anlamında kader ile mümkün indirir. Bu bağlamda kaza değiştirilemeyeceği halde, kader artma ve eksilme kabul eder. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 398. *Kader Sırrı* mad.)

²¹⁶ (سر القدر) Kader Sırrı: Kader sırrı. Hakk'ın ezeldeki aylar (şeyler) ve bu ayların dış âlemde gerçekleşmeleri durumunda sahip olacakları haller hakkındaki ilmi. Allah bir ayn hakkında ne biliyorsa, ayn üzerine ancak onunla hükmedilir. İbn Arabî'ye göre her mevcudun ezelde bir ayn-i sabitesi vardır. Mevcut, bu ayn-i sabitenin gerektirdiği biçimde dış âlemde gerçekleşir. Neyin neyi gerektirdiğini yalnızca Allah bilir. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 313, *Sırrı Kader* mad.)

²¹⁷ (بشّر) Beşer: İnsan beşer adını Tanrı'nın kendisini iki eliyle yaratmasından almıştır. O halde iki nokta beşer cinsinin diğer yaratıklardan ayrışmasını temin eder: Birincisi Tanrı'nın onu doğrudan yaratması; ikincisi yaratmanın Tanrı'nın iki eliyle (Sâd sûresi, 75. âyetine işaret "Ey iblis, o Benim iki elimle (kudretimle) yarattığıma secde etmene sana ne engel oldu? Kibirlenmek mi istedin? Yoksa yücelerden mi bulunuyorsun?" dedi.) gerçekleşmesidir. Bunun İbnü'l-Arabî'nin diliyle ifadesi, Hakk'ın isim ve sıfatlarının bütün kemallerini beşer cinsinde ortaya koymuş olmasıdır. Bu sayede beşer cinsi Tanrı'nın suretine göre var olmayı hak etmiştir. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 118. *Beşer* mad.)

²¹⁸ Ay Peygamberliği – Güneş peygamberliği: İbnü'l-Arabî peygamberlerin ve peygamberlere varis olan vekilin peygamberliğini anlatmak için güneş ve ayın ışığı örneğini kullanmıştır. Veli ve varisin peygamberliğini, ışığını güneş konumundaki peygamberlikten alması yönünden, aya benzer, müstakil değildir. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 84. *Ay Peygamberliği – Güneş Peygamberliği* mad.)

(دور)

شاهد النقل الذى حيرنى
و به أحيى
و دليل العقل قد صيرنى
منكرا أشيا
فتراى عندما خيرنى
اكره المحيا
فانا بين عقل و خبر
ظالم مظلوم
فإذا سرّحت من سجن الفكر
قمت بالقيوم

Beni hayrete düşüren, sayesinde yaşadığım varlığı bir gör!

Akılla yola çıkmak²¹⁹ beni bazı şeyleri inkar eder hale getirdi

Beni muhayyer bıraktığı zaman da hayattan²²⁰ zevk almadığımı görürsün

Ben akıl ve haber arasında bir durumdayım, (aklı kullandığım zaman) hem kötülük yapan hem de gören konumunda olurum

Fakat bundan kurtulursam, Kayyûm²²¹ olan Allah'ın sayesinde yön bulurum, doğru olanı yaparım.

---

²¹⁹ Mutasavvıflar İlahî, ezeli ve ebedî gerçeklerin akıl yoluyla kavranamayacağını belirtir, nazari akli reddeder ve keşf ve marifet anlayışlarıyla uyuşan farklı bir akıl anlayışı ileri sürerler. Aklın ulaştığı son nokta hayret, hayretin sonucu sekrdir, yani sâlik rububiyeti temaşa edince aklını kaybeder. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 34. *Akıl* mad.)

²²⁰ (حيات) Hayat: tas. Sâliki dünya bağlarından ve nefsanî arzulardan koparan kutsal ve İlahî nurun tecellî etmesi. Hak ile hayatta olmak için halk ile yaşama haline son verilmesi lazımdır. Kötü hal ve hareketlerin sona ermesi ölüm, iyi hal ve hareketlerin edinilmesi hayattır. "Gerçek sûfi, ölmeye önce ölür ve hakiki hayata kavuşur" (Uludağ, *a.g.e.*, s. 162. *Hayat* mad.) Varolan şey, canlı (insan, hayvan ve bitki gibi) denilsin veya denilmesin (cemad, donuklar) İbnü'l-Arabî'ye göre diridir. İbnü'l-Arabî'nin her şeyde hayat bulunduğunu teyit için kullandığı kıyas şudur: Birinci öncül: Her şey Allah'ı tesbih eder (İsrâ sûresinin 44. âyetine işaret vardır "Yedi gök, yer ve bunların içinde bulunanlar, Allah'ı tesbih ederler. O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir varlık yoktur. Fakat siz, onların tesbihlerini iyi anlamazsınız. Şüphesiz O, halimdir çok bağışlayandır.") İkinci öncül: Tesbih eden her şey canlıdır. Bu iki öncülden çıkan netice: Her şey canlıdır. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 266. *Hayat* mad.)

²²¹ Göklere, yeri ve bütün mahlukatı ayakta tutan.

(دور)

فابي عقلى	بالتجلى فى التدلى قلت به
قال لى قل لى	والتجلى فى التحلى منه به
ما لهوى من لى	انت منى عين ظلى فانتبه
قلت بالمفهوم	ان جرى الامر على حكم البصر
ينتفى المرسوم	أو جري الامر على حكم العبر

Onun yukarıdan aşağıya inerek belireceğini²²² sanıyordum ancak aklım bunu reddetti

Onun görünmesi ondan gelen bir takım süslerledir, bana "Söyle!" dedi

Sen bendensin benim gölgemin aynısısın, uyan!²²³ Benim olanın eğlencesi yoktur

Eğer işler gözün karar verdiği şekliyle ise, makul olanı savunurum

Fakat hikmetin hükmü geçerli ise, varsayımlar çürür.

(دور)

و كل ما يجرى	لو أن ما بي من شئون العباد
يسكن عن دور	يكون بالسبع الطباق الشداد
لصاحب الامر	ان الذى كان لبي مراد
و انه موهوم	الصبر أولى بي من اجل الظفر
مزاجه تسنيم	فاشرب رحيقا عند وقت السحر

²²² (تجلى) Tecellî: tas. Gaybten gelen ve kalbe zâhir olan nurlar. Görünmeyen kalplerde görünür hale gelmesi. Tecellî kavramında daima bir gaypten şuhûda, karanlıktan aydınlığa, bilinmezlikten bilinirliğe, belirsizlikten belirliliğe geçiş vardır. Tecellî sâlike cezbe, bazen sükûn verir. (Uludağ, a.g.e., s. 341. *Tecellî* mad.) Tecellî İbnü'l-Arabî'nin düşünce yapısının her yönüne sirâyet eder ve bütün teorileriyle i içe girer. Hatta tecellî İbnü'l-Arabî'nin vahdet-i vücüt teorisinin üzerine kurulduğu dayanaktır. Çünkü yaratma, varlık çoğalmaksızın çokluğun birlikten çıkması ve tasavvufî bilgi ancak tecellîyle yorumlanabilir. İkiye ayrılır: varlık tecellîsi ve müşahede tecellîsi veya ilmi-irfani tecellî. Varlık tecellîsi: Bütün âlem ez-Zâhir (Zuhur eden) ismi yönünden İlâhî tecellînin suretidir. Hak eşyada tecellî eder, yani onlarda zuhur eder ve bu tecellîyle eşyaya varlık verir. Şuhudi tecellî veya ilmi-irfani müşahede: bu anlamda tecellî keşfin bir türü olması yönünden marifetle birleşir ve tecellîgâhı silip (fena) bilgi kazandırır. İbnü'l-Arabî'ye göre Allah'a dair bilgi ancak bu yolla olabilir. (el-Hakîm, a.g.e., s. 608. *Tecellî* mad.)

²²³ (نوم) Uyku: Tasavvufta az uyumak (kılet-i menam, taklil-i menam) esastır. Uyku ile geçen zaman boşa gider. Zira uyku ölümün kardeşidir. (Uludağ, a.g.e., s. 273. *Nevm* mad.)

Kulların işleri ve bütün olup biten her şey yedi kat gökte olsaydı, oradaki her şey hareketi bırakırdı

Bir ihtiyaca cevap verecek kişi şimdi iş başındadır

Sabır²²⁴ bana daha layıktır, çekilen bunca meşakkatlerden sonra

Seher vaktinde keskin şarabı²²⁵ iç ki, içinde cennette, odaların üzerinden akan ırmakların suyundan²²⁶ vardır.

(دور)

رأيت التي مازالت الغيها	بساحل البحر
قبلتني بالله ابغيها	فقلت للنفس ترى
عن جملي وذاك تطغيها	فانشدت تحبر
يا ابني او أطوم	ليتني رمل على شط البحر
لبلاد الروم	وترى عيني مذ تطلع سحر

Deniz²²⁷ kıyısında halen ihmal etmekte olduğum sevgiliyi gördüm

²²⁴ (صبر) Sabır: tas. Başa gelen musibetlerden dolayı Allah'tan başka kimseye şikâyetçi olmamak, sızlanmamak, yakınmamak, kendini acındırmamak. Kul, karşılaştığı sıkıntı ve belaların verdiği üzüntüyü yalnızca Allah'a arz eder ve onun İnâyetini ister. Fakirin sabırlı, zengin'in şükür ehli olması lazımdır. Sabır, musibetle karşılaşılan ilk anda bahis konusu olur. Sabır, haramlardan uzak kalmada ve dini emirlere uymada bahis konusu olur. (Uludağ, a.g.e., s. 298. *Sabr* mad.) Sabır nefsi hapsedmektir. Kul nefsinin Hakk'ın emriyle hakikatinin gerektirdiği yeme ve içmeden alı koymuştur. (el-Hakîm, a.g.e., s. 543. *Sabır* mad.)

²²⁵ (رحيق) Rahîk: Keskin şarap. Tas. Cennette bulunan şerbet. Gâyet latif bir şerbetir ve şifalıdır. Kokusu misktendir. (Muhyiddîn İbn Arabî, *Dürri Meknûn (İnci Dizileri)*, Çev. Şevket Gürel, Esmâ Yayınları, İstanbul, b.t.y., s. 42) Bu kelime, Mutaffifin sûresinin 25. âyetinde "Onlara mühürlenmiş halis bir içkiden sunulur," şeklinde geçmektedir.

²²⁶ (تسليم) Tesnîm: Mutaffifin sûresinin 27. âyetinde "Karışımı Tesnim'dendir (En üstün cennet şarabındandır,)" şeklinde bulunmaktadır. Ayrıca "Tesnim'den daha latif bir şerbet yoktur. Onun acayibi budur ki; bir kadeh içsen boşalır, fakat kudret tarafından yine dopdolu olur," ibaresi İbn Arabî'nin adı geçen eserinde yer almaktadır. (İbn Arabî, a.g.e., s. 42.)

²²⁷ (بحر) Bahr: Deniz. Tas. A) Hakk'ın sonsuz olan sıfat ve zat makamı ki, bütün eşya ve varlıklar bu sonsuz ummanın dalgalarıdır. B) Küllî varlık âlemi. Vahdet (birlik) umman, kesret (çokluk) bunun dalgalarıdır. Sûfiler genellikle varlığın tek olduğunu, çokluğun görünürde kaldığını anlatmak için deniz örneğini kullanırlar (Uludağ, a.g.e., s. 65. *Bahr* mad.) İbnü'l-Arabî bahrı görünür ve bedensel olan berrin (kara) karşıtı olarak görünmeyen ve manevi olanı anlatmak için kullanır. Bazen de bahrın

Seyrimi, kiblemi²²⁸ gören nefsimde dedim ki, istediğim, peşinden koştuğum Allah'tır
Benden haber vererek şöyle dedi, ki bu onu azdırıyor
Ey oğlum, keşke deniz kıyısında bir kum olsam ya da bir deniz hayvanı
Seher²²⁹ güneşi doğduktan bu yana gözüm Rum topraklarını²³⁰ görür.

13. Muvaşşaha:

(المطلع)
سر الكون علم الشئون لو كان يكفيني

Keşke yetseydi bana, varlığın ve mevcudatın sırrı.

(دور)
لكن سرّي يبغى الزيادة
عن الامر و هي عبادة
وذو الامر منه الافادة
فان يبدو في كل حين مازالت في هون

Fakat sırrım, benliğim daha çok istiyor, ibadet de²³¹ budur

---

genişlik, kapsam ve ihata gibi özelliklerini benzetme olarak kullanır. Bahr esin kaynağı olan bağlamlarından yararlanılan tasavvufî simgelerden birisidir ve İbnü'l-Arabî ondan bütün düşünce yapısında yararlanmaya çalışır. Böyle İbnü'l-Arabî'de bahr bilgi ve sırları içerdiği için genellikle marifet ve ilimle ilgili bağlamlarda tekrarlanır. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 101-102. *Bahr* mad.)

²²⁸ (قبلة) Kible: tas. Sevgili, Hak, Hak dostu olan mürşit. Avamın kiblesi Kâbe, havassın kiblesi gökteki arş, havassu'l-havassın kiblesi kâmillerin gönlü, ariflerin canıdır. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 212. *Kible* mad.)

²²⁹ (سحر) Seher: Tan yeri ağardıktan sonra başlayan ve güneşin doğmasına kısa bir süre kalmasına kadar süren zaman. Seher vakti yapılan dua ve ibadetlerin kabul şansı çok fazladır. Veliler seher vaktini ganimet sayar. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 306. *Seher Vakti* mad.)

²³⁰ (بلاد الروم) Biladu'r-Rum: Bugünkü Anadolu toprakları. Geniş bilgi için bkz. Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Buldân*, Dâr Sâdır, Beyrut, b.t.y., c. III, s. 97-100.

²³¹ (عبادة) İbadet: tas. Sâlikin gösterdiği çaba. İbadet üç maksat için yapılır: cehennem korkusu ve cennete girme ümidi için; Allah emrettiği için ki, bunlar ibadeti bir şeref sayarlar. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 178. *İbadet* mad.) İbnü'l-Arabî ibadeti varlık hakikatinin iki yönü arasında karşılıklı bir eylem sayar. Varlık hakikatinin iki yönü, Hak ve halktır. Bu durum, bazı İbnü'l-Arabî yorumcularının tepkisine yol

Beyan emir sahibinden gelir

Eğer her an görünecek olsa rahatlarım.

(دور)

لكن يبدو وقتا و يخفى
وما يعدو من كان احفى
فهو الفرد البرّ الاوفى
يا نفس بينى عن كل تكوين
فى مجلاه

Fakat bir görünür bir kaybolur

Yalın ayak olan koşamaz²³²

Tektir, Birrdir²³³ ve sözünde duran O'dur

Ey nefis! Onun tecellîsinde bütün yaratılmıştan ayrı dur.

(دور)

خير الناس من كان اعلم
ووسواسى لو كان يكتم
عن وسواسى ما الحق انعم
على قلبى بما يقينى من كل تزيين

İnsanların en iyisi daha çok bilenidir²³⁴

Keşke kuruntular²³⁵ kuruntudan korunsa idi

---

açmış ve bilhassa Ebû'l-Alâ Afiff'i memnuniyetsizliğini göstermeye ve Hak için ibadet kelimesini kullanmanın nahoş bir şey olduğunu açıklamaya sevk etmiştir. (el-Hakîm, a.g.e., s. 310. *İbadet* mad.)

²³² Bir bakıma "etimiz – budumuz ne bizim" demektir.

²³³ (البر) el-Birr: Kulları hakkında müsait bulunan... İyiliği ve bahşışı çok olan. (Tatlısı, a.g.e., s. 202.)

²³⁴ (علم) Alim: tas. A) Yüce Allah'ın, kendi zatını, sıfatlarını, fiillerini ve isimlerini, yani bunların tecellîlerini yakın yolu (ilme'l-yakin) ile temaşa etme mertebesine çıkardığı kişiler. Söz konusu hususları müşahede yoluyla temaşa edenlere arif denir. B) Zâhirî hükümleri ve şer'i hususları bilip de tasavvufa yabancı kalan bilginlere de alim denir. (Uludağ, a.g.e., s. 38. *Alim* mad.)

Gerçek benim vesveselerimin üstesinden gelemedi

Kalp her türlü süslemeye karşı beni korudu.

(دور)

جل الامر ان فقير

وفي الفقر خير كثير

وفي الوفر مكر يفور

ما يدري بي عند الكون الا الذي دوني

İşin aslı bu ki ben muhtacım²³⁶

Fakirlikte bir çok hayır vardır;

Zenginlikte ise taşıp kaynayan bir hilekarlık²³⁷

Bendeki gizli halleri, yalnızca benden aşağıdakiler bilir.

(دور)

ما احياني الا الوجود

وعناني الا المزيد

قد اغناني بما اريد

يفرح بي او تلتقيني من هو على ديني

²³⁵ (وسوسة) Vesvese: tas. Şeytan'ın ilkaı, kötü bir işin yapılması, iyi bir işin terk edilmesi veya geciktirilmesi veya eksik yapılması için Şeytan'ın insanı kışkırtması, aklını çelmesi, nefsin aşağı arzularına uymaya teşvik etmesi. Vesveseyi ilhamdan ayırt etmenin ve bu ikisini birbirine karıştırmamanın yolu helal lokmadır. (Uludağ, a.g.e., s. 374. Vesvese mad.)

²³⁶ (فقير) Fakîr: tas. Sâlikin Hak'ta fani olması ve kendini ona muhtaç bilmesi. "Ey insanlar sizler fakirsiniz, Allah'a muhtaçsınız" (Fâtır, 15). Kibir ifade eden "ben" sözü yerine tevazu gösterip "fakir", "sen" yerine de hürmeten "nazirim" denir. (Uludağ, a.g.e., s. 131. Fakîr mad.)

²³⁷ (مكر) Mekr: tas. Allah'ın emirlerini dinlemeyen bir kuluna nimet üzerine nimet vermesi, edepsizliğine rağmen durumunu olduğu gibi bırakması ve olağanüstü hususları başarmayı ona nasip etmesi. Bu anlamda mekr, istidracdır. Bu yüzden sâfiler kendilerinden zuhur eden kerametlerin mekr-i İlâhî olmasından endişe ederler. Tanrı katından gelen tuzağa işaret için tasavvufî metinlerin büyük kısmında kullanılmış bir terimdir. Mekr, itaatsizliğine rağmen Tanrı'nın ihsanlarının kuluna ulaşması, edepsizlik yapmasına rağmen halinin sürekli kılınması, gayret ve hakkı olmaksızın kerametleri izhar etmesidir. Mekr, deneme ve imtihan niyetiyle, kul için İlâhî bir tuzaktır. Bu deneme ve imtihan, sâlikin olgunlaşmasında eğitici bir işleve ve role sahiptir. (el-Hakîm, a.g.e., s. 454. Mekr mad.)

Beni sadece varlık²³⁸ diriltti

Çokluk beni sıkıntıya düşürdü

İstediyimi bana verdi²³⁹

Benim dinimden²⁴⁰ olan kişi benimle sevinir²⁴¹ ve bir araya gelir.²⁴²

14. Muvaşşaha:

(مطلع)

رأيت عند السحر   رؤيا من الوحي المبين   انزالا
على قلب أمر   حالا وقولا ان يكون   فعلا

Seher vakti gördüm açık vahyin²⁴³ rüyasını²⁴⁴

²³⁸ (وجود) Vücut: tas. A) En mükemmel anlamdaki vecd hali; Hakk'ı bulma, erme. Sâlik, beşeriyetinden tam olarak fani olunca Hakk'ı bulur. Zira hakikat sultanı tecellî edince, benlikten eser kalmaz. B) Varlık, insanın kendine bir varlık görmesi; kibir. "Senin vücudun öyle bir günahdır ki, başka hiçbir günah onunla mukayese edilemez" zira gerçek varlık, Hakk'ın varlığıdır. Bizimki iğreti (mustear), hatta hayalidir. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 375-376. *Vücut* mad.) Vücut elde edilebilen bir makamdır ve bunun elde edilmesi de "var olanlar" anlamında mevcuda, başka bir ifadeyle, Hakk'ın dışındaki her şeyden uzak durmaktır. Vücut, ilk defa tutarlı ve mantıklı bir üslupla İbnü'l-Arabî tarafından dile getirilmiştir. İbnü'l-Arabî varlığı bireyleriyle gerçeklik kazanan veya onların dışında bulunan bir cins saymamış, bilakis varlığı cinsin zıddı yapmıştır. Cins, birliği göreceli, çokluğu gerçek olandır. Bunun yanı sıra cins, bireylerinin dışında bulunmaz. Halbuki varlık, birliği gerçek, çokluğu göreceli olandır; varlığı da şahıslarının varlığı sayesinde gerçekleşmez. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 690-691. *Vücut* mad.)

²³⁹ (غناء) Gına': tas. Tam ve kâmil mülkiyet. Mutlak olarak gani (zengin) Allah'tır; çünkü her şeyin zatu onundur. Hak ile kendini zengin bilen (istinga bi'l-Hak) ondan başkasına muhtaç olmaz; zira Hakk'a sahip olan, her şeye sahip olur. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 146. *Gına'* mad.)

²⁴⁰ (دين) Din: 1. Tefrika makamında meydana çıkan itikat 2. Aşk, sevgi. Mutasavvıflar belli kural ve biçimlerden oluşan resmi ve genel bir dinin üstünde samimi ve özel bir din anlayışından, yani sevgi dininden (dinu'l-hub) bahsederler. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 108. *Din* mad.) İbnü'l-Arabî'nin dine bakışı iki yönlüdür: Sözlük anlamıyla, ve şer'i anlamıyla din. Sözlük anlamından ise üç kavram çıkartır: Buna göre din ceza (karşılık ve amelin sahibine dönmesine), boyun eğme ve adettir. İbnü'l-Arabî şer'i açıdan iki kısma ayırır: Allah katında din ve yaratıkların katında din. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 150-151. *Din* mad.)

²⁴¹ (فراح) Ferah: tas. Sevgiliye yakın olma halinin kalbe verdiği haz, manevi neşe. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 135. *Ferah* mad.)

²⁴² (لقاء) Lika: tas. Maşukun aşğa zâhir olması. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 228. *Lika'* mad.)

İnerek küçük bir kalbe, davranış²⁴⁵ ve sözle hükmedip, harekete geçmesi için.

(دور)

لما دعاه الهوى	الى الذى ذكرته
او هن منى القوى	ذاك الذى سمعته
من ساكنى نينوى	وذوقهم قد ذقته
فى نومه قد فسر	كمثل ذى النون الامين
لم يدر عين الخبير	فظن ظننا اليقين
	ادغالا
	مازالا

Aşk²⁴⁶ onu çağırdığında onu andığı şeye

Daha önce duyduğum şey ki gücümü tüketti

²⁴³ (وحى) Vahy: tas. Hakk'ın hitabı, sûfilere gelen ilham. İbn Arabî "Sözlerimiz vahy-i kelimadır, ama vahy-i ilhamdır" der (Uludağ, *a.g.e.*, s. 365. *Vahy* mad.) Vahiy bütün varlıklara yönelik kapsamlı ve genel İlâhî hitaptır. Hitabın kendisi, araya bir ayırım veya ifade girmeksizin, bu hitaba mazhar olanın onu anlamasının ta kendisidir. Bu kapsamlı ve genel hitabı İbnü'l-Arabî – ki buna Kuran'dan dayanak bulur – arzî vahiy (bu vahiy belirli vakitlerde gelir) karşısında zâtî vahiy diye isimlendirir. İlâhî vahiy, kapsamlı ve geneldir. Zâtî vahiy, fitrîdir, kazanılmış değildir. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 655-656. *Vahiy* mad.)

²⁴⁴ (رؤيا) Rûya: tas. Rûya üç çeşittir. Allah'tan olan rûya, melekten olan rûya, Şeytan'dan olan rûya. Birincisi açık olduğundan yoruma ihtiyaç göstermez, ikincisi "rûya-yı sadıka" olup yoruma muhtaçtır. Üçüncüsün aslı yoktur. Rûya peygamberliğin kırkaltıda biridir. Tasavvufî menkıbelerin çoğu rûyalara dayanır. Bazen rûyalara aşırı derecede önem verildiğinden "rûyayı bırak, rû'yete bak" denilmiştir. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 296. *Rûya* mad.)

²⁴⁵ (حال) Hal: tas. İnsanın iradesi ve çabası olmadan sırf Allah'ın bir lütfu olmak üzere kalbe gelen manalar (feyz, bereket, marifet, his ve heyecan). Şimdiki zaman, içinde bulunulan vakit ve an. Hakk'ın rızasını ve sevgisini kazanan iyi kullara hal sahibi denir. Hal sahibi, veli ve ermiş anlamına gelir. Haller sırf İlâhî bir armağan ve bahşiş olmakla beraber bunların daha iyi, sürekli olmasında iyi amel ve ibadetlerin etkisi vardır. Sûfî bir halde aslandan korkmaz, diğer halde keklikten bile korkar. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 154. *Hal* mad.) Hal çaba ve gayret olmaksızın kalbe gelen şeydir. Bir şeyin hal olabilmesi, yok olması ve saflaşınca kadar benzerinin ardından gelmesi şartına bağlıdır. Bazen benzeri ardından gelmez. Hal konusunda İbnü'l-Arabî'nin genellikle benimsediği iki teoriye dayanarak hal hakkında iki kaynak ileri sürdüğünü görmekteyiz. Birinci kök, hal teriminin aslının halle (حل) 'yerleşmek' olmasıdır. Bunu hallerin peş peşe gelen benzerler olduğunu dikkate almadan, hallerin sürekliliği fikrini benimseyenler ileri sürmüştür. İkinci teori ise "dönmek, dönüşmek" anlamında hâle – yehûlu (حال – يحول) dur. Bunu ise makam sabit iken, hallerin kayboluşunu düşünenler ileri sürmüştür. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 240-241. *Hal* mad.)

²⁴⁶ (هوى) Heva: tas. A) Nefsin tabiatın gereğine meyiletmesi, süfli cihete yönelip ulvi cihetten yüz çevirmesi. Şer'î ölçülere bakmaksızın nefsin hoşuna giden şeylere yönelmesi. B) Aşk (Uludağ, *a.g.e.*, s. 164. *Heva* mad.)

Ninova²⁴⁷ yerlileri hakkında, onların vardığı tada varmıştım

Uyurken karmaşık şeyleri yorumlayan, emin olan Yunus (a.s) gibi

Gerçek²⁴⁸ mevcut olduğu halde, sadece zan yürütüp işin özünden haber veriyor.

(دور)

قلبي اليه ليرى	بالله يا من دعا
بطلبه عند السرى	امرا اليه سعى
لما اليه قد سرى	فكان نعم الوعا
ان جالا	بجلمية السرّ المصون
حوّالا	كانه الصبح المبين
	علاه دون البشر
	هو القضا و القدر

Allah aşkına kendisini görmesi için kalbimi çağıran ey kişi!

Gece yolculuğu sırasında ardına düştüğü şeyi bulmak için

Kendisine akan şeye ne güzel bir kaptı²⁴⁹

O gizli saklı sırlarla süslenerek, diğer insanların ulaşamadığı bir yere ulaştı

O bir kaza ve kaderdir, tıpkı ortalığı kaplayan açık bir sabah gibi.

²⁴⁷ Ninova: Yunus b. Metta (a.s.)'ın halkına gönderildiği Musul yakınlarındaki köyün ismi. Kabri de burada bulunmaktadır.

²⁴⁸ (يقين) Yakîn: tas. A) Vakaya uygun başka türlü imkansız ve değişmeyen inanç. B) Delille değil, iman gücüyle apaçık olarak görme. C) Saf kalple gaybı temaşa, fikri muhafazayla sırrı mülâhaza etmek. D) Bir şeyin hakikati konusunda kalbin doyum halinde olması. E) Her türlü şüpheyi ortadan kaldırıp tasdik edilen gaybın hakikatine ermek. Yakîn, gaib olan hakkında öyle kesin bir bilgidir ki, o gaib gözle görülse bu bilginin kesinliğinde ve doğruluğunda herhangi bir değişiklik olmaz. Yakîn müşahededir. Yakîn ile insan ateşe girer, su üzerinde yürür; yakın sahipleri katında bela nimete, rahatlık musibete dönüşür. (Uludağ, a.g.e., s. 378. *Yakin* mad.) Ayrıca bkz. (el-Hakîm, a.g.e., s. 696-700. *Yakîn* mad.)

²⁴⁹ Bir bakıma *kalbe* işarettir.

(دور)

المورشان حكما   عليهما النار التي
تفنيهما اذ هما   ضدان فانظر حكمتي
سيلهما قد طما   و ناره من جمليتي
ما ان لها من شرر   قد امنت منها الغصون اشعالا
و في مجارى العبر   ان لها من اليمين ادلالا

İki fitneci insan ateşe mahkum edildi ki bu onları yok etti

Çünkü zıttılar birbirlerine, bak şu hikmetime!

Onların suları²⁵⁰ taşı, onun ateşi benim özümde

Onun kıvılcımı yoktur ve dallar, ateşin kendilerini tutuşturmayacağına karşı emin oldular

Gözyaşı pınarlarında yemine karşı bir tavır var.

(دور)

لما اتى طالبا   يبغي الازار والردا
ولى به هاربا   رب الندى و الندا
فجاءه غالبا   تاج على الراس بدا
تاج حشاه الدرر   يلوح من فوق الجبين هلالا
يذهب نور لبصر   سياه يعطى كل حين أشكالا

İsteyerek geldiğinde, palto ve şal²⁵¹

Çiğın ve çağrının²⁵² efendisi, uçarak götürür onu

Galip²⁵³ olarak geldi oraya, başında bir taçla²⁵⁴

²⁵⁰ Seyl: tas. Coşkun haller (galebe-i ahvâl). (Uludağ, a.g.e., s. 311. Seyl mad.)

²⁵¹ Bkz. *Hırka* mad.

²⁵² Nida: tas. Hakk'ın kullarına nidası iki çeşittir: "alamet nidası" avam için olup korkutma ve uyarma niteliğindedir; "keramet nidası" havas için olup müjdeleme ve şereflendirme niteliğindedir. (Uludağ, a.g.e., s. 274. Nida mad.)

Alnı parlıyordu incilerle²⁵⁵ dolu taçla , hilal misali

Onun nuru kamaştırıyor gözleri, her an sokuyordu onu şekilden şekle.

(دور)

بحر العمى فى عمى يدرى رذاك المرتدى

وجاء مستفهما فيما به الوحي بدى

اوضحت ما اهما فى ناشد أو منشد

اذ الاله نشر رحمته فى العالمين ارسالا

أزال حكم الغير وجاء اصحاب اليمين ارسالا

Karanlıktaki²⁵⁶ karanlığın denizi, ona bürünen bilir

Oraya, vahyin başladığı yere sorarak geldi

Kapalı olanı açıkladın, dua edenin ve yakaranın diliyle

Yaydı Tanrı âlemler²⁵⁷ üzerine rahmetini ard arda

²⁵³ (غلبة) Galebe: tas. Sâliki tesiri ve hakimiyeti altına alan bir hal olup, sâlik bu hal içinde bulunduğu sürece sebebi düşünemez, edebe uyamaz, karşılaştığı şeyleri birbirinden ayırt edemez; bazen caiz olmayan şeyler de yapar. (Uludağ, a.g.e., s. 141. Galebe mad.)

²⁵⁴ (تاج) Tac: tas. A) Tarikat şeyhlerinin, ruhani saltanat ve manevi devlet simgesi olarak giydikleri külah. B) Sonsuzluk. Sonsuz olan Zâtın mahiyeti (Uludağ, a.g.e., s. 335. Tac mad.)

²⁵⁵ (در-در) Dürr-Dürer: tas. A) İtaat etmek, boyun eğmek. B) Hz. Peygamber, insan-ı kâmil, insan ruhu (Uludağ, a.g.e., s. 112. Dürr mad.)

²⁵⁶ (عماء) Amâ': tas. Ahadiyet mertebesi. Bu mertebede ululuk perdesinde bulunan Allah'ı ondan başkası ne bilir, ne de tanır. Cüneyd'in "Allah'ı Allah'tan başkası bilmez ve tanımaz" sözü bu mertebeyi anlatır. "Allah halkı yaratmadan evvel neredeydi?" sorusuna Hz. Peygamber, "Amâ'da idi, bunun ne altında ne de üstünde hava vardı" buyurmuşlardı. Kelimeler, konuşanın nefesinde vücuda geldiği gibi Allah hariç her şey de amâ'da vücuda gelir. (Uludağ, a.g.e., s. 40. Amâ mad.) Ama' Nefes-i Rahmani'nin ismidir. Bu isimlendirmenin nedeni şudur. Tanrı bilinmeyen gizli bir hazineyken, bilinmek istemiş ve bu istekle teneffüs etmiş, Nefes-i Rahman (âlemin yaratılışıyla ilgili olduğu için rahmete nispet) ortaya çıkmıştır. Bu nefesin sureti Ama' idi; çünkü bulut anlamındaki ama', buhardan meydana gelir ve Nefes-i Rahmani de Rahmani bir buhardır. O halde Nefes'in aldığı ilk suret Ama'dır, hatta Ama' Nefes-i Rahmani'nin ta kendisidir. (el-Hakîm, a.g.e., s. 67. Ama' mad.)

²⁵⁷ (عالم) Âlem: Tasavvufta çok çeşitli âlem kavramları ve tanımları vardır (bkz: el-Hakîm, a.g.e., s. 49-53. Âlemin aslı, Âlemin babası, Âlemin bütünü, Âlemin hakikatlerinin hazinesi, Âlemin mizanı, Âlemin özeti, Âlemin ruhu, Âlemin sureti, Âlemin toplamı, Âlemin yüce – büyük anası maddeleri). Mutasavvıfların ilk sûfîlerde rastlanmayan âlem kavramı hakkındaki görüşlerinin kaynağı geniş ölçüde felsefe, özellikle Yeni Platonculuk (bu felsefede, Platon'un idealist idealar kuramı, maddi

Başkalığın hükmünü kaldırdı ortadan ve geldi gruplar halinde "Ashâbu'l-Yemîn."²⁵⁸

22. Muvaşşaha:

(مطلع)

بالمتعالى عبده يصول وكل عارف يدري ما اقول

Onun kulu Yüce olanla zafer bulur, her arif benim ne dediğimi bilir.

(دور)

عين الوجود حكمه سرى

بكل جود ليلة السرى

وفى الشهود صبحه أنبرى

ياذا الجلال هل لنا سبيل إلى مواقف خطبها حليل

Varlığın özünün kuralı geçerli oldu

Miraç²⁵⁹ gecesinde bütün açıklığı ile

---

dünyanın manevi ilk öğeden doğduğu üstüne gizemci bir öğreti biçimini almış, idealizm teosofi düzeyine inmiştir. Gerek Hristiyan, gerekse Müslüman ülkelerde, feodal toplumda felsefenin gelişmesi üzerine büyük etki bırakmıştır. [İvan Frolov, *Felsefe Sözlüğü*, Çev. Aziz Çalışlar, Cem Yayınevi, İstanbul 1997, s. 532. Ayrıca bkz. Ahmet Cevizci, *Paradigma Felsefe Terimleri Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2000, s. 369],)'tur. Allah hariç bütün mümkün ve yaratılmış varlıklara *mümkinât-mahlukât mâsivallah'a* âlem denir. Kuran'da çift âlem fikri vardır; bu fikir çeşitli şekillerde ortaya konulmuştur: İçinde yaşanılan *şu âlem* dünyadır; ölümden sonra yaşanılacak olan *öbür âlem* ahirettir. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 36. *Âlem* mad.)

²⁵⁸ (اصحاب اليمين) Ashâbu'l-Yemîn: tas. Kalplerini kötü huylardan ve süfli arzulardan arındırılmış, İlâhî İnâyetle ibadet etmeye muvaffak olan, ama sürekli mürakabe hal ve makamına henüz ulaşmamış olanlar. Bu mertebeye ulaşanlara Mukarreb denir. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 48. *Ashab-ı Yemin* mad.) Kuran'da 4 âyette bulunmaktadır (Müddesir 39, Vakıa 27-90-91). Yapılan Kuran tercümelerinde ise "amel defteri sağdan verilenler, sağın adamları" olarak çevrilmiştir. Fakat Elmalılı M. Hamdi Yazır, tefsirinde bu konuya şöyle deyinmiştir: "Ashab-ı yeminden maksat melekler, ihlaslı müminler, müslümanların küçük çocukları, yaratılış sözleşmesinde, sağ tarafta bulunanlar, yani 'Şunları cennet için yarattım, önem vermem, şunları da cehennem için yarattım, yine önem vermem,' kudsi hadisinde cennet için yaratılmış olanlardır." (Müddesir Süresi, 39. âyet, Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Feza Gazetecilik, İstanbul, c. VII., s. 428.

Onun görünümünde²⁶⁰ aydınlığı ortaya çıktı

Ey Celal sahibi Allah! Konumu ağır olan mevkilere bizim yolumuz düşecek mi?

(دور)

لله عبد لم يرد سوى

اتاه عهد يحمل اللوى

وصح ودد يثمر النوى

يا للوصال فارس يصول على المخالف بالذى يقول

Ne mükemmeldir o kul, sancağı taşıdığı devranın kendisine bahşedilmesinden başka bir şey istemedi

Bereketi arttıran bir sevgi esastır

Ah! kavuşma günü, atlı bir şövalye saldırıyor muhalife sözüyle.

(دور)

قلب سقيم دائم الغليل

ومع سجوم صيب همول

وما تدوم علة العليل

بيت الموالى رسمه محيل ومن يخالف ماله دليل

Sürekli susuzluk çeken yanık hasta bir kalp

Hastanın hastalığı da devam etmiyor

Büyüklerin evlerinin izleri de silinir

Bana itiraz edenin de bir kanıtı yoktur.

---

²⁵⁹ (معراج) Mi'raç: 1. Hz. Peygamber'in Allah'la görüşmesi olayı. 2. tas. Bayezid Bistami'den itibaren sûfiler de miraç yaşadıklarını söylemişlerdir. İbn Arabî de benzeri bir miraçtan bahseder. Bundan sonra büyük sûfilerin çoğuna dair miraç olayı anlatılır. Miraç genellikle ruhun yükselişi ve manevi yolculuk şeklinde tasvir edilir. (Uludağ, a.g.e., s. 247. *Miraç* mad.)

²⁶⁰ (شهود) Şuhûd: 1. Görme. 2. tas. Hakk'ı Hak ile görme. İlâhî tecellîleri temaşa, mana âlemlerini seyretme. (Uludağ, a.g.e., s. 332. *Şuhûd* mad.)

(دور)

حل البعاد فانتفى البشر

والكل بادوا ما لهم خبر

ليس المراد غير ما ظهر

قل للموالى عندما تميل ما كل خائف قلبه ذليل

Kaderde ayrılık var, insanlar dağıldı

Herkes kayboldu ama haberleri yok

Görünenden başka arzulanacak bir şey yok

Efendinin önünde eğildiğin zaman de ki: “Korkan herkes zelil değildir.”

(دور)

يامن يعانق كل ما حواه

ليس المفارق عاشقا سواه

وكل عاشق منشدا أحاه

لمت وصالى و المليح ملول ومن يصادف عاشقا يصول

Ey sahip olduğu her şeyi kucaklayan kişi

Ayrılan kişi kendisinden başkasını sevmez

Her aşık da kardeşini çağırarak değil

Kavuşmamı çekemedin, güzel nazlıdır. Kim var muradını elde edecek!

I.2.2.2. II fıkra ve III cüz + III fıkra ve III cüzden oluşan *silsileli smt.* Yapılan taramalar sonucunda, böyle bir türe başka kaynaklarda rastlanmadığı gibi, silsileli smtın açıklamasına sadece bir kaynakta rastlanmıştır.²⁶¹ (Divanda bu türden, sadece 10. muvaşşaha bulunmaktadır, bu aşağıdadır).

10. Muvaşşaha:

(دور)

علمی به اولی	هذا الوجود العام
من سید مولی	لانه انعام
فی الشمس اذ تدلی	ویومه من عام
یعطی البشیر	ترى البصیر
سوی السمات	اعطاء ذات
من عند لا	فانفض الی
من حضرة مثلی	تبصر وجود الواحد الاعلی
یعطى العلوم	بلا نصیر
	بلا صفات
	ماوی الاولی

Bütün varlıklar, ben daha iyi bilirim

Zira o, Yüce olan Efendinin nimetlerindedir

Güneş ışığının tecellî ettiği yıl, onun bir günüdür²⁶²

Basiretli²⁶³ olan kişiyi görürsün, yardımsız, insana bir takım alametlerden başka sıfatları olmayan bir öz verir

Yokluktan birinci sığınağına kalk yürü!

²⁶¹ el-Basîr, *a.g.e.*, s. 22.

²⁶² (يوم) Gün: Sûfilere göre zaman hale bağlıdır. Bu nedenle saat ve saniyelerle değil, halin değişmesi veya sabitliğiyle ölçülür. Buna göre zaman, İlâhî tecellîlerden etkilenişiyle derunun hareketiyle hareket eder. Gün tasavvufdaki zaman mefhumuna bağlıdır. Böylece gün, vakte veya hale bağlı bir birlik oluşturarak, ona göre kısalır ve uzar. Bu hal, bazen kısalır ve nefesi bile aşmayabilir. Bu en kısa gündür. Bazen ise uzar ve zamansal ömrü dünyanın ömrü kadar olur. Bu, dünyanın günüdür. Bazen ise hâkim olan hale göre çok uzun olur. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 216. *Gün* mad.)

²⁶³ (بصيرة) Basiret: tas. Kudsîyet nuruyla aydınlanmış kalbin bir gücüdür ve onun sayesinde nesnelerin hakikati ve içyüzü görülür. Nefse göre nesnelerin şekillerini ve dışyüzünü gören göz ne ise, kalbe göre basiret de odur. (Uludağ, *a.g.e.*, s.67. *Basiret* mad.)

Yüce ve Bir olan Allah'ın varlığını görürsün, en ideal mevkiden sana bilgiler verir.

(دور)

انشأت ناقوسا	لذكره الزاهر
احييت ناموسا	من قبره الدائر
ولم اكن عيسى	لانني الاخر
حلو الضرب	لذى نسب
أحيي الصدا	من الصدا
للمصطفى	اذا عفا
من كل ما يبلى	ولا يبلى هذى الرسوم
	آياتها تتلى

Onun yüce anısına bir çan²⁶⁴ kurdum

Onun dağılmış kabrinden yeni bir yol²⁶⁵ ihya ettim

Hz. İsa da olmadım, çünkü ben bir başkasıyım

O nesep²⁶⁶ sahibine sebepsiz bir yere beyaz bal²⁶⁷ gibi tatlı oldum

Seçkin kişinin (Mustafa'nın) eskiyen her şeyin izi silindiğinde ona şifa veren bir sır vardır, fakat bu izler silinmez ve okunur

²⁶⁴ (ناقوس) Nâkûs: tas. A) Cem makamı. B) Sâlikin tevbe edip ibadete ve zühde yönelmesini sağlayan bir uyanış (intibah). C) Sâlike Hak'tan haber veren, onu nefsinden kurtaran, ibadete ve kanaate davet eden saik. Esasen sâliki gaflet uykusundan uyandıran, avarelik sarhoşluğundan kurtulup kendine gelmesini temin eden her şey hak cazbesidir, İlâhî bir davetçidir. (Uludağ, a.g.e., s. 267. Nâkûs mad.)

²⁶⁵ (ناموس) Namus: tas. Kullarının uymaları ve uygulamaları için Allah tarafından konulan kanun ve hükümler; şeriat (Uludağ, a.g.e., s. 268. Namus mad.)

²⁶⁶ (نسب) Neseb: tas. Müridin kendisini manevi olarak şeyhinin soyundan bilmesi ve onun evladı sayması; şeyhin de kendisini manen onun babası bilmesi, onu çocuğu sayması. Mürit iki kere doğar. İlk doğuşa, tabii veladet (doğum) denir; şeyhe intisab etmeye ise manevi veladet denir. Şeyhe intisap eden bir mürit, onun bir parçası olmuş sayılır. (Uludağ, a.g.e., s. 272. Neseb mad.)

²⁶⁷ (بال) Bal: Tas. Kalbin ilim ve irfanla cilalanması ve nurlandırılması. Bal İbnü'l-Arabî'de doğru yorumdur. Onun balı arıya, vahye bağlıdır. Bu konuda da "Rabbin arıya vahyetti" (66/68) âyetinden etkilenmiştir. Öte yandan arı, bal verir. Böylece vahyin simgesi olmuştur. (Uludağ, a.g.e., s. 66. Bal mad. el-Hakîm, a.g.e., s. 104. Bal Nehri mad.)

(دور)

ابدى لى الله	فى سر اضمارى
نورا به تاهوا	من خلف استارى
قوم به باهوا	يدرون مقدارى
فى زعمهم	و حكمهم
انى انا	وما انا
بكل حال	ان المحال
فقل لمن يقول بالاولى	اين الفهوم
	من سبح الاعلى

Allah bana içimin derinliklerinde bir nur gösterdi ki, perde²⁶⁸ arkasındakiler onunla kaybolur

Benim kim olduğumu bilen bir grup onunla kendilerinden geçtiler

İddialarında, kararlarında ve bilimlerinde²⁶⁹ benim kıymetimi bilen bir grup

Benim ben! Ben benden başka bir şey değilim!²⁷⁰

Her halükarda yokluk yokluğun²⁷¹ bizzat kendisidir

En güzeli söylediğini iddia edene de ki:

“Ala sûresini anlayışın²⁷² nerede?” (Yüce olan Rabb'in tespihindeki anlayışın nerede?)

²⁶⁸ (برده) Perde: fars. tas. Hak ile kulu arasındaki engel; aşığı maşukundan ayıran hususlar. Hak ile kul arasında kimi zulmetten (karanlık), kimi nurdan (ışık) binlerce perde vardır. Madde, menfaat, mal, mülk, nefis ve şehvet zulmani perdeler olup Hakk'ı görmeye ve ona ermeye engeldir. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 281. *Perde* mad. Ayrıca bkz. el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 287-289, *Hicab* mad.)

²⁶⁹ (علم) İlim: tas. Marifet, irfan, kendini bilmek, sâlikin kendini bilmesi. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 182. *İlim* mad.)

²⁷⁰ (أنا بلا أنة) Ene bilâ ene: Bensiz ben. tas. Kulun kendi fiillerinde yine kendi fiillerinden arınması, fiilinde fiilinden fani olması, iyi işler yapması ama bunu Hak'tan bilmesi. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 122. *Ene Bilâ Ene* mad.)

²⁷¹ Yokluğun yokluğu: Yokluğun yokluğu varlıktır; çünkü o yokluk nispetinin ortadan kaldırılması demektir. İbnü'l-Arabî bunu, âlemin meydana geldiği mümkünlerin sabit hakikatlerini içeren Allah'ın ilmi için kullanır. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 706-707. *Yokluğun Yokluğu* mad.)

²⁷² (فهم) Fehm: tas. Allah'ın kelamını ve hitabını anlama ve bunun gereğini yerine getirme. Keşf ve zevk yoluyla elde edilen bilgi. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 133. *Fehm* mad.)

(دور)

الحق ابداه	هذا الذى قلنا
و لم نقل ما هو	لما اتى عدنا
فسالت امواه	وارسل المزنا
ليعلمن	ولم يكن
من الشكور	ان الامور
وادى العلى	تجرى بلا
بالحجة الاولى	فما ترى الا الذى ادلى
	الى العليم

İşte onun gösterip de bizim haktır dediğimiz budur

Verince bir daha istedik, o nedir diye sormadık

Yağmur taşıyan bir bulut yolladı sularını akıp boşalttı

Bilsinler ki yalnızca ol demesiyle olur²⁷³

Kalplerdeki büyük işler Şekûr olan (rızası için yapılan işleri bol sevapla karşılayan)

Allah'tandır

Yücelikler vadisine engelsiz bir şekilde akarlar

Bilen kişiye ilk delili gösteren kişiden başka bir şey göremezsin.

(دور)

كما هو الرب	اني انا العبد
الفقر و الذنب	ولى بذنا عهد
و بعده قرب	من قربه بعد
ماذا ترى	فانظر ترى
علي سرر	لمن نظر
ولا تحجاب	خلف الحجاب
بالمورد الاحلى	كاس النديم
	اعمى الورى
	ترى العبر
	ييدى العجاب
	عند ندا الا اذا تملى

²⁷³ Yasin sûresinin 82. âyetine işaret vardır " O'nun emri, bir şeyi dileyince ona sadece "Ol!" demektir. O da hemen olur."

Şüphesiz O Rabb olduğu gibi bende kulum!

Benim böyle bir devranım vardır, bazen Allah'a olan ihtiyaçta²⁷⁴ bazen de günah işlemede

Onun yakınlığı²⁷⁵ bana o kadar uzak ki, uzaklığı²⁷⁶ da o kadar yakın

İnsanların en körüyüm, bak görülen ne ise onu görürsün!

Sırlar dünyasına bakan kişiden ibretler²⁷⁷ görürsün

Perdelerin arkasından o sana acayıplikler gösterir

İçki arkadaşının kadehi²⁷⁸ o en tatlı sudan dolmadıkça çağrıya cevap verilmez.

---

²⁷⁴ (فقر) Fakr: tas. A) Dervişlik, sâlikin hiçbir şeye malik ve sahip olmadığı şuurunda olması, her şeyin gerçek malik ve sahibinin Allah olduğunu idrak etmesi. İnsan Allah'ın kulu olduğundan; insan da, ona nispet edilen diğer şeyler de hakikatte onun mevlâsı olan Allah'ındır. B) Sâlikin kendisini daima Allah'a muhtaç bilmesi, Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını kavraması. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 131. *Fakr* mad., Ayrıca bkz. el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 185-188. *Fakirlik* mad.)

²⁷⁵ (قرب) Kurb: tas. A) Allah'ın ibadet ve taatine yakın olmak. B) Hakk'ın tevfiğine ve İnâyetine yakın olmak. C) Kulla Hakk'ın arasında araçların bulunmaması veyha az olması. D) Kulun, Hak ile arasındaki ezeli ahde vefa etmesi, kâlû belâda verdiği sözde durması. Kul Rabb'ine yakın olduğu gibi Rab de kuluna yakın olur. Yakınlık karşılıklıdır. Kul ile Hak arasındaki yakınlık, zaman ve mesafe itibariyle değildir. O kuluna sevgisiyle, İnâyetiyle, rızasıyla, lütfuyla ve ihsanıyla yakındır. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 218-219. *Kurb* mad.) Kurbet (yakınlık) makamı sıdk ve peygamber arasında değil, sıddıklık ve peygamberlik arasındaki bir makamdır. Söz konusu peygamberlik makamı şeriat getiren teşrii nübüvvet değil, genel peygamberliktir. İbnü'l-Arabî'nin bu makama dair *Kitabu'l-Makami'l-Kurbet* adlı özel bir risale yazmıştır. Bu kitabı yazmasının temel nedeni ise önceki sufilerin bu meseleye işaret etmeyişleri, üstelik Gazâli gibi bazılarının onun inkar etmiş olmalarıdır. (el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 694-695. *Yakınlık Makamı* mad.)

²⁷⁶ (بعد) Bu'd: tas. Kulun Allah'ın emir ve yasaklarına uymaması hali. Tevfik ve tahkikten uzak kalması, nefsin sıfatları ve beden hazları ile bağlı olması. İnsan Hak'tan uzak kaldığı ölçüde halka, halktan uzak kaldığı ölçüde Hakk'a yakın olur. Allah'tan uzak kalanlara *Bâ'id* denir. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 80. *Bu'd* mad.)

²⁷⁷ (عبرة) İbret: Hâzırı gaib olarak görmek ibret, gaybi hâzır olarak görmek fikirdir (Uludağ, *a.g.e.*, s. 179. *İbret* mad.)

²⁷⁸ (كأس ، قدح) Ke's, Kadeh: tas. Manevi hal, ruhi haz, şevk, cezbe, vecd. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 199. *Kadeh* mad.)

I.2.2.3. III fıkra ve III cüzden oluşan *sımt* (divanda bu türden, sadece 3. muvaşşaha bulunmaktadır, bu aşağıdadır).

3. Muvaşşaha:

(مطلع)

لناظرين	لاحت عل الاكوان	سرائر الاعيان
بيدى الانين	من ذاك في بحران	والعاشق الغيران

Görebilenler için ermişlerin sırrı bütün kainata ayan oldu

Kıskanç aşık bundan dolayı sıkıntıda inleyip duruyor.

(دور)

قد حيره	اضناه و السهد	قول و الوجد
من غيره	لم ادر من بعد	لما دنا البعد
قد حيره	والواحد الفرد	و هيّم العبد
في العالمين	و السرّ والاعلان	في البوح و الكتمان
انت الضنين	يا عابد الاوثان	انا هو الديان

Öyle bir söz ki vecdi²⁷⁹ ve uykusuzluğu onu yıprattı ve çaresiz bıraktı

Ayrılık yaklaştığında kim değiştirdi diye bilemedim

Kul²⁸⁰ şaşırды Vahid²⁸¹ ve Eşsiz olan Rabb onu muhayyer bıraktı

²⁷⁹ (وجد) Vecd: 1. Bulma, varolma, hasıl olma, buluş 2. A. Kulun herhangi bir kasdı ve çabası olmadan, onun kalbine tesadüf eden şey (ilham, his, feyz, varid). Vecd iki türdür: Vecd-i Mülk, Vecd-i Likâ. Sâlikî bulan ve ona hakim olan her vecd mülk vecdi, Sâlikin bulunduğu vecd ise likâ (karşılaşma) vecdidir B. Vecd bir müsadefedir (karşılaşma, yüz yüze gelme, buluşma). Kalbin karşılaştığı hüzn ve neşe gibi şeylerin hepsi birer vecddir. C. Hakk'tan gelen mükâşefeler / Tecellîler. (Uludağ, a.g.e., s. 369. Vecd mad.)

²⁸⁰ (عبد) Abd: İbn Arabî'de Abd kelimesinin anlamı, Allah'ın yaratmış olduğu melek, insan, canlı-cansız her şeyi içerir. Abd, Allah'ın yaratmış olduğu her şey, tasavvufî ifadesiyle masivallah, yani Allah'tan başka her şeydir (el-Hakîm, a.g.e., s. 35. Abd mad.)

²⁸¹ (الواحد) el-Vâhid: Tek... Zâtında, sıfatlarında, işlerinde, isimlerinde, hükümlerinde asla şerîkî – ortağı- veya nazîrî -benzeri- dengi bulunmayan (Tatlısu, a.g.e., s. 177.)

Açıklıkta-kapalılıkta, sırda ilanda ve âlemlerde

Ey putlara²⁸² tapan! Dindar benim, şüpheli²⁸³ olan sensin!

(دور)

كل الهوى صعب	على الذى يشكو	ذل الحجاب
يا من له قلب	لو أنه يزكو	عند الشباب
قربّه الرب	لكنه افك	فأتو المتاب
و ناد يا رحمان	يا برّ يا منان	انى حزين
اضنانى الهجران	و لا حبيب دان	و لا معين

Hicabın²⁸⁴ zilletinden şikâyet²⁸⁵ eden herkes için sevgi zordur

Ey kalbi olan, gençliğinde keşke arınsaydı

Rabb onu yaklaştırdı fakat o iftiradır (batıl bir aşktır), tevbeyle²⁸⁶ gelin!

“Ey Rahman, Ey Birr ve Mennân (pek çok nimet veren), ben üzgünüm” diye seslen

Hicran²⁸⁷ bitirdi beni, ne yakın bir sevgili var ne de bir yardımcı.

²⁸² (بوت) Büt: tas. Nefs, nefsi-i emare. Herkesin putu kendi heva, hevesi ve nefsidir. Hakikati idrak etmek için Hz. İbrahim'in putu kırması gibi nefsi putunu kırmak gerekir. (Uludağ, a.g.e., s. 81-82. Büt mad.)

²⁸³ Orijinal metinde "ضمين" *Danin* geçmekte, bu kelimeyi sözlük anlamı olan cimri olarak almayıp, putlarla ilgili olarak şüpheli anlamında aldık. Kur'an'da geçişi işe şu şekildedir "O, gayb hakkında cimri de değildir." (Tekvir, 24)

²⁸⁴ (حجاب) Hicab: Sâlik ile muradı arasında giren engel, aşığı sevgilisinden ayıran perde. Sufiler, maddi kirlilerden ve nefsanî pisliklerden arınan kalbin gayb âleminin bazı hususlarına vakıf olacağına inanırlar. Bu pas ve pisliklere hicab ve perde adını verirler. (Uludağ, a.g.e., s. 168. Hicab mad.) Hicab İbnü'l-Arabî'nin etkin-olumlu tavrıyla ele alınıncaya kadar sûfîlerin çekindikleri ve gözlerinden irak tuttıkları olumsuzlukla dolu bir terim olagelmiştir. İbnü'l-Arabî ile birlikte perde, perdelenene ulaşturan bir kapı ve yol haline gelmiştir. Bu yüzden perdelenmiş ancak perdeden ulaşılabılır. O halde perde engelleyen değil kavuşturan bir ayırıcıdır. (el-Hakîm, a.g.e., s. 288. Hicab mad.)

²⁸⁵ (شكاية - شكوى) Şikâyet – Şekvâ: 1. Yakınma, sızlanma, içini dökme. 2. tas. Hakk'a sitemde bulunma, kaderin cilvelerinden yakınma. (Uludağ, a.g.e., s. 331. Şikâyet - Şekvâ mad.)

²⁸⁶ İbnü'l-Arabî tövbeyi sözlük, yani dönmek anlamında kullanır. Fakat tövbe İbnü'l-Arabî'den önceki bilginlerin düşündükleri gibi bir halden başka bir hale, söz gelişi Hakk'a isyan ve günah işlemek halinden itaat haline dönmek değildir. Bu dönüş varlık vasıtasıyla dönmektir: Kul bütün varlığıyla Hakk'a döner. "Allah'a döndü" anlamındaki "Tabe İlellah"ın anlamı ister isyan ister itaat olsun, her durumda Hakk'a dönmek demektir. O halde İbnü'l-Arabî tövbeyi günaha bağlamaz, tövbe her halukarda Hakk'a dönmektir. (S. El-Hakîm, a.g.e., s. 630-631, tövbe mad.)

(دور)

فنيت بالله	عما تراه العين	من كونه
في موقف الجاه	و صحت أين الاين	في بينه
فقال يا ساهي	عاينت قط اين	بعينه
اما ترى غيلان	و قيس و من قد كان	في الغابرين
قالوا الهوى سلطان	ان سل بالانسان	افناه دين

Allah'a and olsun ki yok oldum²⁸⁸ makam²⁸⁹ namına göze çarpan her şeyden ve ayıldım (kendime geldim) onun yokluğunda ben neredeyim diye

Kaysı, Gaylanı ve onlar gibi geride kalanları görmez misin?

Aşk²⁹⁰ insana hükmeder, insana bulaştığında din onu yok eder.

(دور)

كم مرة قالوا	انا الذى اهوى	من هو أنا
فلا ارى حالا	و لا ارى شكوى	الا الفنا
لست كمن مالا	عن الذى يهوى	بعد الجنى
و دان بالسلاوان	هذا هو البهتان	للعارفين
سلوهم ما كان	عن حضرة الرحمان	و لا يكون

²⁸⁷ (هجران) Hicran: tas. Zahiren veya batinen Hak'tan başkasına iltifat etme, Aşkın sevgilisinden ayrı ve uzak düşmesi ki, son derece acı ve dayanılması güç bir haldir. (Uludağ, a.g.e., s. 168. Hicran mad.)

²⁸⁸ (فنى و بقى) Fena ve Beka: tas. A. Kötü huyların davranışlarının yok olması Fena, yerlerini güzel huyların ve iyi davranışların alması Beka'dır. B. Kulun kendi (nefsani) sıfat ve niteliklerinden sıyrılıp çıkmasına Fena, Allah'ın sıfat ve nitelikleriyle süslenmesine Beka denir. (Uludağ, a.g.e., s. 70, Beka mad.) Ayrıca bkz. el-Hakîm, a.g.e., s. 109-111. Beka mad.

²⁸⁹ (موقف الجاه) Makam: tas. Sâlikin faaliyetle ulaştığı, sıkıntılara katlanarak azimli bir şekilde gerçekleştirdiği merhale. Haller Allah'ın Sâlike bağlıdır. Makam ise iradeyle çalışılarak kazanılır. Haller gelip geçici, makamlar ise kalıcı ve süreklidir. (Uludağ, a.g.e., s. 232. Makam mad.)

²⁹⁰ (عشق) Aşk: tas. Sevginin son mertebesi; sevginin insanı tam olarak hükmi altına alması, varlığın aslı ve yaratılış sebebi. Sevgi ile aşk arasındaki fark şudur: İnsan kalbindeki sevgiye hakim olur, kalbindeki aşk ise onun hakimiyeti altına girer, iradesi elden gider. Sûfiler sevgiyi ve aşkı genellikle çeşitli şekilde sıralarlar İbn Arabî'nin sıralaması şöyledir: hubb, vüdd, aşk, heva. Tasavvufta aşk yakıcı özelliği itibariyle ateşe (ateş-i aşk), sarhoş edici özelliği itibariyle şaraba (mey-i aşk, bade-i aşk) ve çıldırtıcı özelliği itibariyle deliliğe (cinnet-i aşk) benzetilir. (Uludağ, a.g.e., s. 50. Aşk mad.) Ayrıca bkz. el-Hakîm, a.g.e., s. 300-304. Hub mad.

Defalarca dedi “kendim olanı seven benim” diye
Fena'dan başka ne bir şikâyet ne de bir sıkıntı var
Devşirmeden sonra sevdiğinden yüz çeviren gibi değilim
Teselliye sarıldı, arifler için iftira budur
Allah huzurunda ne oldu ne olmadı diye onlara bir sor!

(دور)

دخلت في بستان	الانس و القرب	لمكنسه
فقام لي الريحان	يختال من عجب	في سندسه
انا هو يا انسان	مطيب الصب	في مجلسه
جنان فيا جنان	اجنى من البستان	الياسمين
و حلل الريحان	بحرمة الرحمان	للعاشقين

Dostluk ve yakınlık bağına²⁹¹ girdim, orayı derleme için
İpek elbiseleri içinde kibirle yürüyerek hoş bir koku bana şöyle kalkıştı
İşte benim ey insan! Kendi meclisinde güzel kokan²⁹²
Bahçe ne güzel bahçe, orada yasemin devşiriyorum
Aşıklar reyhan²⁹³ elbiselerini Allah'ın lütfuyla giydiler.

²⁹¹ (بستان) Bostan: tas. İster genel ister özel olsun açık mahal, fetih makamı. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 79, *Bostan* mad.)

²⁹² Koku: tas. Sufilere göre veliler misk gibi hoş bir koku saçarlar. Bu koku, kullandıkları eşyaya da siner. Velilerin naaşları ve gömülü oldukları topraklar da buram buram kokar. Bu koku Hz. Yakup'un Hz. Yusuf'un kokusunu Mısır'dan almasına, Hz. Peygamber'in Veysel Karanî'nin kokusunu Yemen'den almasına imkan veren manevi bir kokudur. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 217. *Koku* mad.)

²⁹³ (ريحان): 1. Fesleğen, rahiyası güzel olan bitki, rızk, rahmet, etkin yaprağı. 2. tas. A. Tasfiye ve riyazetin neticesinde kalpte meydana gelen nur. B. Sâlikte peyda olan riyazetin eserleri. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 291. *Reyhan* mad.) Kuran'da, Rahman sûresinin 12. âyetinde "güzel kokulu bitki" anlamında kullanılırken, Vakıa sûresinin 89. âyetinde ise "rızk" anlamında kullanılarak toplam olarak 2 defa yer almıştır.

I.2.2.4. IV fıkra ve III cüzden oluşan *sm̄t* (divanda bu türden, sadece 2. muvaşşaha bulunmaktadır, bu aşağıdadır).

2. Muvaşşaha:

(دور)

قل لمن قال لنا اتبعوا رسلنا
اعلمن ان بنا يندفعوا نحونا
فالزمن قول انا ان شرعوا سيلنا
العوال لمن علا قدرا على القانت و استعمال من قال لا لفرعه النبات

Bize “elçimize tabi olun!” diyene söyle ki,

Eğer biz gidersek bizi takip ederler

Eğer yolumuza girerlerse zaman bizim sözümüzü doğrular

Yücelik-şeref itaatkar olan kişiye karşı daha üstün olan kişi içindir. Yeni biten dala hayır diyeni kendine bıraktı.

(دور)

سادتی الترمذی عرفکم حيلتی
قادتی جاد الذی صیرکم جملیتی
عادتی من کل ذی علم لکم بغیتی
یا موال انتم علی ما قلت للصامت من نوال و من لعادل شامت

Efendim Tirmizi²⁹⁴ benim çaremi size bildirdi

O, hepinizi benim maiyetim haline getiren öncüm

²⁹⁴ Şair Ebû İsa et-Tirmizi hakkında *Tercumânu'l-Eşvâk* adlı kitabında şunları söyler:

"Biz Ebû İsa Et-Tirmizî'nin hadis konusundaki kitabını, ayrıca daha başka kitapları, erdemli kişilerden oluşan bir topluluk halinde ondan dinleyerek okuduk..."

Tirmizî'nin hadis kitabını okudum ben Mekînüddin'den

O, insanların imamı, en önde gelenidir öyle bir şehirde ki uzaktır tehlikelerden" (İbn Arabî, *a.g.e.*, s. 20-21.)

Benim huyum her akıl sahibinden sizi arzulamaktır

Ey Efendiler siz dediğim üzere susan²⁹⁵ için ihsan kaynağısınız, iğneleyerek konuşup azarlayan için bir uyarıcısınız.

(دور)

قد بدا للعين ما اظهره الطالع
و أرتدى حسن الدمى مظهره الطامع
وابتدا يطلب ما يستره الطابع
من خلال هنّ حلى كل ثابت في ليال هنّ على الحاصل الفائق

Göze yalnızca kaderin gösterdiği görülür

Ben oyuncak bebekler gibi süslü-püslü giyinirim, beni bu şekilde süsleyen isteklidir

Arayıp gizlenmiş olanı çağırıyor

Elinden gitmiş olan şeylere ağlayan her gencin özelliği gecede kalmıştır.

(دور)

كم اتى يطلبني من خلته المرتقى
والفتى تجذبني خلته للقا
ومتى تحجبني خدمته والتقى
في الظلال حال الطلا يخر عن باهت في جمال خلف ملا ناطق أو صامت

Yüce ahlakından nice defa geldi beni aradı

Gencin dostluğu da beni buluşmaya çağırıyor

Ona hizmet etmek arama bir perde olarak girdiği zaman

²⁹⁵ (صامت - صمت) Sâmit, Samt: tas. Tasavvufta sükut etmek ve bir mecburiyet olmadıkça konuşmamak, konuşunca da gerektiği kadar konuşmak esastır. Samt iki türdür: zâhirî sükut, lisanın konuşmamasıdır; bâtinî sükut, zihin ve kalbin konuşmamasıdır. Dil sükut ettiği halde zihin masiva ile meşgul ise bu susma makbul değildir. (Uludağ, a.g.e., s. 302. Samt mad.) Ayrıca bkz. el-Hakîm, a.g.e., s. 548-549. Samt mad.

Gölgelerde, konuşan yada susan imamın arkasındaki güzellikle solmuş birine yere kapanan bir parlaklık var.

(دور)

قد بدا ما شاله الواقف في زعمه
و غدا اذ ناله العاكف في حكمه
منشدا ما قاله السالف في نظمه

الجمال وقف على ظي بن ثابت لا زوال في الحب لا عن عهده الثابت²⁹⁶

Sözünün eri olanın ortaya koyduğu iddia açtı

Ancak onun azmiyle elde eden

Önceki şairin mısrasında dediği gibi söyledi:

“Yalnızca onun zamanında değil, sevgi sonsuz olduğu için güzellik, yalnızca İbni Sâbit'in ceylanına ait oldu.”

---

²⁹⁶ Şair, bu harcenin tamamını, Ubâde el-Kazzâz'dan alıntı yaparak, tazmin yapmıştır. İbn Senâ, a.g.e., s. 66.

I.3. HARCE:

Muvaşşaha şairine göre *harcenin* konumu, klasik kasidedeki *matla'* ile aynı olduğundan, *harceye* çok itina gösterilir.

Onun bu konumundan kaynaklanarak, sıhhati için bir takım kurallar İbn Senâ el-Mulk tarafından ortaya konmuş, fakat bunlara ne öncekilerin ne de sonraki gelenlerin dikkat ettiği görülmüştür.²⁹⁷ Hemen hemen İbn Senâ el-Mulk'un karîni sayılabilecek konumda olan İbn Arabî de, İbn Senâ el-Mulk'un *harce* için koyduğu kıstaslara –girişteki *harce* bölümünde bahsi geçmiştir- dikkat etmemiştir.²⁹⁸

Örneğin, İbn Senâ el-Mulk'e göre, *harceden* önceki beyitte (قال، قلت، قالت، غنى،) Örneğin, İbn Senâ el-Mulk'e göre, *harceden* önceki beyitte (قال، قلت، قالت، غنى،) gibi bir ifadenin bulunması şarttır. Buna her *harceden* önceki beyitte pek dikkat etmediği görülen İbn Arabî, sayısı 27 olan muvaşşahalarının sadece 16'sında buna dikkat etmiş, geriye kalan 9'unda ise bu kurala uymamıştır. Oysa yaklaşık olarak IV farklı şairin muvaşşahalarının, *matla'*ından, *kuflünden* veya *harcısından* tazmin yapacak kadar bu türü uzaktan-yakından tanıyan bir şair için, *harce* hakkında bahsedilen gereklilikten haberi olmamasının pek de imkan dışı olmadığı akla gelmektedir.

Harcenin fasih bir dil ile oluşturulabileceği durumlar, giriş kısmındaki *harce* bölümünde açıklandığı üzere, *harce* ya övgü temasını işlemeli ve övülenin ismi açık

---

²⁹⁷ İbn Senâ, *a.g.e.*, s. 30-33.

²⁹⁸ İbn Arabî ile İbn Senâ el-Mulk'un arasında 10 yaş farkı vardır. Şair, (1165-1240/ h. 560-640) yılında doğmuş ve ölmüş, İbn Senâ el-Mulk ise (1155-1211/ h. 550-608) yılında doğmuş ve ölmüştür.

bir şekilde harcede bulunmalı, ya da basitliği ile öne çıkıp, gazelsel bir ifade ile oluşturulması gerekmektedir. Fakat bu kurala uyanların sayısının oldukça az olduğu göze çarpmaktadır. Bu görüşü, *Dâru't-Tirâz*'daki muvaşşahaların sadece 4 tanesinin *harcesinin* halk dili ile oluşturulmuş olması güçlendirmektedir.

İbn Arabî'nin *harceleri* incelendiğinde, bütünüyle fasih bir dilde oluşturulduğu göze çarpmaktadır. Bunlar göz önüne alındığında, İbn Arabî'nin bu tutumunun isabetli bir davranış olduğu söylemek bir bakıma doğru olacaktır. Şairin dilinin oldukça yetkin oluşu, muvaşşahalarının her birinin *harcesinde* -7 tanesini alıntı yapmıştır- bu yetkinliğini göstermesine yardımcı olmuştur.

İbni Hacer el-Askalânî'nin *harcelerine* baktığımızda ise, şairin 7 muvaşşahasından 4'ünün *harcesini* halk diliyle oluşturmuş olduğunu görmekteyiz. Diğer 3'ünün ise pek de basit bir dil ile oluşturulduğunu kabul etmek oldukça zordur.²⁹⁹ Diğer taraftan, Safiyyu'd-Dîn el-Hillî ise *harcelerinin* 3'ünde halk dilini kullanmış, 8 tanesi ise yine oldukça basit bir dille oluşturulmuştur.

Matla' muvaşşahanın ilk *kuflü*, harce ise son *kuflü* olduğu için 1. kısımda ele alınan uyak düzenleri *harce* için de geçerlidir.

---

²⁹⁹ Bkz. Abdu'l-Kerîm, *a.g.e.*, s. 243-258.

I.4. BEYT SAYISI:

Şairin muvaşşahaları, *beyt* sayısı bakımından incelendiğinde, 24'ünün V *beyt* üzerine oluştuğunu, geriye kalan 3'ünden 2'sinin VI *beyitten*, 1'inin ise VIII *beyitten* oluştuğunu görmekteyiz.

İbn Senâ el-Mulk, eserinin giriş kısmında, *Tâm* ve *Akra*' muvaşşahadaki *beyt* sayısının V olması gerektiğini söylemektedir.³⁰⁰ Bununla birlikte, derlediği muvaşşahalar incelendiğinde, 4'ünün VI *beyitten*, 1'inin IV *beyitten*, geriye kalan 66 tanesinin ise V *beyitten* oluştuğu görülmektedir.

İbni Hacer el-Askalânî'nin muvaşşahalarının ise, 6 tanesinin V *beyitten*, diğerinin ise IV *beyitten* oluştuğu görülürken, Safiyyu'd-Dîn el-Hillî'nin, 11 muvaşşahasından, 5 tanesinin, VII *beyitten*, 3 tanesinin V *beyitten*, ve diğer 3'ünün ise IX *beyitten* oluştuğu göze çarpmaktadır.

Sonuç olarak, muvaşşahaların *beyt* sayıları, yerine göre onu oluşturan şairin beğenisine kalmakla birlikte, yukarıdaki rakamların dışına çıkıp, 10 *beyitten* oluşan daha uzun ürünler ortaya konduğuna Lisânu'd-Dîn b. Hatîb'in, İbni Sehl el-İşbilî'nin bir muvaşşahasına karşılık (muarada) olarak yazdığı meşhur muvaşşahasında şahidiz.³⁰¹

---

³⁰⁰ İbn Senâ, a.g.e., s.

³⁰¹ 'Atîk, a.g.e., s. 375-378.

II. BÖLÜM

İBN ‘ARABÎ’NİN DİVANINDAKİ MUVAŞŞAHALARIN İÇERİK BAKIMINDAN İNCELENMESİ

II. DİVANDAKİ MUVAŞŞAHALARIN İÇERİKLERİ

Öncelikle söylemek gerekir ki, ele aldığımız muvaşşahalarda tam olarak bir konu bütünlüğünden söz etmek oldukça zordur. Bunun nedeni ise, şairin bunları sekr halinde –uyku ile uyanıklık arasında- yazmış olması, kendisine gelen ilhamdan esinlenerek ortaya koymuş olması veya üslubunun böyle olması olarak açıklanabilir. Buna işaret olarak Ebû'l-Alâ 'Afîfî, *Fusûsu'l-Hikem*'i defalarca şerhinden okuduktan sonra, metinden bir şey anlamadığını, tek başına ele alınan kelimelerin manasının açık olduğunu, fakat cümlelerin ne ifade ettiğinin kavranamamasından yakınarak şöyle söylemiştir:

“Arapça yazılmış bir kitabı anlamakta ilk defa bu kadar zorlanıyorum.”³⁰²

Ayrıca şaire ait olan *Tercümânu'l-Eşvâk* başta olmak üzere, *Hakikat ve Tefekkür ve Nurlar Risalesi*'ndeki şiirleri incelendiğinde, bunların da yalnızca bir tema bütünlüğünden yoksun olduğu görülecektir.

Şairin muvaşşahalarının temalarını belirledikten sonra diğer şairlerle ait temalarla birlikte karşılaştırarak aktarmakta fayda gördük.

Muvaşşahada işlenen temaların genel başlıkları şu şekildedir:

---

³⁰² Michel Chodkiewicz, *Sahilsiz Bir Umman; Muhyiddîn İbn Arabî*, Çev. Atilla Ataman, Kurtiş Matbaası, İstanbul 2003, 2. Baskı, s. 18.

Doğruluk, vuslat-hicran, seyru sülûk-sâlik, iç dünyası, övünme, havf-recâ, sevgi(li), nur, sureler hakkında, marifet ve marifetullah, akıl, arifler, fani olma, nefis, salih kul, adn cennetleri, peygamberler, felah (kurtuluş), sır, sabır, ledünnî bilim, makam, rü'yetullah, kaza-kader, fakr-gınâ, vahiy, ilham, beden-ruh, şeytan, kalp, ilâhî ve beşeri yön, şarap, rızık, kâbe.

Bu konular kullanım sıklıklarına göre ve kullanıldıkları muvaşşahalara göre aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

Sevgi(li)si (16), vuslat-hicran (10), nefis (10), kalp (10), seyru sülûk-sâlik (9), şarap (8), nur (8), beden-ruh (8), akıl (6), iç dünyası (5), arifler (4), rü'yetullah (3), peygamberler (3), marifet ve marifetullah (3), kaza-kader (3), havf-recâ (3), fani olma (3), fakr-gınâ (3), vahiy-ilham (2), şeytan (2), sabır (2), övünme (2), makam (2), doğruluk (2), adn cennetleri (2), sureler (2), salih kul (1), rızık (1), ledünnî bilim (1), kabe (1), ilâhî ve beşeri yön (1), kurtuluş (1).

İbn Arabî muvaşşahalarında yukarıdaki konuları ele alırken, İbni Hacer el-Askalânî divanındaki 7 muvaşşahasında, Gazel'i işlemiştir. İçerikleri ise şu şekildedir:

1. Muvaşşahasında: Sevgilisinin uzaklığından yakınması ve hicran acısı, ona olan özlemi, bir araya geldiklerinde alacağı zevk ve iyilik yapanın elde edeceği ecir,

2. Muvaşşahasında: Sevgilisinin ulaşamayacak bir yerde olduğu, Onu ne kadar övse de, onun hakkıyla övülemeyeceği, aşkıdan deli-divane olduğu ve bunu

sevgilisinin bilmesine rağmen acısını dindirmediği, ona olan aşk acısında çok ağladığı, onsuz bir hayatı düşünemeyeceği,

3. Muvaşşahasında: Kavuşma vaktinin yaklaşmasından dolayı sevinmesi, sevgilisinden dolayı kınanması, Sevgilisinin katı kalpli oluşundan yakınması, nice sefer aşkından dolayı ağlaması, aşık olmadan önceki durumu, kendisini bu durumdan kurtaracak birinin yardımına koşmasını istemesi,

4. Muvaşşahasında: Sevgilisinden ayrıldıktan sonra kendi benliğini unuttuğunu, akan gözyaşlarının denize döndüğünü, kendisine verdiği nimetlerden dolayı Allah'a şükretmesi,

5. Muvaşşahasında: Sevgilisiyle arasına girene seslenip muradına erdiğini bildirmesi, özlem duyduğu kişiyi ziyaret etmesi, sevgilisinden içinde ünsiyet şarapları bulunan kadehleri istemesi, onu ayın ondördüne benzetmesi,

6. Muvaşşahasında: h. 802'de Şam'da bulunurken Sadru'd-Dîn Ali b. el-Edmî'ye yazdığı muvaşşahası ve ona nasihatlerde bulunması,

7. Muvaşşahasında: Sevgilisinden olan uzaklığın ona verdiği acı, sevgilisinin bu sebepsiz yere gidişini anlamaması ve dönmeyeceğinden endişelenmesi, tesellisini yalnızca Allah'ta bulduğu, onun aşkıyla annesinden ve babasından geçtiğini ele almıştır.

Safiyu'd-Dîn el-Hillî ise divanındaki 11 muvaşşahasında çoğunlukla Övme'yi (Methiye) işleyen şair, hikem ve zühd konularında da muvaşşahalarını oluşturmuştur. İçerikleri ise şu şekildedir:

1. Muvaşşahasında: Seher vaktinin tasviri, gün doğarken görünen çiçeklerin üstündeki çiğlerin inci yapraklarına benzetilmesi, içki meclisinin tasviri, Kuran'dan istiareler, Peygamberler ve anlatıları,

2. Muvaşşahasında: Zamanı iyi değerlendirme, önemli olanın uzun yaşamanın değil, kedsiz olanının olduğu, sevgilisinin öğle vakti güneşe, geceleyinde aya benzetmesi,

3. Muvaşşahasında: Ramazan bayramı, tutulan oruçtan sonra bu bayram ile feraha erme, bu ay boyunca oruç tutanların karşılığını yeterli derecede alacakları, Halife İbni Mansûr'un oğlunu övme,

4. Muvaşşahasında: İmamuddîn'i övmesi, onu eli açıklıkta kimsenin geçemediği, çok cesaretli olduğu ve aslanların onun için bir av olduğu,

5. Muvaşşahasında: İçki meclisinin tasviri, Allah'ın kader ve kazasına boyun eğmesi, ömrünü temenni içinde boşa harcadığı, kendisini koruyan sahibine seslenişi,

6. Muvaşşahasında: Aşkın anlaşılması zor durumu ve bunun kalbini yeyip bitirmesi, böyle bir kalbin bir çok durumda zorda kalacağı, çoğu kez bu durumdan dolayı göz yaşlarını tutamadığı,

7. Muvaşşahasında: Sevgilisinin yola çıkması ve onun adına endişelenmesi, onunla karşılaştığı zaman utandığını ve onun yüzüne baktığında eridiği, o olmadığı zaman kendisini, cehennem ateşindeymiş gibi hissetmesi,

8. Muvaşşahasında: Sevgilisinin gözlerinden Allah'a sığındığını ve daha önce ondan başka bir kişiye aşık olmadığını, güzellik adına çok şeyi olduğu fakat vefa adına çok şeyden yoksun olduğu, sevgilisini ona çektirdiği acılardan dolayı katiline benzetmesi,

9. Muvaşşahasında: Birbirine aşık olan biri Türk (erkek) diğeri Arap (kadın) iki gencin sevdasından bahsetme ve onları ceylana benzetmesi, ikisinin de birbirine olan sevdasının kalplerini doldurması ve acılarından dolayı ağlamaları,

10. Muvaşşahasında: Savaşlardaki kılıçların onu yaralamadığı fakat sevgilisinin bir bakışıyla öldüğü, bakışının bir katile benzetmesi, ondan kendine şarap dolu bir kadeh sunmasını istemesi,

11. Muvaşşahasında: Aşk şarabını içtiğini, duha vakti bu kadehin gölgesinin gözüktüğü, bunun nefisler için bir hediye olduğu, bunun aşk şarabının olduğunu aşık olmayanın fark edemeyeceği, onu içtikten sonra aklıyla zorlukları aştığı ele alınmıştır.

Hz. Peygamberi bir muvaşşahasında öven İbni Zemrek ise, bunda eski günler geri gelse bile Hz. Peygambere olan iştiyakı söndürmeyeceği, gençliğin birgün elden gidişi ve bu gidiş karşısında insanın elinden bir şeyin gelmediği, hayatın bir uykuya,

ahiretin de bir uyanıklığa benzettiğini ve insanın bu ikisinin arasında bir hayal olduğunu, ömrün su gibi gelip geçtiği ve Allah'la buluşmanın yakın olduğu, dünya ve içindeki her şeyi bir aldanma olduğu, insanların haşirde iken Hz. Peygamberin en önde olacağı vb. konuları ele almıştır.³⁰³

Kaynaklara bakıldığında İbn Arabî gibi, muvaşşahada içerik olarak tasavvufu kullanan iki şairin ismi geçmektedir. Bunlar, Ebû'l Hasen Ali b. Abdillâh eş-Şusterî –divanının büyük bir bölümünü, tasavvufa dair yazdığı muvaşşahalarının yanı sıra zecel de oluşturmaktadır- ve Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. es-Sabbâğ el-Cüzâmî'dir.

Ulaşabildiğimiz eş-Şusterî'nin bir muvaşşahası³⁰⁴, İbn Arabî'nin muvaşşaha üslubuna benzemekte ve bu muvaşşahada onun kadar kapalı ifadeler kullanılmasa da onun böyle bir üsluptan az da olsa nasibini aldığı göze çarpmaktadır. *Akra'* olan bu muvaşşahanın Arapça metni ve anlamı aşağıdadır.

الحمدُ لله على ما دَنَا

من السرورِ و الهنا و المنى

فقل لو اِشَّ و شَى بَيْنَنَا

وواصلَ الحِلُّ و نلْنَا المنى

قد ذهب البؤس و زال العنا

³⁰³ el-Makkarî, *Ezhâru'r-Riyâd fî Ahbâri 'Iyâd*, s. 205-206.

³⁰⁴ 'Atîk, *a.g.e.*, s. 392-394.

Allah'a, bize muradı, afiyeti ve sevinci yaklaştırdığından dolayı hamd olsun

Aramızda haber götürüp getirene de ki:

“Kader gitti, yorgunluk bitti. Dostluk geldi ve murada erdik.”

****

وَزَارَ مَنْ كُنْتُ لَهُ شَائِقًا

وَأَصْبَحَ الشَّمْلُ بِهِ مُونِقًا

وَرَوْضُ أَنْسِي مُنْعَمًا مُورِقًا

وَدَارَ الْكَأْسُ الْوَصْلِ مَا بَيْنَنَا

وَطَابَتِ الْخَلْوَةُ عِنْدَ اللَّقَاءِ

Özlediğim kişi beni ziyaret etti

Onunla bir araya gelmek hoş oldu

Dostluk bağı meyveli ve yapraklıdır

Buluşma sırasında onunla yalnız kalmak hoş oldu ve vuslat kaderi döndükçe döndü
aramızda.

****

فِي حَضْرَةِ الْقُدْسِ لَدَى مَوْتِلِي

وَسَيِّدِي مُنَادِمِي مُوَاصِلِي

يَمْزِحُ لِي مِنْ خَمْرِهِ الْأَوَّلِ

اشْرَبْ شَرَابَ الْأَنْسِ قُرْبَنَا

حَتَّى إِذَا أَسْكُرْنِي قَالَ لِي:

Onun yüce kudsîyetine sığındığımda

(O) Benim efendim, dostum ve arkadaşımıdır

İlk şarabından sulandırıp bana verir

Sarhoş olduğumda da “dostluk şarabını yakınımızdan iç!” der.

****

قلتُ له: مَوْلَايَ مَنْ يَعْتَدِ

بِهَذِهِ الْخَمْرَةِ لَمْ يَهْتَدِ

فَقَالَ لِي: لَا وَ الْهُوَى، فَابْتَدِ

قال لموسى على الطور: أنا

قلتُ: مَنْ السَّاقِي؟ فقال الذى

Ona şöyle dedim: “Efendim! Bu şarapta aşırıya kaçan doğru yolu bulamaz ”

O da bana: “Hayır, bu aşktır. Hadi başla!” dedi

Dedim ki: “Sâki kim?”, “Tûr’da Hz. Musa’ya benim diyen” dedi.

****

أَمَا اهْتَدَيْتَ بِالسَّنَا اللَّائِحِ

و النَّارِ لِلْمُقْتَبِسِ اللَّامِحِ

حتى نظرتَ نظرةَ الكاشِحِ؟

تنظرُ بالعينِ إلى غيرِنَا؟

يا مُدْعِي الْحُبِّ...أَمَا تَسْتَحِي

Parlayan ışıkla doğru yolu bulmadın mı?

Göz ucuyla görüp, avucunla getirdiğin ateşle

Körün bakışıyla baktın

Ey sevdiğini öne süren, utanmıyor musun? Bizden başkasına gözle bakmaya.

****

يا فانياً... لو كنت لي عاشقاً

لم تُبصِرِ إلا الواحد الخالقاً

فاسمع كلاماً مُبتغى فائقاً

لو كنت فيما تدعى صادقاً ما أبصرت عيانك إلا أنا

Ey Fânî! Bana aşık olsaydın,

Bir ve Yaratıcı olandan başkasını göremezdin

Dinlenmek istenen sözü dinle!

İddianda doğru olsaydın, gözlerin benden başkasını görmezdi.

****

أقبل على الحقّ و دَع ما مضى

وأيأس من الخلق و كُن مُعرضاً

عمّن سوانا و انتصِر بالقضاً

تتل رِضاناً، و هو نِعَم الرِّضاً و تُرفِع الحُجُبُ التي يَيننا

Hakk'a gel, geçip gideni bırak!

İnsanlardan ümidini kes!

Bizden başkasından yüz çeviren olur ve kaderden yardım istersen,

Rızamıza kavuşursun, o ne güzel rızadır ve aramızdaki perdeler kalkar.

Yukarıdaki muvaşşahada eş-Şusterî, Allah'a kendisine bahşettiği nimetlerden dolayı şükretmesinden, üzüntüden kurtulduklarından, üzerilerindeki ağırlıkların kalktığından, muradlarına erdiklerinden, özlem duyduğu kişinin onu ziyaret ettiğinden, dostlarıyla buluşunca kardeşlik kadehinin aralarında dolandığından, kendi bulunduğu makamından, ünsiyet şarabı içtiklerinden, Sâki'nin kim olduğunu sormasından ve cevabende "Tûr dağında Hz. Musa ile konuşan ben!" cevabını almasından, fâni olan insanlara Hidâyeti göstererek seslenmesinden bahsetmektedir.

Burada eş-Şusterî, İbn Arabî ile bazı tasavvufî işaretleri kullanmada onunla paralel bir yol izlemiştir. Bu noktalar,

- 1- Dostla (sevgiliyle) buluşma vaktinin verdiği ferahlık
- 2- Şarap kadehleri ve sonucunda sarhoş olma
- 3- Aşk
- 4- Tûr dağındaki Hz. Musa
- 5- Fâni olma
- 6- Allah'ın sıfatları
- 7- Ondan başkasından yüz çevirme
- 8- Hicâb'tır.

Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. es-Sabbâg el-Cüzâmî'nin Hz. Peygamberi öven iki ve seher vaktinin önemini konu edinen bir muvaşşahasına el-

Makkarî'nin *Ezhâru'r-Riyâd fî Ahbâri 'Iyâd* adlı eserinde rastlanmıştır. Hz. Peygambere övgü temasını işlediği ilk muvaşşahasını incelediğimizde şairin, sevgiliye ulaşamamanın verdiği acı, ona olan aşkıdan dolayı eridiği, uzun zamandır onu aradığı ve bu yüzden senelerce ağladığı, ona kavuşunca acılarının dineceği, onun bulunduğu diyarların çok mübarek olduğu ve onun kabrine bakanların bile çok sevaplar kazanacağı, onun tuttuğu yolun doğru olduğunu ve bunun bizim için bir örnek olduğu, diğer insanların uykuda olduğu ve onsuz hiçbir yol göstericinin olmadığı, ona aşık olup tutulan kişinin bahtının açık olduğu vb. gibi konuları ele aldığını görmekteyiz.

İkinci muvaşşahasında ise şair, Hz. Peygamberin bulunduğu toprakların çok mübarek kabul edimesi gerektiğini, ona olan iştiağının devamlı olarak yenilendiğini, onu her gördüğünde sevinen ve huzur bulan bir kalbinin olduğunu, bunun dışında ise devamlı bir hüznün içinde olduğunu, sevgilisinden olan ayrılığın onu yıprattığını, acı çeken kalbinin bu acısının ne zaman son bulacağını, bütün emelinin sadece onunla bir arada olmak olduğunu, bu hastalığının tek şifasının Hz. Peygamberin elinde olduğunu, ona ulaşmak için her yolu aradığını belirtmiştir.

Üçüncü muvaşşahasında ise şair, gece vakti kalkıp Allah'a niyaz etmenin önemini, bu saatte uyanık olmanın affedilme nedeni olabileceğini, seher vaktinin önemini, kişinin sevgilisine sadece bu vakitte dualarla yaklaşabileceğini bunun

dışında vuslatın zor olduğunu, kulun bu sırada Allah'a tövbe ederek seslenmesini ve Onun rahmetine sığınıp ağlayarak yakarmasını anlatmıştır.

SONUÇ

İbn Arabî, tasavvufî alanda yeni bir çığır açan düşünür olarak kabul edilmiş, kendine özel üslubuyla ortaya koymuş olduğu eserlerindeki fikirleri bütün çevrelerce tartışma konusu olmuş bir bilgidir.

Muvaşşahalarını incelediğimiz bu çalışmada şairin, bu tür şiirdeki yetkinliğini ustaca göstererek başarılı olduğu öne çıkmakta, bu türde ortaya konan diğer eserler incelendiğinde, bunların oldukça farklı yanlarının olduğunun görülmesi bu savın doğruluğunu ispatlamaktadır.

Muvaşşahanın basit bir dille ve şarkı amacıyla ortaya konan manzum bir tür olduğu göz önünde bulundurulduğunda, İbn Arabî'nin bu türü, tasavvufî bir amaç için kullanılmış olması ona yeni bir boyut kazandırma olarak görülmüştür.

Bununla birlikte şair, muvaşşahalarını birçok yapı üzerine oluşturmuş ve çok sık rastlanmayan, oldukça farklı ve karmaşık yapılarda da ürün ortaya koyarak, bu türdeki becerisini göstermiştir. Bunlarda görülen dil becerisini hem klasik kaside yapısındaki şiirlerinde hem de lüzûmiyyât türündeki şiirlerinde görmek mümkündür.

Muvaşşahalarının harcelerinde ise, tazmin yapmaktan geri kalmayan şair, bunların tamamını fasih bir dil ile oluşturmuştur. Harcelerinde mahalli lehçeleri kullanmamasının yegane sebebi, çok seyahat edip farklı lehçelere hakim olması şeklinde açıklanabilir.

Şairin, muvaşşahalarda beyt sayısında genel olarak klasik yapıya –ki bu V beyttir- dikkat ettiği görülürken yer yer bunun dışına çıktığı ve hem VI hem de VII beytten oluşan muvaşşahalar yazdığı göze çarpmaktadır.

Şair şiirlerinde tasavvufî temaların bir çoğunu kullanmış, diğer muvaşşahaların aksine, onlarda oldukça kapalı ifadeleri kullanarak muvaşşahayı alışlagelmiş basit formunun dışına çıkarıp onu, amacına ulaşmak için bir araç olarak kullanmıştır.

KAYNAKÇA

Abdu'l-Kerîm, Reşâd, Tah., *Dîvânu'l-Hâfiz İbni Hacer el-'Askalânî*, Dâru's-Sahâbe Li't-Turâs, b.t.y.

Arabî, Muhyiddîn İbn, *Dürriü Meknun (İnci Dizileri)*, Çev. Şevket Gürel, Esmâ Yayınları, İstanbul, b.t.y.

Arabî, Muhyiddîn İbn, *Futuhât-ı Mekkiye*, Çev. Selahaddin Alpay, H. Mustafa Varlı, Esmâ Yayınları, İstanbul 2005.

Arabî, Muhyiddîn İbn, *Resailü İbni'l-Arabî (Nurlar risalesi)*, Çev. Mahmut Kanık, İnsan Yayınları, İstanbul 2004.

Arabî, Muhyiddîn İbn, *Tercumânu'l-Eşvâk*, Çev. Mahmut Kanık, İz Yayıncılık, İstanbul 2004.

Arslantürkoğlu, Ahmed Fâik, *Muhyiddîn İbn-i Arabî ve Fütûhât-ı Mekkiye'den Tavsiyeler*, Yasin Yayınevi, İstanbul 2004.

Atîk, Abdulazîz, *el-Edebü'l-Arabî fi'l-Endeliüs*, Dâru'n-Nahdati'l-Arabîyye, Beyrut 1976.

el-Basîr, Muhammed Mehdi, *el-Muvaşşah fi'l-Endeliüs ve fi'l-Maşrık*, Matbaatu el-Ma'ârif, 1948.

el-Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Huseyn, *Şa'bu'l-Îmân*, Tah. Muhammed Sa'id Besyânî Zaglûl, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut h.1410.

el-Buhârî, Muhammed b. İsmâ'îl Ebû 'Abdillah el-Cu'fî, *Sahîhu'l-Buhârî*, Tah. Mustafa Deyyib el-Bagâ, 3. Baskı, Beyrut 1987.

el-Bustânî, Kerem, Tah., *Dîvânu Safiyyu'd-Dîn el-Hillî*, Dâru Sâdır, Beyrut, b.t.y.

el-Cerrâhî, İsmâ'il b. Muhammed el-'Alûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, Tah. Ahmed el-Kallâş 4. Baskı, Beyrut h.1405.

Cevizci, Ahmet, *Paradigma Felsefe Terimleri Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2000.

Chodkiewicz, Michel, *Sahilsiz Bir Umman; Muhyiddîn İbn Arabî*, Çev. Atilla Ataman, Kurtiş Matbaası, 2. Baskı, İstanbul 2003.

ed-Dâye, Muhammed Rıdvân, *Fi Edebi'l-Endelüs*, Dâru'l-Fikr, Dımaşk 2000.

Dayf, Şevki, *el-Mugrib fi Hule'l-Magrib*, Dâru'l-Ma'ârif, 3. Baskı, b.y.y., b.t.y.

Diyâb, Ali, *Fi'l-Edebi'l-'Arabî el-Endelüsî ve'l-Magribî*, Dımeşk 2002.

el- Fâhûrî, Hannâ, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, 3. Baskı, b.y.y., 1960.

Frolov, İvan, *Felsefe Sözlüğü*, Çev. Aziz Çalışlar, Cem Yayınevi, İstanbul 1997.

Hâkân, Feth b., *Kalâ'idu'l-'Ikyân*, b.y.y., b.t.y.

el-Hakîm, Suad, *İbnü'l-Arabî Sözlüğü*, çev. Ekrem Demirli, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2004.

Haldûn, İbni, *Mukaddime*, Çev. Zakir Kadirî Ugan, M.E.B. Yayınları, İstanbul 1991.

el-Hamevî, Yâkût, *Mu'cemu'l-Buldân*, Dâr Sâdır, Beyrut, b.t.y.

el-Hanefî, Celâl, *el-'Arûd Tezhîbuhû ve 'Î'âdetu Tenvînihî*, Matba'âtu'l-'Ânî, 1978.

Hazm, İbn, *Güvercin Gerdanlığı*, Çev. Mahmut Kanık, İnsan Yayınları, İstanbul 1995.

Huart, Clément, *Arab ve İslam Edebiyatı*, Çev. Cemal Sezgin, b.t.y., b.y.y.

el-Humeydî, Ebi ‘Abdillah Muhammed b. Futûh b. ‘Abdillah, *Cezvetu’l-Muktebes fi Zikri Vülâti’l-Endelüs*, tah. Muhammed b. Tâvî et-Tabhî, Kahire, b.t.y.

Huseyn, Hamdi Abdu’l-Mün‘im Muhammed, *Târîhu’l-Magrib ve’l-Endelüs fi ‘Asrı’l-Murâbitîn*, İskenderiye 1986.

Imamuddin, S. M., *Muslim Spain 711-1492 A.D.*, Leiden 1981.

İbn Arabî, *Hakikat ve Tefekkür*, Çev. Mahmut Kanık, Hece Yayınları, Ankara 2003.

İbn Arabî, Muhyiddîn, *Rûhu’l-Kuds*, Çev. Vahdettin İnce, Kitsan Yayınları, İstanbul, b.t.y.

İbn Arabî, *Resailu İbnu’l-Arabî (Nurlar risalesi)*, Çev. Mahmut Kanık, İnsan Yayınları, İstanbul 2004.

İbni Arabî, Muhyiddîn, *Meleklerin Ruh Âleminde Madde Âlemine İnişi*, Çev. Selâhaddin Alpay, Esmâ Yayınları, İstanbul, b.t.y.

İbnu’l-Arabî, Muhyiddîn, *Nurlar Hazinesi*, Çev. Mehmet Demirci, İz Yayıncılık, İstanbul 2004.

İslam Ansiklopedisi, Maarif Basımevi, İstanbul 1960.

Keylânî, Kâmil, *Nazarât fi Târîhi’l-Edebi’l-Endelüsî*, Matba‘ati Mektebeti’t-Ticâriyye, 1924.

el-Meknî, Muhammed b. Şakir b. Ahmed, *Fevâtu’l-Vefeyât*, b.y.y., b.t.y.

Menocal, Maria Rosa, R. P. Scheindlin, M. Sells, *The Literature of al-Andalus*, Cambridge University Press.

el-Meydanî, Ebû’l-Fazl Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. İbrahim en-Nişâburî, *Mecmâu’l-Emsâl*, Tah. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamid, Dâru’l-Fikr, b.t.y.

Muhiddin-i Arabî, *Lübb'ül-Lübb (Özün Özü)*, Çev. İsmail Hakkı Bursevî, Sad. Abdülkâdir Akççek, Bahar Yayınları, İstanbul 2000.

el-Mulk, İbn Senâ, *Daru't-Tirâz fi 'Ameli'l- Muvaşşahât*, 1949 Dimeşk.

el-Munâvî, 'Abdu'r-Ra'ûf, *Feyzu'l-Kadîr Li'l- 'Âcizi'l-Fakîr*, Mısır h. 1356.

Nicholson, Reynold A., *A Literary History of the Arabs*, Cambridge at the University Pres, 1956.

Özdemir, Mehmet, *Endülüs Müslümanları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1997.

Palencia, Angel Gonzalez, *Târîhu'l-Fikri'l-Endelüsî*, Çev. Huseyn Mu'nis, Mektebetu'n-Nahdati'l-Mısriyye, Kahire 1955.

er-Râfi'î, Mustafa Sâdık, *Târîhu Âdâbi'l-'Arabîyye*, Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrut, b.y.y.

Sâlim, Seyyid Abdulazîz, *Kurtuba Hâdıratu'l-Hilâfe fi'l-Endelüs*, İskenderiye.

eş-Şenterînî, Ebû'l-Hasen Alî b. Bessâm, *ez-Zehîra fi Mehâsini Ehli'l-Cezîra*, tah. Salim Mustafa el-Bedrfî, Daru'l-Kütübü'l-'İlmiyye, Beyrut.

eş-Şik'a, Mustafa, *el-Edebü'l-Endelüsî, Mevdû'atuhu ve Funûnuhu*, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, Beyrut 1975.

Tatlısu, Ali Osman, *Esmâü'l-Hüsnâ Şerhi*, Seha Neşriyat, 12. Baskı, İstanbul 1993.

The Encyclopedia of Islam, New Edition, Newyork 1993.

et-Tilimsânî, Ahmed b. Muhammad el-Makkarî, *Ezhâru'r-Riyâd fi Ahbâri 'Iyâd*, b.y.y., b.t.y.

et-Tilimsânî, Ahmed b. Muhammed el-Makkarî, *Nefhu't-Tîb min Gusni'l-Endelüs er-Rafîb*, Tahkik: İhsan Abbas, Dâru Sâdır, Beyrut 1988.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ankara 2004

Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabcacı Yayınevi, İstanbul 2002.

Watt, W. Montogomery, *A History of Islamic Spain*, Edinburgh at the University Pres, 1977.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Feza Gazetecilik, İstanbul.

Zeydân, Corci, *Târîhu Âdâbi'l-Lugati'l-Arabîyye*, tal. Şevki Dayf, Dâru'l Hilâl, Kahire 1798.

ez-Zîrân, Abdullah b. Ali, *el-Endelüs, Kurân mine't-Takallubât*, Matbû'ât Mektebeti el-Melik Abdulaziz el- 'Âmme, 1996.

TEZ ÖZETİ

Düzgün, Osman, İbn 'Arabî'nin Muvaşşahaları, Yüksek Lisans Tezi,

Danışman: Prof. Dr. M. Faruk Toprak, 147 s.

Tez, giriş ve iki bölümden ibarettir. Giriş'te, Endülüs'te ortaya çıkmış olan muvaşşahaların, kendilerine ait kavramları, temaları ve öne çıkan şairlerinden bahsedilmiştir.

Birinci bölümde, yapı olarak İbn Arabî'nin muvaşşahalarının sınıflandırılması ve bunların çevirileri ele alınmıştır.

İkinci bölümde ise, kendisine özgü üslubundan bahsettikten sonra, şairin muvaşşahalarının temaları hakkında bilgi verilmiş ve diğerleri ile karşılaştırılmıştır.

ABSTRACT

Düzgün, Osman, Muwashshahaat of Ibn 'Arabî, Master's Thesis,

Advisor: Prof. Dr. M. Faruk Toprak, 147 p.

The thesis consists of an introduction and two chapters. In the introduction, it is stated that, the muwashshah which was revealed in Andalus, and the concepts which belong to itself, themes and outstanding poets.

In the first chapter, the classification of the muwashshah of Ibn Arabî, and the translations of those are dealt.

In the second chapter, after mentioning the linguistic method which is special to himself and the themes of his muwashshahaat, were compared with the others.